

הכנס השנתי של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

29-30.5.2013

מרחב, מקום וגבול:
מבט עכשווי על שימור ופירוק

חוברת תקצירים

הכנס נערך בשיתוף עם התכנית ללימודים מתקדמים במכון
ון-ליר בירושלים

- הכנס נתמך על-ידי המחלקה לסוציולוגיה ולאנתרופולוגיה באוניברסיטת תל-אביב, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטה העברית, המרכז האקדמי רופין והמחלקה לסוציולוגיה ולאנתרופולוגיה באוניברסיטת בן-גוריון. תערוכת "צילומים מהשדה" נתמכת על-ידי המחלקה לסוציולוגיה ולאנתרופולוגיה באוניברסיטת בר-אילן.

המרכז האקדמי רופין
Ruppin Academic Center

יום רביעי, 29.5.13 - תקצירי מושבים

- 9:00-10:00- **Opening lecture:** Prof. Ruth Behar (University of Michigan, Ann Arbor) "Traveling Heavy" (page 3)

Anthropologists and Informants in Multiple Sites	אנתרופולוגיה של הרפואה והגוף	אנתרופולוגיה ויזואלית	לראות ולהיראות: מבטים עכשוויים על מרחב הנראות	מבטים על הנצרות: אסיה, אמריקה, אפריקה	10:30-12:00 שם המושב
Marcy Brink-Danan, Ofra Goldstein-Gidoni, Liora Sarfati Chair: Ofra Goldstein-Gidoni. Discussant: Ruth Behar	ציפי עברי, עפרה גרינברג, קרן מזוז	מתן אהרוני	גילי המר, תמר רפפורט ודניאל רגב, נילי ברויאר יו"ר: גילי המר. מגיבה: עדנה לומסקי-פדר	גדעון אלעזר, Smadar Brack Alisa Fainberg מגיב: ג'קי פלדמן	דוברים/ות
15-17	12-14	11	7-10	4-6	עמודי תקצירים

המוות כזירת מאבק	נשים, גוף, שוליים	מרחבים פלסטיניים	מרחבים קולוניאליים	The Organic and Bureaucratic in Israel: Complex Relationships	12:15-13:45 שם המושב
עמירם גונן, זהר גזית, ניצן רותם יו"ר: זהר גזית	יעלה להב רז, הילה נחושתן, מיכל שטיין ופרן מרקוביץ'	אייל פרידמן ורינת לפלר פרידברג, אריאלה פופר-גבעון ונעמי וינר-לוי, Afnan Masarwah , Omri Grinberg and Tamar Rapoport	ליאורה ביגון ולוס ביקמנס, ירדן ענב, מוחמד סואעד יו"ר: מוחמד סואעד	Einat Bar-On Cohen, Asaf Hazani Discussants: Don Handelman, Bruce Kapferer	דוברים/ות
30-32	27-29	24-26	21-23	18-20	עמודי תקצירים

מרחבים, גבולות, מפות	זיכרון לאומי במרחב המקומי	סדנה – דילמות אתיות בעבודת השדה: האזורים האפורים	אנתרופולוגיה ופסיכולוגיה	15:15-16:45 שם המושב
טלי יפה-דקס, חגית זמרוני, Adoram Schneidleder אפרת בן-זאב וניר גזית	קרול קדרון, דבי בביס, דפנה גולן, סאמי ארשיד וצביקה אור	יו"ר: הנרי אברמוביץ'	עדנה כצנלסון, תמר קנה-שליט, אריאל ינקלביץ' ויהודה גודמן	דוברים/ות
40-43	37-39	36	33-34	עמודי תקצירים

- 17:00-18:30- **Keynote lecture:** Prof. Bruce Kapferer (University of Bergen) "Anthropology and the State and the State of Anthropology" (page 44)

Opening lecture:

Prof. Ruth Behar (University of Michigan, Ann Arbor)

"Traveling Heavy"

Travelers are those who go elsewhere because they want to. Immigrants are those who go elsewhere because they have to. In my presentation, I hope to explore these two different contemporary forms of movement across spatial borders. Drawing from a range of family stories and ethnographic travels described in my new book, *Traveling Heavy*, I will speak to issues of identity, place, and belonging. And I will try to make a case for the idea that anthropology is a kind of homeland for specialists in homesickness.

שם המושב: מבטים על נצרות: אסיה, אמריקה, אפריקה

מתדיין: ג'קי פלדמן, אנתרופולוגיה, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

גדעון אלעזר, אוניברסיטת חיפה

נצרות מיסיונרית בפריפריה הסינית: מרחב, זהות ואתניות ביונאן

מחוז יונאן שבפינה הדרום מערבית של סין, הוא המגוון ביותר במדינה מבחינה אתנית. ריחוקו מן המרכז הסיני ואחיזה רופפת של השלטונות הפכו את המחוז לכר פורה של פעילות מיסיונרית פרוטסטנטית בסוף המאה ה-19 ובתחילת ה-20, פעילות שהובילה להמרה המונית של מספר קבוצות אתניות. לאחר שסולקו מן המדינה לאחר עליית הקומוניסטים לשלטון ב-1949, מתחילת עידן הרפורמות ב-1979, החלו מיסיונרים אוונגליסטים לחזור לסין בכלל וליונאן בפרט במספרים גדולים. למרות שפעילותם מנוגדת לחוק הסיני, המדינה הסינית מאפשרת באופן לא רשמי לאלפי מיסיונרים לפעול ביונאן בעיקר בתחומי רווחה, ובהוראת אנגלית.

הרצאה זו היא נסיון להסביר את סובלנותם של הרשויות הסיניות ואת הצלחותיהם של המיסיונרים על רקע תפיסות נוצריות-אוונגליסטיות בנושא עיצוב מרחב וזהות אתנית, על בסיס עבודת שדה שעשיתי בקרב מיסיונרים ונוצרים מקומיים ביונאן. טענתי היא כי מאמצייהם של המיסיונרים מכוונים ליצירת זהות גלובלית ודה-טריטוריאלית, המבוססת על חוויה אישית והמתייחסת בחשדנות רבה לקישור בין דתיות למרחב פיסי ספציפי ולכל מסורת החורגת מתחומו ומחיו של הפרט. כך, בעוד פעילות שתית עממית לשיקום מקדשים מקומיים נתקלת לעיתים בהתנגדות נחרצת, פעילות של מיסיונרים זרים מתרחשת במקומות רבים במחוז. ההסבר שאציג כאן נעוץ במחויבותם של המיסיונרים לדתיות דה-טריטוריאלית שאינה מאתגרת את מטרותיה של המדינה בעיצוב המרחב כראות עיניה. בכך אני מתבסס על השימוש שעושה מיי-פר יאנג בתאוריה של לפבר בנוגע לדרך בה המדינה הסוציאליסטית מתנגדת לדתות מבוססות מרחב, ורואה בהם איום על פרויקט המודרניזציה (Yang 2004). המקרה המיסיונרי מהווה תמונת מראה ללפבר וליאנג, מקרה בו נוצר תיחום מכוון בין המרחב הרוחני של הפעילות המיסיונרית למימד המרחב הפיסי בו פועלת המדינה. במקביל, הניתוק מן המרחב הפיסי מלווה בתהליך של השטחה ופולקלוריזציה, ולאנתניות המתבטאת בעיקר בלבוש, בריקוד ובשירים. הבנייה זו של אתניות כזהות המוגבלת לביטויים של הגוף הפרטי משמשת בסופו של דבר הן את המדינה הסינית והן את המיסיונרים ומהווה נקודת השקה נוספת ביניהם. כך, בעוד בעבר היה נראה כי פרויקט התירבות הקומוניסטי והמיסיונרי סותרים זה את זה (Harrell 1995) הרי שביונאן של העידן הגלובלי נראה כי רב המשותף על המפריד.

סמדר בראק, אוניברסיטת מיישיגן

קשר משפחתי - יצירת שארות בתהליכי קונברסיה לנצרות בקרב יתומים בצפון גאנה, אפריקה

בהרצאה זו אתאר מקרה מבחן של קונברסיה לנצרות של ילדים יתומים על ידי ארגון מקומי הפועל במחוז הצפוני של גאנה, אפריקה. מקרה זה מאפשר לנו לבחון את הגבולות המורכבים בין תהליכי שימור ופירוק קשרי שארות וקונברסיה. בספרות האנתרופולוגית, תהליך ההמרה הדתית מצטייר לרוב כתהליך של שבירת קשרי שארות (kin breaking). אולם, כפי שמקרה זה מעיד, קונברסיה לנצרות יכולה להבחן לא רק כסוגיה של ניתוק מבני המשפחה שאינם נוצרים אלא גם כמערכת המאפשרת הן יצירה של קשרי שארות חדשים והן תחזוקה של קשרים ישנים.

סוגיה זו מקבלת משנה תוקף כאשר מדובר בילדים, שכן הטיפול בהם תלוי במרבית המקרים באחרים. במקרה אותו אני בוחנת, מערכות השארות מתקיימות בשלוש רמות: תחילה, ביצירת משפחה חדשה עם המשפחה הנוצרית המאמצת (בעיר); שנית, בתחזוק הקשרים עם בני המשפחה הביולוגית הנותרים אשר עדיין מתגוררים בכפר המרוחק ואשר לא בהכרח התנצרו; ולבסוף, יצירת מערכת יחסי השארות עם המשפחה הרוחנית של ישו. במערך זה, הילדים הופכים למעין מתווכים בין הארגון הנוצרי בעיר, בני משפחתם החדשים והנצרות - לבין - הכפר, משפחתם הביולוגית והמערכת הדתית האלילית או המוסלמית ממנה הגיעו טרום התנצרותם. אטען כי באופן זה הילדים עצמם הופכים ממומרים לממירים ולסוכני דת (religious agents). כאשר הם חוזרים אל הכפר והמשפחה הביולוגית המורחבת, הילדים כעת הם נושאי הנצרות ועליהם מוטלת המשימה למשוך את קרוביהם אל "המשפחה של ישו".

Alisa Fainberg, Saint-Petersburg State University:

Internal and external borders in religious life of African American community

African American religious experience is one of the most unusual and complicated issue to research. The essence of this experience – so-called black religion - combines such topics as ethnical issues, self-identity quest, religious retrieval, and expresses the hopes and fears of African American community.

One can find the roots of the issue at the very beginning of black history. As far back as slave ships, we are faced with separation - physical and psychological – of African American slaves from the white slave owners.

This separation, inherent in the very idea of American slavery, greatly influenced the formation of the key elements of African American culture such as language, art and religion. So, as a result of the mutual reluctance of white and African Americans to be in the same religious space, the black churches were emerged and the new boundaries were constructed - both physical and ideological.

The Great Migration, increasing these borders, turned a philosophical and social thought of the African American community to a new direction. As a result of the policy of segregation ghetto and African American neighborhoods appeared, which is elevated both physical and ideological boundaries even more. The phenomena such as black liberation theology, black Islam and black Judaism were originated that promotes the idea of almost complete separation African Americans from white America.

The paradox lies in the fact that the boundaries created by that white Americans and the African Americans themselves, have led to almost completely locking-in of the African American religious life. Thus, members of the black Judaism and black Islam are in the religious and cultural isolation regarding to all the surrounding groups. Because of the dogmatic transformations, they became strangers both for white America, for other African Americans, and for mainstream Jews and Muslims.

שם המושב: לראות ולהיראות: מבטים עכשוויים על מרחב הנראות

יו"ר: גילי המר

מתדיינת: פרופ' עדנה לומסקי-פדר, האוניברסיטה העברית בירושלים

תקציר המושב:

בעוד מושג המבט קיבל לאורך השנים מקום מרכזי בתיאוריות ביקורתיות במדעי החברה והרוח, ומבטא בדרך כלל יחסי כוח בחברה המודרנית ואמצעי לכינון סובייקטיביות אנושית, מושג הנראות וחוויותיהם של א/נשים נראים, נותרים על פי רוב מחוץ לקאנון המחקרי.

מושב זה נסמך על הטענה כי נראות מכוננת את "שדה הראייה החברתי" ומהווה תודעה חברתית המעסיקה כל אחד מאיתנו (לומסקי-פדר, רפפורט וגינזבורג 2010). ההרצאות עוסקות בבחינה של המושג כמייצר חוויה אקטיבית, המזמינה, לצד יחסי כוח, גם מפגש חברתי מורכב, תוך מתן משמעות לנקודת המבט של הנראה/ית בחיי היום-יום. בהקשר זה נתמקד באסטרטגיות נראות של פרטים וקבוצות במרחבים שונים, ובצורות בהן נראות מהווה בו זמנית אמצעי לשימור ולפירוק גבולות חברתיים: מצד אחד, היא משמשת כאמצעי לקלסיפיקציה תרבותית ולהבחנה בין זהויות חברתיות, ובמקביל מקיימת דפוס אינטראקציה המערער את "הסטטוס-קוו הוויזואלי" (Garland-Thomson 2009), וטומנת בחובה "הפתעה" לצופה תוך שבירת סטיגמות והבחנות חברתיות. המושב עוסק גם בצורות בהן מושג הנראות קשור קשר הדוק לגוף ומרחב, כאשר נראות משפיעה על פרקטיקות גופניות יום-יומיות כגון צורת הליכה, לבוש, ודיבור, ומתקיימת במרחב ממשי בו נפגשים מבטים וזהויות. הבחינה באתרים שונים של סוגיית הנראות, מציעה כי מבטים עכשוויים על מושג הנראות מהווים הזדמנות ייחודית לפתוח לדיון שאלות בסיסיות בעבודה האנתרופולוגית העוסקות במרחב, גוף, וכינון זהות, כמו גם במופעים של נראות נחקרים בשדה החברתי. ההרצאות במושב עוסקות בשדות נראות מגוונים ובאוכלוסיות שונות, ומציגות תמונה מורכבת והטרונגית של השימוש במושג: נראות של נשים בשדה האהדה בכדורגל, נראות וסטיגמות המוטלות על הגוף כחריג ונכה, ונראות ופרפורמנס מגדרי של נשים עיוורות. תוך התייחסות לשאלות כגון כיצד קבוצות ופרטים במרחבים שונים פועלים ביחס לנראותן, באיזה אופן משפיעה נראותם על חיי היום-יום שלהם, מה השפעתה על המרחב בו הם פועלים וכיצד מפעיל המבט מנגנון של הזרה ויצירת גבולות. ההרצאות משלבות בין תחומי דעת שונים הקשורים בעיקר ללימודי מגדר, לימודי נכות (Disability studies), ואנתרופולוגיה של החושים, ומעניקות כלים חדשים למחשבה על העבודה האנתרופולוגית.

גילי המר, תלמידת דוקטורט, האוניברסיטה העברית בירושלים
נראות ופרפורמנס של הגוף העיוור

נשים עיוורות ממלאות כביכול תפקיד חברתי "חלש", של סובייקט המוכפף באופן תמידי למערכת כוח וויזואלית, ל gaze – ואינו יכול להחזיר מבט בעצמו. מחקרי עם נשים עיוורות אכן מלמד כי הן מתמודדות באופן בלתי פוסק עם מבטי הסביבה, ועם אנשים אשר נועצים בהן עיניים בשל מוגבלותן. אולם, לצד היותן מודעות לכך שהן משמשות אובייקט למבט, נשים עיוורות גם מגיבות לו באופן יצירתי, ומאתגרות את מערכת הכח הפנאופטית בה הן ממוקמות. בחירותיהן הפרפורמטיביות בחיי היום-יום מבטאות את הדרכים בהן הגוף העיוור אינו רק נמחק, מנורמל, או מוכפף בשדה הנראות אלא מהווה פלטפורמה ממנה ניתן לדמיין מחדש מהו סובייקט אנושי, להבין אחרות חברתית, ואת הקשר המורכב בין gaze ל - staring.

בהרצאה זו אעסוק בסיפורן של נשים עיוורות במחקרי ובדוגמאות נוספות עמן נפגשתי במהלך שלוש שנות עבודתי האתנוגרפית עם אנשים עיוורים בישראל, ואדון בנראות של הגוף העיוור והנשי תוך ניתוח בחירותיהן של נשים עיוורות ומפגשים בין הגוף העיוור והרואה במרחב הציבורי בישראל. בעזרת תיאוריות העוסקות במבט ונראות בלימודי נכות, אדון בדרכים בהן פרפורמנס יום-יומי של הגוף העיוור מבטא משא ומתן עדין עם סטיגמות ביחס לעיוורון, מגדר ונכות, תוך דרישה של נשים עיוורות לבעלות על גופן והשפעה על מבטי הסביבה.

משא ומתן עם מושג הנראות ופרפורמנס של הגוף העיוור והנשי, כפי שאדגים, מאתגר דימויים סטריאוטיפיים של עיוורון -- הנקשרים במסכנות, רחמים, חוסר אונים, תלות, אומללות, בדידות, חושך, ובורות – ומזמין "דה-קולוניזציה", במושגי פנון, של קטגוריות כגון "נכה"/"בעל יכולת", ו"עיוור"/"רואה", ומזמין אותנו לראות מגדר, נכות ועיוורון בדרכים יצירתיות.

פרופ' תמר רפפורט, האוניברסיטה העברית בירושלים ודניאל רגב, אוניברסיטת תל-אביב

ניראות של נשים בשדה האהדה: המקרה של אוהדות קבוצת הכדורגל "הפועל קטמון ירושלים"

בעשור האחרון יותר ויותר אוהדות כדורגל, גם בישראל, מצטרפות ל"שדה האהדה". כזרות מבחינה היסטורית ותרבותית ב"אופן טבעי" לשדה היפר-גברי זה, גופן ה'אחר' אינו מאפשר להן להיטמע בשדה זה -- חסמים מבניים לצד השיח החברתי-תרבותי הממוגדר אודות נשים ואהדה, יוצרים חיץ בין תפיסה של התנהגות נשית "נאותה" לבין פרקטיקות אהדה נורמטיביות. הנראות הגופנית של האוהדות וסימונן כ'אחר' מעמידים באופן מתמיד את פרקטיקות האהדה שלהן, ובעיקר את אלו של האוהדות החדשות, במבחן המחויבות והאותנטיות. בהיותה פומבית במהותה, נראות קשורה במפגש, נקלטת בחושים, ומעלה שאלות הקשורות להשתייכות, לגבולות חברתיים, ולפרקטיקות של עיצוב וייצוג התנהגות, זהות וגוף.

מחקר אתנוגרפי על ניראות אוהדות בחן כיצד הן חוות ותופסות את האהדה והניראות שלהן, וכיצד הן מנהלות את הניראות בשדה האהדה באמצעות פרקטיקות האהדה הגופניות שהן מייצרות. המחקר התקיים במשך יותר משלוש שנים בשדה האהדה של מועדון הכדורגל "הפועל קטמון ירושלים" -- מיזם שהוקם על ידי אוהדים לפני כחמש שנים. סדר היום הליברלי של המועדון, לצד הצטרפותן של אוהדות חדשות חסרות הביטוס אהדה, הופך את שדה האהדה הקטמוני לזירה מחקרית בה ניתן לעמוד על הזיקה בין אהדה, מגדר וניראות, ועל תוכן ומשמעות הקטגוריה אישה-אוהדת.

הממצאים מראים, בין השאר, כי הנראות של הנשים (ומשפחות) במגרש האהדה הקטמוני, משמשת את האוהדים-הגברים כ'טוקן' (token) המסמן את התממשותה של האג'נדה הליברלית והקהילתית. בהבדל מאוהדים, האוהדות מנהלות את ניראותן באמצעות פרפורמנס של עשיית אהדה מבלי שתהיינה לכך השלכות הרות משמעות על התפיסה והסטטוס המגדרי שלהן מחוץ לשדה האהדה. האוהדות שמעצבות את הניראות שלהן בהשוואה למודל "האותנטי" הגברי של אהדה, תופסות את אהדתן כפחות אובססיבית מזו של גברים, ומודעות לכך ש"פאסינג" (Passing) מלא הוא בלתי אפשרי: אם תשתדלנה מאוד, הן תוכלנה אמנם ללמוד את השפה הפרפורמטיבית של אהדה ואף להתחזות לאוהדות אוטנטיות, אך בניגוד לגברים היא לעולם לא תהיה "שפת אם" שלהן. בשונה משדות חברתיים אחרים, היפר-גבריים בפרט, הנשים במרחב האהדה הקטמוני משוחררות, בדרך כלל, ממבט מחפצן ומשמע של גברים השקועים בלאהוד, וכך הן יכולות "לנוח", לקחת פסק זמן, מ"עשיית מגדר" אינטנסיבית בחיי היום יום. אולם, כשיש ניסיון של ממש מצד נשים להפקיע מהגברים את בלעדיות הביצוע של מודל האהדה הן הופכות לניראות, והמבט הגברי חוזר להיות ממשמע.

נילי ברויאר, המכון ללימודי מוגבלות, אלון בית נועם

גילוי, הסתרה ומסכה: גבולות גופניים שמבנה המבט

בתוך ההמון, גופי יכול להיבלע ולהעלם. הגופים הגדולים נעים בדורסנות מבלי שטרחו להסתכל מתחת לאפם. לעיתים חברים הופכים מגן אנושי ולפעמים הם, לפעמים אני, זורקים בפני האחרים הערה: 'תזהר/י!'. הו אז הם מסתכלים בי ומבינים. במבטם המושהה עלי הם מגלים אותי ובו בזמן הופכים אותי לחידה עבור עצמי. 'אוי, סליחה', הם מתכופפים אלי. אני מובכת. רוצה לחזור ולהעלם.

ברגעי ההתחשבות, הנורמאליות נגזלת ממני כתרמית ואני נשארת עם שונות מעוותת ובלתי רצויה כתחליף. אני מתקיימת, באופן שלא משתמע לשתי פנים, כאחר סוטה. אבל הפנים היחידות שנותרו לי הן לא שלי.

(ברויאר, 2008: 13-14)

במרחב הציבורי, המבט מהווה מנגנון לזיהוי, סימון ויצירת גבולות. גופניות שונה מלווה על ידי המבט ונדרשת להזדכות בעזרת הסבר מספק (Garland-Thomson, 2009). קטגוריה מרכזית דרכה מבינים נכות הן בחברה והן במחקר הנה מידת הנראות. בהרצאה אבקש להתעכב על מושג זה ולערער על תפיסת הנראות כפעולה חושית-מיידית. בהתבסס על מחקר אוטואנתוגרפי אנסה לברר מה טיבה של הראייה במערך הסטיגמה ומהו הדבר שנגלה למבט החיצוני.

לומסקי-פדר, רפפורט וגניזבורג (2010:13) מגדירות נראות דרך פעולות של קליטה וגילוי: "נראות היא בראש ובראשונה היותו של דבר מה ניתן לקליטה בחושים; האופן שיחיד או קבוצה נגלים לאלה המתבוננים בהם ומגלים אותם". צימוד זה של קליטה וגילוי יכול לסייע בהבנת הגדרתו של גופמן (1983) לסטיגמה כקשר מיוחד בין אפיון לסטריאוטיפ. המבט קולט את הדבר (האפיון) ומגלה את היחיד או הקבוצה (הסטריאוטיפ). האפיון המוחשי חובר לדימוי סמלי עד שאי אפשר להפריד ביניהם. כלומר המבט עובר מיסוך תרבותי, ובאקט ההסתכלות הוא משעתק מציאות שקודמת למקרה המסוים.

בדיאלקטיקה הזו של המבט, רגע הגילוי הוא גם רגע ההסתרה ועם העצמת נוכחותו של הגוף בו בזמן הוא נדרש להתכסות תחת דמיון ודימויים. הסטיגמה מטילה על האחר חרפה כמצמידה לפניו מסכה המרוקנת ממנו את אנושיותו (ברויאר, 2012). המבט באחר דרך המסכה מהווה מחסום מורכב שמתחולל במפגש הבינאישי וממשיך לחלחל לזהות האישית. בהינתן המיסוך, הפרט נאלץ לפגוש עצמו בתיווכה השולל של הסטיגמה.

מתן אהרוני, החוג לתקשורת, אוניברסיטת חיפה

מקולנוע קהילתי-חרדי לקולנוע יהודי-דתי: התבדלות והיטמעות של סרטים חרדיים בישראל

בקרב החברה החרדית בישראל מופקים מאז תחילת שנת אלפיים סרטים עלילתיים העוסקים בנושאים דתיים. הסרטים נעשים על ידי יוצרים ויוצרות חרדים עבור קהל חרדי ממגוון המגזרים, המציגים את סיפורי הקהילות. הסרטים מחולקים לשני סוגים: סרטי נשים וסרטי גברים. לכל אחד מהם מאפיינים שונים מבחינת תכנים, קהל יעד ודרכי הפקה והפצה. שניהם מהווים קולנוע חרדי קהילתי בהתאם לגישת התקשורת הקהילתית.

בייצור שדה קולנוע חדש זה מתרחשים שני תהליכים דיכוטומיים מקבילים: נפרצות חומות תרבותיות חרדיות עם ייבוא של תרבות חזותית-קולנועית חדשה ובה בעת נשמרת התבדלות והסתגרות תרבותית חרדית. תהליכים אלו מבטאים שינויים שעוברת החברה החרדית וחושפים את אופני הפעולה הפנימיים המיועדים להתמודדות עם פרקטיקות תרבותיות חדשות.

במחקר זה אני בוחן את תהליכי ההפקה, ההפצה וההתקבלות של הסרטים החרדיים הקהילתיים בעזרת תצפיות משתתפות, ראיונות עומק, שאלונים וניתוחי תוכן. בהרצאה אציג כיצד תרבות קולנועית-חזותית זו, שנתפסת כייבוא של תרבות חילונית, מוטמעת בחברה החרדית בעזרת אסטרטגיות של שילוב והתאמה, היוצרות חזות של ייחודיות קהילתית. במקביל אציג כיצד התוצר הקולנועי הקהילתי גם מיוצא לתרבות הישראלית החילונית בעזרת אסטרטגיות התאמה ושילוב המבקשות לקבל הכרה ולהיטמע בשדה הקולנוע הישראלי.

כדי להכשיר את העשייה הקולנועית בתרבות החרדית נוקטים היוצרים החרדים בשלוש אסטרטגיות מרכזיות, המחזקות את אתוס ההתבדלות וההפרדה הבין-תרבותית: א). שימוש בטרמינולוגיה ייחודית לסרטים; ב). שימוש בשיח פונקציונאלי-חינוכי, המציג את הסרטים כ"מדיה מתווכת דת" (Hosseini, 2008); ג). יצירת קולנוע קהילתי ייחודי, שנעשה בתוך הקהילה, עבור חבריה, המציג את סיפורה ומשלב את הקהילה בעשייה.

לצד תהליכי ההתבדלות, ישנם יוצרים ויוצרות שמבקשים לייצא את סרטיהם הקהילתיים לחברה החילונית. תהליך זה, המאגר מודלים תיאורטיים של תקשורת של מיעוטים, נעשה בשלושה אופנים מרכזיים ובעזרת סוכני תרבות ממוסדים חילוניים: א). ניסיון הפצת הסרטים מחוץ לקהילה כפי שהם, תוך הגדרתם כ"סרטים יהודיים" שימלאו את החלל (התוכני) הקיים בקולנוע הישראלי; ב). הפצת הסרטים תוך שינויים של מאפייניהם לטובת טעם הקהל החילוני; ג). הפקת סרטים חרדיים המיועדים מראש לקהל חילוני ומתאמים להם. עשייה זאת מבטאת ניסיונות לפריצת גבולות הקהילה כדי ליצור ייצוג נאמן, אך הדבר לעיתים בא במחיר של פגיעה במאפייניהם הייחודיים של הסרטים.

שם המושב: אנתרופולוגיה של הרפואה והגוף

ד"ר ציפי עברי, אוניברסיטת חיפה, החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה

במרחבי הגוף הפנימי: או כיצד תאי רביה זעירים משתיקים סיפור אנושי גדול

קשרי הגומלין בין מודלים להבנת הגוף האנושי לבין מבנים ותפישות חברתיות-תרבותיות נידונו בהרחבה באנתרופולוגיה של הגוף, הרפואה, המדעים ובאנתרופולוגיה של ההולדה. התבוננות בכתיבה אתנוגרפית על הגוף במהלך המאה העשרים ועד ימינו מעלה כי תמורות בסדר העולם משתקפות בפרקטיקות ושיחי הגוף שאנתרופולוגים בחרו לתעד, ובאופן שבו הם מנתחים אותם.

בעוד שאנתרופולוגית/ים במחצית השנייה של המאה העשרים עסקו בהדהוד שבין הפיקוח על גבולות הגוף לבין הגנתם וניהולם של גבולות החברה, אנתרופולוגיות/ים בעשורים האחרונים עוסקים יותר ויותר בניסיון להבין את קריסתם של גבולות אלו. אתנוגרפיות עכשוויות עוסקות בפירוק ומסחורו של הגוף, הגירתם של איברים ותאים על פני מרחבי הגלובוס, ובהתקתה הקונספטואלית של הסוכנות האנושית (agency) אל תאים ומבנים מולקולאריים זעירים יותר ויותר.

החדירה (המעשית והוירטואלית) אל מרחבי הגוף (zooming in) הפכה למכניזם מובן מאליו בהסברים סמכותיים (ביומדיקאליים ואחרים) המבקשים ליצר קשרים סיבתיים בין תופעות פיסולוגיות נחוות לבין תהליכים המתרחשים בתוך הגוף, והיא רווחת היום לא רק בספרות המקצועית בביווגיה אלא ב"מדע פופולארי" לגוונו.

הרצאתי מתמקדת בהשלכות של מכניזם הסברי זה על הבנתם של תהליכי רביה אנושיים. תרגילי הוראה שאני מבצעת מזה 10 שנים מגלים כי סטודנטיות צעירות יהודיות וערביות המבקשות להסביר "כיצד באים ילדים לעולם" מעמידות את פעולות הגומלין של תאי רביה –זרעים וביציות- במרכז סיפוריהן. תהליכי ההיריון והלידה תופסים נפח נרטיבי מצומצם מאוד בסיפורים אלו ובכך מוחקים את העבודה הרפרודוקטיבית ארוכת הטווח שנשים משקיעות ביצירת חברה/חדשה בחברה. כמו כן סיפורים אלו מהדהדים את הדומיננטיות של הגנטיקה על פני ענפים אחרים במדעי החיים: לכאורה הרגע המכריע ביותר בהיווצרותו של יצור אנושי חדש הוא התאחדות החומר הגנטי.

בהרצאה אנסה לנסח מחדש את הסיפורים על "כיצד באים ילדים לעולם" לאורן של פרדיגמות אקו-סיסטמיות בביווגיה של התא ובמדעי החיים באופן כללי יותר. לבסוף אדון בשאלה: כיצד ניתן להשתמש בפרדיגמות אקו-סיסטמיות כדי לחבר את הגוף האנושי מחדש, ולהחזיר אל תוך סיפורי "כיצד באים ילדים לעולם" את העבודה הרפרודוקטיבית ואת ההקשרים החברתיים שבתוכם היא מתבצעת.

דר' עפרה גרינברג, המכללה האקדמית גליל מערבי

טשטוש הגבולות: המקרה של השתלת איברים מסחרית

הגבולות המדיניים יוצרים הבהנות בין ישויות פוליטיות שונות, כאשר המעבר ביניהן מוכתב על ידי נציגים של אותן ישויות. לכל מדינה חוקים המחייבים את תושביה/אזרחיה. תופעת השתלת איברים מסחרית חוצה את הגובות הפוליטיים. אזרחי מדינה אחת (בדרך כלל של העולם העשיר), קונים איברים של אזרחי מדינה אחרת (בדרך כלל של העולם העני) ומבצעים את ניתוח ההשתלה באותה מדינה ענייה או במדינה ענייה נוספת. מכאן שהאיסור על השתלה מסחרית, הקיים ברוב המדינות, וקיומו מוקפד במדינות העולם העשיר ("הראשון"), מאבד את משמעותו בעת חציית הגבולות המדיניים, חצייה המתבצעת בקלות. היבט נוסף לטשטוש הגבולות הוא בנושא החוק והמוסר. החוק הפלילי בישראל אוסר על השתלה מסחרית בארץ ומחוצה לה. בפועל, החברה הישראלית תומכת, בדרכים שונות, בהשתלות מסחריות, ורוב הציבור סבור שזו פעולה לגיטימית להצלת חיים. הטווח המפריד בין פלילי ונורמטיבי כמעט ולא קיים. הממצאים הנ"ל מבוססים על מחקר איכותני שעקב אחר מדיניות ההשתלות המסחריות בישראל, ואחר הפעילות המתבצעת בשטח.

ד"ר קרן מזוז, מרצה בביה"ס לסייעוד הדסה עין כרם, אוניברסיטה העברית ירושלים

כאב כרוני כתופעה גופנית חוצה גבולות: מקרה באנתרופולוגיה רפואית

בהרצאה זו אבקש לתאר את אפשרויות תיווך הכאב במפגש בין צוות רפואי לחולי כאב כרוני במרפאה לכאב. טענתי היא כי המפגש הוא אתר של חציית גבולות. להבדיל מכאב אקוטי, כאב כרוני אינו ניתן למיקום, הוא אירוע דינאמי המתרחש בין הגוף לנפש, בין הסובייקטיבי לאובייקטיבי, בין הפנים לחוץ, בין הממשי למטפורי, בין סיוט למציאות.

כאב כרוני הוא בגדר תעלומה הן לחולים הסובלים ממנו והן לצוות הרפואי המנסה לאבחן ולטפל בכאב. התעלומה קשורה למאפייני הכאב כתופעה רב-ממדית, פנים-גופנית ובלתי-נראית שנוקקת לתיווך חיצוני של שפה, מטפורות, מחוות גוף ודיאגנוזות. מצד אחד, חולי כאב כרוני נאלצים בדרכים סובייקטיביות לתאר ולהסביר את עוצמת כאבם, מיקומו, כיווניותו והקשר הופעתו לצוות הרפואי. זהו תיאור סובייקטיבי של כאב פרטי שאין דומה לו. מצד שני, הצוות הרפואי נדרש לפענח תיאור זה בכלים שברשותו ולתווך את הכאב המתואר לכדי דיאגנוזה בניסיון לנהל, לאבחן ולטפל. זהו ניסיון לאובייקטיביזציה וסטנדרטיזציה של כאב שבהגדרתו הוא סובייקטיבי. לאור זאת, במפגש בין הצוות הרפואי לחולי כאב כרוני מתגבש מפגש חברתי דינאמי שתכניו נוצרים ומועברים בין הצדדים בניסיון לייצר קוהרנטיות ושיתוף בחויית הכאב העלומה.

התפתחותו של תחום ניהול הכאב הכרוני חושף כיצד מציאות חיים של סבל מתמשך, קושי גופני ורגשי נבחנים תחת השיח הסמכותי הביו-רפואי המתווך בתפיסות תרבותיות של תקווה ורווחה. בהרצאה זו גם אבקש לקדם דיון בייחודיות של אנתרופולוגיה רפואית במציאות הישראלית של ימינו.

Anthropologists and Informants in Multiple Sites שם המושב:

Chair: Ofra Goldstein Gidoni

Discussant: Ruth Behar

Marcy Brink-Danan, Senior Lecturer, Department of Sociology and Anthropology, The Hebrew University of Jerusalem

Luck, love and long-distances: Turkish emigration stories and the question of home

This paper expands on theories of spatialized sociability and methods for studying it (Boyarin and Boyarin 1993, Marcus 1995, Levy 2001, and Hannerz 2003) in order to analyze the peregrinations of Turkish Jewish women whom I met a decade ago. During fieldwork between 2000 and 2003, I met regularly with these women in Istanbul and attended social functions with them. Many of them felt that the combination of demographic and personal insecurity - due to dwindling numbers of Jews and perceived increases in anti-Semitism – made imagining a Jewish future in Turkey impossible. As one informant explained: “I was planning singles parties, so I could starkly see the pool of Jewish bachelors in Turkey –it wasn’t very promising!” In the intervening decade, all except one of them (us) left Istanbul for Israel, Europe and the United States. Although not “following” my subjects, the parallel trajectories of our lives allowed me to catch up with them through the years in various locales - a quick coffee at an airport in San Francisco, dinner in Tel Aviv, a concert in New York - underscoring Hannerz’s definition of multi-sited ethnography as the “art of the possible” (2003). Based on the initial fieldwork and these later meetings, the paper argues that these women’s international pursuit of love - and their ability to discuss this with me in the decade following - demand a reconsideration of two interconnected concerns about the relationships between A) place and love and B) anthropologists and their subjects.

פרופ' עפרה גולדשטיין-גדעוני, ראש החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת תל אביב
 מרחב, מקום וגבול בעבודת השדה: תקשורת אימייל בינאישית ככלי אתנוגרפי רפלקסיבי

Space, Place and Boundary in Fieldwork: E-conversation as a Reflexive Ethnographic Tool

"You are right about e-mail which gives us a strange feeling about the distance and time. I can't really tell whether we are near or far," thus wrote to me Mariko, my principle informant, interlocutor, and finally coauthor (thought not cowriter, see Hinson 1999, Lassiter 2005) in my study of the lives of housewives in her own middle-class Japanese neighborhood (Goldstein-Gidoni, Palgrave Macmillan, 2012). Internet conversations are not quite like oral conversations, but they are not quite like printed materials either (Constable, 2003). Unsurprisingly, Internet research, which includes ethnographies that focus on "imagined virtual communities" or on field sites such as private groups or lists that the researcher joins, has recently become prevalent.

My research is based on a "real" urban neighborhood. However, in my decision to incorporate as "*intertexts*" in the book, my long-lasting personal e-correspondence with an "ordinary housewife", I explore further the possibilities of reciprocal and collaborative relationship with the anthropological "subject," as offered for example in feminist ethnography (Lawless 1993).

In this paper, I suggest e-correspondence between the ethnographer and her interlocutor as a *reflexive ethnographic tool* to explore ideas, theories, and personal commitment. As my e-exchange of ideas with Mariko became more conscious or deliberate, it only served to intensify our collaborative inquiry into the lives and concepts of Japanese housewives in particular, and more generally, our mutual exploratory journey into an array of other related themes including social structures, gendered roles and gender equality, as well as womanhood, mainly though not only in Japan.

ליאורה צרפתי, אנתרופולוגיה וחקר הפולקלור, עמיתת הוראה באוניברסיטת בן גוריון, תל אביב והאוניברסיטה העברית
דוקטורט: אוניברסיטת אינדיאנה, החוג לפולקלור והחוג לשפות ותרבויות מזרח אסיה

Vernacular Dialectics between Locational, Imagined, and Online Veneration of Tsaddik Graves

New media attracts cultural activity of all sorts, including relocating representations of the sacred and other religious activities into the Internet. This paper explores the spatial practices and intentions of Tsaddik (Jewish saint) veneration in contemporary Israel. Tsaddik gravesite pilgrimage is a space centered activity. People travel far in order to be physically present in the vicinity of the Tsaddik's spirit. The gravesite is an axis-mundi, a place where there can be a direct communication between the human world and other cosmological realms. Most Tsaddik veneration websites offer to mediate between web surfers and human messengers, who can pray, play recorded requests, or light candles at the gravesite for the sake of an Internet user that they never met in person. Another technological mediation happens in many contemporary Tsaddik graverituals when pilgrims hold cellular phones above the crowds' heads to transmit images and sounds of prayer to friends and relatives who stayed at home. The connection between two completely different kinds of spaces, the tangible grave and the assumed afterlife location of the Tsaddik's soul is beyond logical explanation. Website creators and users employ plasticity in argumentation and decision making that I term vernacular dialectics in order to appease logical contradictions between scientific-logical thinking and spiritual activities. The interplay between spatiality and virtuality in the combination of tangible, imaginary, and online veneration that is practiced by most Tsaddik believers enables venerator to compartmentalize their activities in accordance to the various contexts of their lives. The translocation of hope-producing rituals from gravesites to the Internet produces new complexities in practice and ideology as it provides new spaces for religious activity and broadens the cultural spectrum of spirituality in contemporary Israel.

The Organic and Bureaucratic in Israel: Complex Relationships שם המושב:

תקציר המושב:

The state of Israel is constructed on the premise of an organic kinship between all Jews, yet this live connectivity must be shown, proven and indeed made. On the other hand, the democratic, modern state devises bureaucratic monothetic criteria for its functioning. These two cultural logics, the organic and the bureaucratic are incompatible, yet they coexist within every aspect of Israeli life. Following Handelman's claim that the Israeli state is made of a problematic amalgam of organic family matter, forced into strict bureaucratic categories, we will scrutinize the exact ways in which these relations are organized, in practice within different settings.

Discussant 1: Professor Don Handelman, Hebrew University of Jerusalem

Discussant 2: Professor Bruce Kapferer, Bergen University Norway

- The discussion will deal with a comparison between Handelman and Kapferer's ideas on state and its double making: bureaucratic and organic, in relation to the two example presented.

Dr. Einat Bar-On Cohen

The state abducts the body: the cases of IDF close combat training and Holocaust survivor training

The talk will compare two "events of organicity" in Israel. Namely, state as an impersonal entity, organized through unequivocal laws and regulations draws its life force from organic matter. The state therefore initiated events where it can draw on the organicity of both young and old to reenergize itself. "Events of organicity" involve sacrifice and violence. Here I will compare two such events: the final examination of the course for close combat instructors in the IDF, and the coaching of Holocaust survivors in the attempt to prepare them to tell their stories in Israeli schools.

Dr. Asaf Hazani anthropologist, independent researcher

בירקנאו כמגרש משחקים

בקורסי הפיקוד המקצועיים בצה"ל אירופה של מלחמת העולם הראשונה והשנייה מהווה אתר לימודי של ניתוחי קרבות וסיוורים לימודיים. אירופה של השואה מתמצה עברו צה"ל במשלחות מפקדים לפולין. משלחות בנות שבוע ימים שלרוב שיאן הוא בטקס משלחתי המתקיים ביומן החמישי מעל המשרפות בבירקנאו. מטרת משלחות אלו היא להפוך את השואה למרכיב מרכזי בהנחלת זיכרון השואה, להרחיב את התשתית המקצועית של זהות הקצינים ולחזק את תחושת השליחות של הקצינים למדינה ולצבא. בהרצאה זו אבחן את קורותיה של משלחת אחת בה השתתפתי. בהרצאה ינתח תפקיד השואה כאירוע יהודי, פרטיקולארי המעורר רגשות המכוונים להיות תחומים לבירקנאו כך שכאשר המשלחת תחזור חזרה לישראל היא תיהפך למשלחת צבאית מקצועית בדומה לצבא מערבי מקצועי 'נורמאלי'. טרנספורמציה זו מתאפשרת הודות להבניית שיא החוויה הרגשית של המשלחת במרחב של בירקנאו והתיחום שלו כמגרש משחקים (ביטוי שגור בצה"ל המתאר מרחב אימונים של יחידות קרביות מתמרנות).

שם המושב: מרחבים קולוניאליים

יו"ר: מוחמד סואעד

ד"ר ירדן ענב, סוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת אריאל
תנועה חסומה: חציית גבולות ב'אזור התפר' של ישראל/פלסטין

המאמר מתאר את חיי היומיום ב'אזור התפר' של ישראל/פלסטין, שהוא אזור גבול ואזור 'גבולי' (לימינלי) מבחינה פוליטית, הנמצא ב'שוליים' (margins) של המדינה. בעזרת עדויות אתנוגרפיות נראה כי גבולות, מעברים, גדרות ומחסומים מנכיחים את המדינה ועוצמתה בחיי היומיום של אזרחים ישראלים ביו"ש. בעידן הגלובלי גבולות פוליטיים ולאומיים גם מייצרים הבחנות, קטגוריות והיררכיות חברתיות של מי ומה שיכולים לנוע ולהיות בתנועה' (on the move), ולפיכך לחצות גבולות, ומי שאינם יכולים לנוע ותנועתם חסומה. יטען כי אזרחות הופכת לקטגוריה מרכזית עבור אנתרופולוגים פוליטיים בפרט, ועבור מדעי החברה בכלל.

ד"ר מוחמד סואעד, מרצה בכיר, המכללה האקדמית גליל מערבי ומכללת כנרת
נישואי ערבים משני עברי הגבול וחוק האזרחות והכניסה לישראל

מאז 1967 יכלו אזרחים ערבים ישראלים, שנישאו לפלסטינאים מהגדה המערבית ורצועת עזה(היום שטח הרשות הפלסטינאית), להגיש בקשה למשרד הפנים למעמד חוקי בישראל עבור בן זוגם.

על אף ההמתנה והבדיקות שהיו נהוגות במקרים אלה, אושרו מרבית הפניות ובני הזוג יכלו לחיות בגבולות מדינת ישראל. בשנת 1999 הוחל נוהל שנועד להסדיר את נושא אזרחותם של בני הזוג של אזרחי המדינה שאינם יהודים ואת מעמדם החוקי בעקבות הנישואים. המדובר במה שקרוי "ההליך המדורג", שמורכב ממספר שלבים ונמשך לפחות ארבע וחצי שנים עד לקבלת זכות ההתאזרחות. הקריטריונים שנבדקו בתקופה זו היו: בחינת אמיתות או פיקטיביות של נישואים, קיום חיי משפחה, היעדר מניעה פלילית והיעדר מניעה ביטחונית.

במרץ 2002, הורה שר הפנים דאז, אלי ישי, להקפיא את הטיפול בכל הבקשות שהוגשו למתן מעמד אזרחי בישראל לבני זוג ערביים תושבי המדינה. ההקפאה נעשתה בטענה שזה מהווה איום דמוגרפי על מהותה היהודית של מדינת ישראל. בחודש מאי 2002 ביטלה ממשלת ישראל את החלטת התהליך המדורג על תושבי הרשות הפלסטינאית שהם בני זוג של ערבים אזרחי מדינת ישראל. החלטת הממשלה התייחסה להפסקת הטיפול בבקשות חדשות לקבלת או הסדרת מעמד אזרחי. כולל אלה שטרם ניתנה לגביהן החלטה. וכך קבעה ממשלת ישראל בהחלטתה מס' 1813 מיום ה-12 במאי 2002: "לא תתקבלנה בקשות חדשות של תושבי הרשות הפלסטינאית לקבלת מעמד תושב או מעמד אחר. בקשה שהוגשה לא תאושר, ובן הזוג יידרש לשהות מחוץ לישראל עד לקבלת החלטה אחרת. יוארך תוקפו של היתר שניתן לבקשות הנמצאות בתהליך המודרג וזאת כפוף להעדר מניעה אחרת".

ביולי 2003, קיבלה הכנסת את חוק האזרחות והכניסה לישראל(הוראת שעה), לשון החוק אימצה את החלטת הממשלה ממאי 2002.

במרץ 2007, התקבל תיקון מס' 2 לחוק האזרחות והכניסה לישראל, תיקון זה כולל הרחבות מחמירות יותר אשר מאפשרות מניעת איחוד משפחות לא רק מפלסטינים, אלא גם מבני זוג שמוצאם מאיראן, סוריה, עיראק ולבנון. לפי סעיף 5 של החוק, רשאית הממשלה באישור הכנסת, להאריך בצו את תוקפו של החוק לתקופה שלא תעלה בכל פעם על שנה נוספת.

ההרצאה תדון בין השאר בשתי נקודות מרכזיות:

1. מדיניותה של מדינת ישראל לפני ואחרי 2002, בנושא איחוד בני זוג ערביים בישראל, כשהאחד משטח הרשות הפלסטינאית והשני ממדינת ישראל.

2. ההשלכות וההשפעות של החוק על הזוגות הנישואים ומשפחותיהם.

ליאורה ביגון ולוס ביקמנס

ה"חגורה הסניטרית" במערב אפריקה לאורך הדורות: מרחב של סגרציה?

ה"חגורה הסניטרית" (condon sanitaire, sanitary belt) הייתה הבנייה קולוניאלית – הן מבחינת מרחב הן תפישה – במטרה לערוך סגרציה במגורים בין תושבי "העיר הלבנה" ותושבי "העיר האחרת". מהודו ועד רבט, מגינאה הצרפתית ועד דרום אפריקה, הפופולאריות של הרעיון ואחידות הביצוע, מגובים על ידי מגוון הסברים ובראשם תיאוריות של היגינה ותברואה – לפעמים מפתיעים. למרות ההבדל באידיאולוגיות הקולוניאליות של הכוחות האירופים השונים וניגוד האינטרסים ביניהם, כוחות אלו הושפעו ישירות זה מזה בהגדרת החגורה הסניטרית, לרבות מספר המטרים של רוחבה המומלץ. אולם בפועל ניכר פער ניכר בין הרעיון לבין המציאות לגבי המהות של מרחב חציצה זה – פער שחוזק בתקופה הפוסט-קולוניאלית. בהרצאתנו נעסוק בהיסטוריה של מירחוב המרחב של החגורה הסניטרית באפריקה שמדרום לסהרה מהתקופה הקולוניאלית ועד היום. תוך התמקדות בדקר הצרפתית ונגיעה בערי ניגריה הבריטית ובקינשסה (ליאופולדוויל) הבלגית, נבחן את הנימוקים לביסוס חגורה זו בשטח ואת גלגולי השימוש המרחבי שלה במהלך התקופה הקולוניאלית ועד ימינו. נבחן את הפער הרחב בין הרעיון, המאוויים ותכניות הקרקע הקולוניאליות לבין התהליכים הדינאמיים והמאתגרים שאירעו הלכה למעשה ביצירת מרחב ביניים זה של 'in-between', תוך מעורבות קבוצות שונות – תהליכים וקבוצות שיצרו, ועדיין יוצרים, מגוון עשיר של גווני אפור בין ה"שחור" ל"לבן". ההרצאה מבוססת על מחקר משותף של המחברות ונשענת על עבודת שדה ומגוון עשיר של מקורות ראשוניים ומשניים מאירופה ואפריקה.

שם המושב: מרחבים פלסטיניים

אייל פרידמן ורינת לפלר פרידברג

עמימות גבולות במרחב הפיסי והשפעתה על בטיחותם של ילדים ערבים בישראל

מקדמי בטיחות ילדים ואנשי מחקר בתחום נוטים לחלק את הסביבה הפיסית לארבע סוגי מקום עיקריים: בית וחצר הבית, מרחב ציבורי, מוסדות חינוך ודרכים - כשמכל מסגרת מסתעפות תת-קטגוריות נוספות. קלאסיפיקציה זו אכן תואמת לרוב מאפיינים משותפים של התרחשויות אפשריות. עם זאת, כאשר אנו נתקלים במצבי עמימות בהם במרחב מסוים מתקיימות פעילות המשויכות למרחב אחר, עולה הקושי בסיווג סוג המקום. במקביל עלתה האבחנה כי בדיוק במקומות פחות מוגדרים שכאלה טמונים מצבי הסיכון להיפגעות ילדים.

מחקרים שנעשו על החברה הערבית בישראל, העלו כי קיימת עמימות בהבחנה בין מרחבים מוגדרים בסביבת המחיה, כשהדבר נובע מתהליכים חברתיים, תרבותיים, היסטוריים ופוליטיים. במקביל, ממצאים של ניתוח מעמיק של למעלה מאלף תיאורי מקרה, אשר נאספו ותועדו בארגון 'בטרם', אכן הצביע על כך שגורם מרכזי בהיפגעותם של ילדים ערבים הוא עמימות הגבולות הפיסיים ושימוש במרחביים באופן "דו-מקומי". תופעה זו באה לידי ביטויי בישובים ערבים בכול רחבי ישראל כשבולטת במיוחד היא הפזורה הבדואית בנגב.

במהלך ההרצאה נציג את הסיכונים הנוצרים עקב העמימות שבגבולות המרחב תוך הצגת תרחישי מקרה לדוגמא, תמונות ואמצעי המחשה ויזואליים נוספים.

דר' אריאלה פופר-גבעון, המכללה האקדמית דוד ילין

דר' נעמי וינר-לוי, המכללה האקדמית דוד ילין

על מסעות ועל תמורות בזהות - מרפאים משלימים פלסטינים בישראל

ספרות המחקר מדגישה בעיקר את זיקתם של מרפאים מסורתיים למסורת ולתרבות, ומטעימה את היותם נטועים בהקשר המקומי. השמירה על המסורת ועל פרקטיקות הריפוי האמיות מתוארת לעיתים כמוקפת יותר לנוכח תרבות זרה, קולוניאליסטית או הגמונית השולטת על המיעוט. סיפורי החניכה והתפתחות הזהות המקצועית והאישית של מרפאים פלסטינים לא קונבנציונליים שראינו במחקר זה היו שונים מהמתואר בספרות. למרות שקיימת מסורת ריפוי מקומית עתיקה ומבוססת בקרב פלסטינים בישראל, יצאו מרפאים אלו לחפש דרכי ריפוי המעוגנות במסורות טיפול זרות.

המרפאים הפלסטינים שראינו נעים בין מרחבים גיאוגרפיים, מסורות ודימויים לאומיים ותרבותיים שונים. הם מתמודדים עם מעצבים אותם מחדש, מה שמאפשר להם אוטונומיה מסוימת ובחירה בדרך אישית שבמהלכה הם מכוננים לעצמם זהות חדשה - אישית וטיפולית. סיפורי החניכה שלהם כוללים מסעות במרחב ובהות, המובילים אותם בנתיב מפותל של הזרה מהתרבות הפלסטינית, התקרבות אליה ושילוב מחדש בה. המסע שהם מתארים נכרך אמנם במרחבים גיאוגרפיים ותרבותיים, אך בעיקרו הוא מתייחס לתמורות החלות בזהות.

התמונה שעולה ממחקר זה שונה מתיאורי החניכה של מרפאים בספרות. היא פורסת את התהליך המורכב של עיצוב הזהות דרך המסע המעגלי שחווים המרפאים. בסיפוריהם נפרס המתח בין התרבויות שמכונן סעם בזהות האישית, ועולה גם הצורך של היחיד לגשר ביניהם. המרפאים הפלסטינים מתארים את הבניית הזהות המקצועית והאישית כתהליך דינאמי ומתמשך, שזור בתמורות תרבותיות וחברתיות משמעותיות.

המסע לגיבוש זהותם האישית והמקצועית של המרפאים הפלסטינים אינו רק מסע אישי, הוא מהדהד במגזרים רחבים בחברה הפלסטינית בישראל בדור האחרון. היותם של המרפאים מיעוט, שבתחומים שונים מודר מתוקף הגדרתה של ישראל כמדינה יהודית, מעצב את זהותם ובחירותיהם האישיות והמקצועיות. המרפאים מגיעים לגיבוש זהותם עם שובם לחברת המקור, כשהם מבקשים לחזור ולשלב את מושגיה, ערכיה ועקרונותיה של התרבות הפלסטינית בזהותם האישית והמקצועית. סיפור זהותם של המרפאים אינו מושפע רק מהמסע הגיאוגרפי והאישי שעברו, אלא משקף גם את השיח החברתי פוליטי הרווח בקרב פלסטינים בישראל בשנים האחרונות.

אפנאן מסארוה-סרור, דוקטורנטית, סוציולוגיה של החינוך, האוניברסיטה העברית בירושלים, עומרי גרינברג, דוקטורנט, המחלקה לאנתרופולוגיה והמרכז לחקר היהדות, אוניברסיטת טורונטו, קנדה, פרופ' תמר רפפורט (אמריטוס), סוציולוגיה של החינוך, האוניברסיטה העברית
"אוריינות מרחבית" - נשים פלסטיניות קוראות פטריארכיה

מחקר אתנוגרפי אודות מגדר, ידע ואסלאם מגלה כיצד במהלך השהות במרחב הציבורי המכוונת לרכישת ידע יומיומי בתוכניות העשרה העוסקות בנושא משפחה ואימהות, נשים פלסטיניות מצטיידות ב"אוריינות מרחבית" -- היכולת לפענח את המשמעות ואת יחסי הכוח הפאטריארכליים במרחב הציבורי והביתי ובעיצוב של זהותן לאור זה (Erdeich and Rapoport 2006).

המחקר נערך במשך מספר שנים ב"כפר שמס" – כפר פלסטיני דל משאבים ושמרני אשר סופח למזרח ירושלים בשנת 1967. הממצאים מתבססים על 25 ראיונות עומק אינדיווידואליים עם נשים שהשתתפו בתוכניות העשרה, ועל יומני שדה שתעדו את אופי שהותן ושיחותיהן תוך כדי הליכתן בדרך המקשרת בין בתיהן לבין תוכניות העשרה.

המחקר האתנוגרפי חושף כיצד ההצטלבות בין מרחב לידע פועלים יחד בשעתוק המשטר הפאטריארכלי, בהרפייתו, ואף באיתגור שלו; כיצד השביל הוא זירת מפתח של אוריינות מרחבית המאפשרת לנשים לאבחן את הקשר הגורדי בין מרחב לידע בהכפפתן המתמשכת, ובאפשרויות שלהן לפעול מולה ובתוכה. כמו כן מגלה המחקר כיצד פתיחת דלת הבית בפני נשים וחשיפתן לרעיונות החדשים מניעות אותן תוך כדי הליכה בשביל לתוכניות ומהן לקריאה ביקורתית של המרחב הציבורי והמשפחתי ולפלט לעצמן מקום חדש במרחבים אלה.

השביל עצמו וההליכה בו מקבלים, אם כן, משמעות סימבולית וקונקרטית כאחד כשהצעידה יחד במרחב מאפשרת לנשים להתחבר וליצור תחושה של קהילתיות המקדמת שיח רפלקסיבי אישי וקולקטיבי הנושא בין השאר אופי פארודי-הומוריסטי, אודות הנורמות המגדריות-התנהגותיות בכפר. באופן זה מחברים השביל והצעידה בין מרחבים משמעותיים שונים בחיי הנשים — בין המרחב הביתי, למרחב הלמידה ולמרחב הציבורי, בין האפשרי לבין הפנטזיה, בין הנוסטלגיה לבין העתיד.

החברה המסורתית אינה מאותגרת בשל כך באופן רדיקאלי, אך הדיונים בין הנשים לבין עצמן והאוריינות המרחבית הנוצרים בשביל מקנה להן סוכנות התואמת את זו המתוארת במחקר על אודות נשים מוסלמיות במזרח התיכון: כזו בה פועל "כוח שקט", עיקש ורגיש, המכיר בגבולות השינוי אך אינו נמנע מחתירה אל הגעה אליהם.

יעלה להב-רז

על שפתרבות ומיניות לשונית בקרב נערות המעורבות בזנות

ההרצאה מבוססת על מחקר שנעשה בשנתיים האחרונות בקרב בני נוער וצעירים המעורבים בזנות. ההרצאה תעסוק בשפה הייחודית המאפיינת נערות המעורבות בזנות, שפה אותה אני מכנה "שפת הכוס". באמצעות בחינת השפה הייחודית של נערות המעורבות בזנות ניתן ללמוד אודות התסריטים התרבותיים המאפיינים את חייהן והאופן בו תסריטים אלו נחקקים בגופן ומשוחזרים באמצעות השפה ההופכת לעדות הכמעט יחידה להם.

היכרות ממושכת ומעמיקה עם השפה מגלה כי המילה, ההקשר והאופן בו היא נהגית, טומנות בחובן מגוון משמעויות, סותרות ומשלימות זו את זו. במהלך ההרצאה אדון במשמעויות השונות של המילה ואראה כי שפת הכוס מייצרת מונח המהווה מרחב רב סתירות בו הגבולות המסורתיים אודות פרקטיקות מיניות, זהות מגדרית ועצמית, תשוקה וכעס מתאגרים. במהלך ההרצאה אטען כי הצמצום ההברתי של הנערות-שפה הנשענת כמעט לחלוטין על מילה אחת- המתבטא ביצירת "שפת הכוס", דווקא מגלם עושר מחשבתי רב, מה שהופך אותן לוורטואוזיות לשוניות. השפה משמשת כמרחב דיבורי שמור ומוגן, אך גם מנכיחה באותה העת את הפגיעה המתמשכת שחוות הנערות מתוקף אורח חייהן. שפת הכוס היא בו בזמן הצהרת שייכות קבוצתית, צורה של הבעת הרס עצמי ופגיעות ויצירת חתרנות תרבותית באמצעות צעקת הסטריאוטיפיים השלייליים אל המרחב הציבורי. לעיתים השימוש במילה נועד במטרה להקדים ולחשוף באופן מודע את התגובות הצפויות כלפיהן ולעיתים השפה מאפשרת לדוברות אותה להסתתר ולחוש ביטחון. באמצעות ביצוע לשוני של זהות מגדר ספציפית, היא שפת הכוס, מייצרות הנערות מימזיס המשמש גם כאסטרטגיה רטורית וגם כעמדת התנגדות לסדר החברתי והפוליטי הפאלוצנטרי. בכך הופכות הנערות לוורטואוזיות לשוניות, ליוצרות של שפתרבות הייחודית לתסריטי חייהן.

הילה נחושתן, בוגרת תואר שני, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת בן גוריון בנגב

אתגור גבולות הנורמטיביות במאבקן של נשים לעזוב את הזנות

מחקר זה בוחן את הזנות בישראל, הדרך בה היא נתפסת בהוסטל שיקומי לנשים בזנות והאופנים בהם תפיסה זו משפיעה על חיי הנשים המבקשות לעזוב את הזנות. השאלה העומדת במרכז המחקר הינה כיצד ניתן להבין ולהמשיג את מאבקן של נשים לעזוב את הזנות בהקשר הישראלי, ומהן המשמעויות העולות מהמרחב השיקומי כפי שהן מוצגות על ידי השיח הטיפולי ועל ידי הנשים עצמן.

הגישה המתודולוגית מורכבת משלושה מימדים: תצפית משתתפת, ראיונות עומק וניתוח תוכן של פרוטוקולים של 'ועדת המשנה למאבק בסחר בנשים' בכנסת. השימוש במתודולוגיה מגוונת נתן תמונה נרחבת של התפיסות המעצבות את חייהן של נשים בזנות בישראל והן של חוויותיהן האישיות של הנשים המבקשות לעזוב את הזנות.

ההוסטל כאתר מחקר מהווה נקודת ממשק לשיחים גלובליים ולוקליים, שנבחנו באמצעות שלושה תחומי מחקר עיקריים: רטוריקת קורבנות, ניתוח ביקורתי של שיח בריאות הנפש וחשיבה פמיניסטית. המשותף לתחומים הללו הינו בחינה ביקורתית וערעור על דרכי חשיבה דומיננטיות דרך פריזמה הקשורה לכוח, מעמד ומגדר.

הטענה המרכזית הינה כי ה'שיח הטיפולי' העולה מעמדות צוות ההוסטל, מבטא תפיסה הרואה בנשים בזנות קורבנות גרידא, בעלות עבר טראומתי ואופי פתולוגי. ההוסטל מציג עצמו כאתר שיקומי ייחודי המאפשר את הכנסתן של הנשים מהשוליים החברתיים לזרם המרכזי של החברה, אך למעשה הוא מדגיש ומחדד את הגבול בין לבין החברה הנורמטיבית. לפי שיח זה, הנשים שעסקו בזנות ייחשדו תמיד ב'אי-נורמטיביות' אינהרנטית, ובחוסר יכולת לנהל חיים עצמאיים ומערכות יחסים ראויות. בדרך המתכתבת עם, אך מתנגדת לשיח זה, הנשים המבקשות לעזוב את הזנות יוצרות משא ומתן בזהותן על ציר נורמאלי-לא נורמאלי, מעבדות מחדש את הגדרתן, מטשטשות את החיץ בין לבין העולם הנורמטיבי ומערערות את עצם קיומו של חיץ זה.

המחקר קורא לדיון פתוח וקשוב למגוון קולותיהן וחוויותיהן של נשים המבקשות לעזוב את הזנות.

מיכל שטיין, שנה שלישית, תואר שני (M.A) המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה אוניברסיטת בן גוריון בנגב, פרופסור פרן מרקוביץ

לוקחות בעלות מחדש על גופן: נשים מקועקעות 'הארד קור' בישראל

אנו כבני אדם חווים ומבינים את חיינו דרך הגוף, אשר לו תפקידי מרכזי בכינון זהות והבנייה של יחסי כוחות חברתיים. שינוי הגוף יכול להפוך משמעות חברתית למשמעות פנימית, להיות בעל השפעה רחבה על תחושת הזהות העצמית ואף לאתגר גבולות חברתיים.

בהרצאה זו אדון בשינוי גוף של נשים ככלי ללקיחת בעלות מחדש על הגוף מהקורבנות והאוֹבֵיִקְטִיבִּיזְצִיָה בתרבות הפטריארכלית. רעיון זה עוקב אחר כתיבה של V. Vale and Andrea Juno (1989) ושל Victoria Pitts (2003). עבודתם דנה באפשרות של נשים לייצר התנגדות לזהות שנכפתה עליהן וזאת באמצעות שינוי הגוף באופן לא נורמטיבי לתרבותם. לטענתם לקיחת בעלות מחדש על הגוף והזהות מתבצעת דרך ריטואלים כואבים וזאת על מנת לשנות את היחסים בין הגוף והעצמי.

את טענתי אבסס באמצעות חומר אתנוגרפי אשר נאסף כחלק מעבודת שדה לקראת תואר מוסמך. אתמקד בעיקר בראיונות עומק אשר נערכו עם נשים מקועקעות 'הארד קור' בתל אביב.

הנשים שרואינו מיקמו את גופן כמרכזי בסיפור הביוגרפי של חייהן. הנרטיב האישי שסופר שיקף השפעות של אלימות מינית, החפצה גופנית, דימוי עצמי שלילי ויחסי מגדר המוכפפים על הגוף האישי. זהותן וגופן של הנשים עוצבו סמלית ופיזית, בעקבות חוויות גופניות ומסרים תרבותיים על חוויות אלו, כפגום באופן מהותני. גופן של הנשים עוצב כמקור לקשיים, בו אחרים יכולים לשלוט בהן ולהכפיף אותן. נשים אלו באמצעות כתובות קעקע 'הארד קור' תובעות מחדש בעלות על גופן. הבחירה לקעקע את הגוף באופן מסיבי הינה פעולה שאינה נורמטיבית בזרם התרבות המרכזית ואף בתרבות הקעקועים נתפסת שולית. שינוי הגוף הלא נורמטיבי מייצר מרחב בו מתקיימת התנגדות להכפפת זהות עצמית חיצונית ומתקיימת לקיחת בעלות מחדש על הגוף. הנשים משתמשות בסמלים תרבותיים באופן שאינו מקובל ולכן מתאפשרת בידיהן פעולה רדיקלית של ביסוס בעלות ולקיחת שליטה מחדש על הגוף האישי. פעולה זו מאפשרת חתירה תחת שליטה חברתית על הגוף הנשי והפיכתו לקורבן.

יו"ר: זהר גזית

עמירם גונן, פרופסור אמריטוס בגאוגרפיה, האוניברסיטה העברית בירושלים

זהות ובחירת קבורה: תחרות ומאבק בין זהויות

בחירת מקום הקבורה של נפטרים מודרכת על פי רוב על ידי זהויות הנפטר. זהויות אלה פרוסות על פני קשת רחבה: זהויות שיוכיות (כגון משפחה, מגדר, קבוצה אתנית, קסטה, גזע ודת); זהויות הישגיות (כגון סטטוס חברתי-כלכלי, סטטוס של אליטה אריסטוקרטית, פוליטית או יצירתית); זהויות של השתייכות (כגון שירות צבאי, חברות בארגון או במקום עבודה); וזהויות של מקום (כגון מקום מגורים אחרון, מקום מגורים מקורי, מקום של פרויקט חיים או של התנסות חיים מכוננת). מקום הקבורה הנבחר מייצג בדרך כלל שילוב של כמה מהזהויות הבולטות של הנפטר, המתלכדות למקום קבורה אחד. אולם יש לעתים מצבים של תחרות בין זהויות אשר כל אחת מכוונת למקום קבורה אחר. תחרות זו גורמת לעתים למאבק בין גורמים הקשורים לאחת מהזהויות המתחרות. חלק ניכר מהמקרים בהם מתרחשת תחרות, ולעתים אף מאבק, קשורים בהתנגשות שבין מקום קבורה הנגזר מהזהות המשפחתית למקום הנגזר מאחת מן הזהויות הקולקטיביות. מקרים רבים של תחרות קשורים בנשואים מעורבים בתחום זהויות של שיוכיות כגון: נישואים בין שבטיים (לדוגמה בין שבט קיקויו לשבט לואובקניה), בין גזעיים (בין שחורים ללבנים בארה"ב, בין מאורים ללבנים בניו-זילנד) ובין דתיים (בין קתולים לפרוטסטנטים, בין יהודים לבין בני דתות אחרות או חסרי דת). מקרים אחרים קשורים בתחרות בין זהות משפחתית לזהות של אליטה פוליטית או יצירתית, המציעה מקום קבורה מיוחד ("פנתיאון"). מקור נוסף לתחרות הוא בין הזהות המשפחתית לצבאית, זו המייצגת מקום קבורה מיוחד לאנשי צבא בלבד. גם בין הזהויות של מקום מתקיימת לעתים תחרות בין מקום המגורים האחרון למקום המגורים המקורי, אשר לעתים נמצא בארץ אחרת בעקבות הגירה בין ארצות. סוג אחר של תחרות הוא בין מקום פרויקט חיים של הנפטר למקום זהותו המשפחתית או זהות האליטה שלו. בחלק מהמקרים התחרות מתרחשת אצל הנפטר או קרוביו כאשר נשקלת בחירת מקום הקבורה. בחלק אחר התחרות ובעיקר המאבק נובעים כתוצאה ממערכת הכללים הקולקטיביים הקובעים את מקום קבורתו של נפטר או מי רשאי להיקבר במקומות קבורה שלזהות קולקטיבית.

זהר גזית, דוקטורנט (שלב ב'), המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, האוניברסיטה העברית בירושלים

למה, מי מת? הבלטת חיים בעמותות העוסקות במוות

מחקרי עוסק במאבק חברתי סביב תפיסות והסדרי מוות. במרכזו עומד ניתוח פעילות סוכנים חברתיים המאגרים את "מסגרת המוות המקובלת" בחברה היהודית בישראל. באמצעות חקר מקרה קולקטיבי אני בוחן עמותות המקדמות תפיסות והסדרי מוות שנויים במחלוקת: בשביל החיים, הפועלת להשגת הטבות פורמאליות למשפחות שיקריהן התאבדו – קבוצה, שלטענת העמותה, סובלת מסטיגמה ונידוי, ומקדמת דיון ציבורי ותכניות מניעת התאבדות, סוג מוות שקיימת הימנעות חברתית מעיסוק בו; ליל"ך, הפועלת למען אי הארכת חיי חולים סופניים שזהו רצונם ומבקשת לשנות את יחסי הכוחות המעניקים סמכות מוחלטת לרופא ביחס למטופל בסוגיות סוף החיים; ומנוחה נכונה, הפועלת מול המונופול באופן ניהול הקבורה של גורמי דת אורתודוקסיים במטרה לאפשר לכל אדם להיקבר, בסבסוד המדינה, על פי רצונו. ההשוואה בין העמותות שעוסקות, כל אחת, בהיבט אחר של המוות, נועדה להציג תמונה רחבה של ניסיונות כינון "מסגרת מוות חלופית".

כיצד משמיעים קול בפומבי, מושכים תומכים, ופועלים לשנות הסדרים רווחים כשתחום העיסוק הוא בנושאים המהווים טאבו שהציבור הרחב נרתע מהם? מבין מגוון האסטרטגיות אותן אני מנתח, בהרצאתי אתמקד באסטרטגיה אחת שנוקטים פעילי העמותות, הכוללת הבלטה של הקשר בין תחומי העיסוק ובין החיים – הצנעת המוות תוך הכללתו במסגרת של מאבקים חברתיים רחבים; הצגת התועלת לחיים מעיסוק במוות; יישום והחלת עקרונות כדוגמת "זכות יסוד", "בחירה חופשית" ו"כבוד האדם" על המוות; קידום תפיסה לפיה המוות אמור לשקף ולהוות המשכיות של החיים – אופנים אלה, ואחרים מסוגם, מטשטשים את הגבול בין המוכר ומעורר הרתיעה, החיים והמוות, ומעניקים הצדקה, לגיטימציה ותמיכה לפעילויות העמותות.

ניתוח אופני הפעולה מבוסס על מודל תיאורטי המשלב שלושה כיווני מחקר: א) "ניתוח מסגרת" (frame analysis) של פעילות תנועות חברתיות המבקשות לזכות בהכרה חברתית, ב) פעילות "יזמי מוות" המפתחים תפיסות חדשניות, ג) "מוות טוב/רע" – הפצת תפיסות החותרת תחת משמעויות "מוות טוב" – מקובל חברתית – ומבקשת לשנות משמעויות של "מוות רע".

במחקרי אני מציע הסתכלות מקיפה, באמצעות השוואה אינטגרטיבית בין עמותות, על נושא שנחקר באופן חלקי בלבד, במיוחד בהקשר החברה הישראלית.

ד"ר ניצן רותם, מדרשת אדם לדמוקרטיה ולשלום (מאוקטובר 2013, עמיתי בובר, האוניברסיטה העברית)

התאבדות ומחוייבות במודרנה המאוחרת: מהקרבה עצמית ועד לחוזה הסטנדרטי

Suicide and commitment in late-modernity: from self-sacrifice to standard-form contracts

בהרצאתי אדגים בקצרה מעט מהדימויים הפסיכולוגיים, המשפטיים והספרותיים שנכרכים במקרי התאבדות של חיילים בצה"ל, בכדי להציע רעיונות ספורים אודות זיקות היחיד והחברה בעת הזו. מקרי התאבדות פוגמים בהנחה שיש מחוייבות הדדית בין יחיד ובין חברה, כלומר שהיחיד שייך למסגרות חברתיות ונאמן כלפיהן, ושהחברה מגוננת על יחידיה. אתגרי ההתאבדות מחריפים במודרנה המאוחרת, כאשר הסדר החברתי מפוצל בין אידיאולוגיות שונות, ובפרט זו של השוק החופשי וזו של מדינת הלאום. אל מול ההתאבדות, מבקש הסדר החברתי להחליק את פני השטח. הוא עושה זאת באמצעות "ביות ההתאבדות". הביות משקם את יחסי היחיד והחברה, בהציגו את ההתאבדות כמעשה שניתן להסביר ולמנוע. במסגרת הביות אין יחיד שלוח-רסן וקיום אבסורדי, אין רק אדם אל מול המטפיזיקה. תמיד קיימת החברה. בהרצאה אסתפק בהדגמת שני אופני ביות. אפתח בהמצאת ה"אובדנות", פתולוגיה חדשה שרואה בהתאבדות עדות להפרעה נפשית. הפתולוגיה מעצבת חייל פסיבי וחברה מגוננת ומכילה. לעומתה, הביות למוות מרטירי, עמו אמשיך, מציע חייל אקטיבי ומוחה, שמבקש לגאול במותו חברה מדורדרת. ביות ההתאבדות כולל, אפוא, פרשנויות שמבקשות להכשיר את יחסי הכוח הקיימים, לצד פרשנויות שחותרות תחת הסדר הפוליטי. כך הוא מלמד על סגנונות המחוייבות שמכוננים את זיקות היחיד והחברה היום. לסגנונות אלו תוקדש עיקר הרצאתי. המחוייבות הנדיבה ביותר רואה אור באתוס ההקרבה העצמית, עליו מתבסס רעיון המרטיריות. מחוייבות מצומצמת יותר מקנה 'רטוריקת ההכלה', הדאגה ליחיד והשמירה שהוא יוותר בגבולות המבנה החברתי. המצאת האובדנות מאפשרת לבטא רטוריקה זו. סגנון מחוייבות שלישי, שאני מכנה 'פסיכוחוק', הופך את הרעיונות הפסיכולוגיים לממשות משפטית, שמבכרת מונחים טיפוליים בדבר אכפתיות וסיכון, על-פני מונחים רפובליקניים וליברליים כתרומה וחירות. את מקום המחוייבות הזעיר ביותר מעניק החוזה הסטנדרטי, טפסים רשמיים שהיחיד נדרש למלא מול מוסדות מבלי שהוא יכול להשפיע על תנאיהם. החוזה הסטנדרטי, שמצמק את סוכנות היחיד, ניכר בהסכמי אי-התאבדות. סגנונות המחוייבות – מהקרבה עצמית ועד לחוזה הסטנדרטי – מלמדים שהסדר החברתי שולח את היחיד, באופן סותר ומבלבל, להטלטל בין נאמנות חוזית ומותנית לבין נאמנות רגשית וטוטאלית. אסור להתאבד מתוקף חוזה? מחשש לגינוי מוסרי? או בשל רגש עז של השתייכות? מותר להתאבד (התאבדות-בסיוע לנוטים למות או התאבדות בשבי, לדוגמא) מתוקף חוזה? משאיפה לשבח מוסרי? או (גם כאן) בשל רגש עז של השתייכות?

שם המושב: אנתרופולוגיה ופסיכולוגיה

דר' עדנה כצנלסון פסיכולוגית קלינית, מלמדת בתואר שני פסיכולוגיה קלינית של הילד אוניברסיטת תל-אביב

אבחון ילדים אתיפים ועיוורון תרבותי

הידע הפסיכולוגי וכלי האבחון שבידנו, לא מאפשרים לאבחן באופן אמין ילדים והוריהם יוצאי אתיופיה. הטעויות עלולות לא לנבוע רק מהעדר כלי אבחון מותאמי תרבות, אלא כפירוש לא נכון של מאפייני תרבות.

מצויינים מאפייני תגובות ילדים והורים והפרושים המוטעים שאפשר ליחס להתנהגותם ולתגובותיהם:

-שוני בהתייחסות לזמן מתפרש כהתנגדות

-לא מישירים מבט עלול להתפרש כמאפיין על הספקטרום האוטיסטי

-הורים: יחס שמשלב צייתנות גלויה וחשדנות נסתרת אין שיתוף פעולה מתפרש כאמביוולנטיות וגורם לכך שממנים

עובד סוציאלי שמחליף את ההורים בוועדת השמה

-הורים לא שואלים שאלות שתיקה, תקשורת מילולית מצומצמת, אמירה עקיפה (פתגמים) לשון מטפורית, לא ניגשים

ישר לעניין סיפור רקע שאסור לקטוע הפסיכולוג עלול לפרש כחשיבה אסוציאטיבית שמעידה על פתולוגיה ולא כמאפיין

תרבותי

-אסור לבלוט, לא מתגאים, קושי להביע סירוב לסמכות מורים הפסיכולוג עלול לפרש כחוסר ביטחון, דימוי נמוך

העדר שפה רגשית, איפוק הפסיכולוג עלול לפרש כריחוק ניתוק

-דו לשוניות עלולה להיות מאובחנת כפיגור שפתי

-ילדים מופנמים עלול להתפרש כפאסיביים

- אתיפים לא מעודדים עצמאות ילדים - ילד מאובחן כתלתי

התאמה לקהילה כערך. זהות כחלק מקבוצה מתפרש כקונפורמיות בחברה שמטפחת אינדיבידואליות

יכולות נמוכות גם במבחן ביצועי (לא גדלו על משחקי הרכבה, חסרים מבחנים מותאמים) מתפרש כאיניטליגנציה גבולית

או כפיגור

תמר קנה-שליט, דוקטורטורנטית, אוניברסיטת חיפה
אימון (Coaching) ישראלי: פסיכולוגיה חיובית "דוגרי"

אחת הבעיות עם Coaching, אמר פרופ' טוני גרנט, מהחלקה ל-Coaching Psychology שבאוניברסיטת סידני, היא עם הדימוי הציבורי שלו, וברקע קיפצו בעליזות פרצופי סמיילי צהובים על שקופית המצגת. הבעיה היא, הוא המשיך ואמר, שאנשים חושבים שמאמנים הם טיפוסים חייכנים, מלאי אנרגיה ומוטיבציה. נניח וזו התדמית של מאמנים בעולם, מה בין המאמן הישראלי הידוע אלון גל לבין טיפוסים חייכנים?

אימון או בשמו הלוועזי המוכר Coaching הוא מושג השאול משדה הספורט התחרותי. היום ניתן לצרוך אימון לחיים הכולל אימון בתחומים כמו: זוגיות, הורות, בריאות, קריירה, פנאי, רוחניות ועוד. מדובר בתופעה חדשה יחסית הממוקמת על רצף אתרי טיפול או עבודה עצמית הרווחים בעידן הנוכחי בחברות תעשייתיות. הוא מבוסס על מערכת יחסים בין מאמנת 1 למתאמנת 2 בה המאמנת מובילה את "לגלות" ולנסח את עצמה דרך משקפי הגישה האימונית 3 ולהגשים את שגילתה. תהליך האימון כולו נענה למטאפורה קפיטליסטית על פיה אדם פועל בדומה לעסק כלכלי להגשמת רצף מטרות דרך פעולה יעילה, שימוש מחושב במשאבים ולאחר תכנון. האימון מושתת על תפיסת עולם ניא-ליברלית לפיה "אין דבר העומד בפני הרצון" או ליתר דיוק האמביציה המתוכננת. תפיסה זו ידועה במלבושה החדש - פסיכולוגיה חיובית או מדעי האושר לפיהם "מחשבה בוראת מציאות קיימת" ולפיכך חשיבה חיובית תיצר מציאות שופעת בהצלחות ולהיפך, מחשבה שלילית מזמנת אירועים לא רצויים ובקיצור "חייך והעולם יחייך אליך".

בהרצאה זו ארצה להתעכב על הפרשנות הלוקלית לשיח החשיבה החיובית שמקורו בארה"ב לאור חיבורה הידוע של כתריאל (1999,1986) אודות סגנון התקשורת "הדוגרי" הישראלי. סגנון "הדוגרי" ההיסטורי מעלה על נס ישירות, בוטות וספונטניות תוך שהוא מפגין בוז כלפי נימוס הנתפס מזויף. ארצה לשאול כיצד מיישבים, אם בכלל, בשדה האימון הישראלי את הסתירה הנדמית בין חיוך ככורה לבין "הדוגרי" המאופיין בסגנון מתעמת ובלתי מתפשר.

¹ מרבית העוסקות באימון הן נשים

² מתאמנת או מאומנת, שני השמות מקובלים אך בבתי ספר מסוימים מעדיפים את המושג מתאמנת כיוון שהוא מסמל את התהליך האינסופי של אימון בו אדם לעולם אינו מפסיק להיות ראוי וזקוק לאימון, מאומן מושלם.

³ ישנו מגוון גישות אימוניות, לצורך ההגדרה וההכללה אני נוקטת בלשון יחיד.

אריאל ינקלביץ' (בשיתוף עם ד"ר יהודה גודמן), תואר שני, האוניברסיטה העברית בירושלים
פסיכולוגיזציה של היומיום: פרקטיקות ופרדוקסים בהתערבויות חוסן בישראל

בהרצאה זו אנו מנתחים את הפרקטיקות הכרוכות בהתערבות טיפולית חדשה בישראל שנועדה למנוע טראומה נפשית. ההתערבות מופנית לאוכלוסייה המוגדרת בסיכון לפתח הפרעה פוסט-טראומטית ומטרתה אינה לטפל בפסיכופתולוגיה אישית, אלא למנוע את התפרצותה מלכתחילה. ההתערבות מבוססת על המושג החדשני יחסית של פיתוח חוסן באוכלוסייה אשר הפך מרכזי בעקבות פיגועי ה-9/11 בארצות הברית. מושג החוסן מבטא היגיון חדש של טראומה והתערבות באמצעות מושגים חיוביים כמו בריאות, הסתגלות ומשאבים אישיים בניגוד למושגים כמו פתולוגיה, פגיעות, וטראומה. פרובלמיזציה חדשה זו של טראומה הנמצאת בבסיסה של האידיאולוגיה הקלינית של ההתערבות מייצרת פרדוקס עמוק: מחד, מושג החוסן מהווה דה-פתולוגיזציה של טראומה על ידי התמקדות באוכלוסייה שאינה מאובחנת כלל כסובלת מהפרעה נפשית. מאידך, המושג הופך את כלל האזרחים לסובייקטים הזקוקים לטיפול. באמצעות אתנוגרפיה של תכנית לבניית חוסן בישראל, אנו מראים כיצד מתרחבים גבולות ההתערבות המקצועית בידי מומחי בריאות הנפש. לשם כך, אנו עוקבים אחרי תהליכי התרגום הכרוכים בלימוד שפה חדשה למיפוי וניהול רגשות. התהליכים האלה באים לידי ביטוי בשני סוגים של פרקטיקות רפלקסיביות. ראשית, מומחי בריאות הנפש מלמדים את המשתמשים שפת רגשות הכוללת מיפוי ומיון של סדרת רגשות מרכזיים, ועל המשתתפים לזהות ולתרגם את חוויותיהם לתוכה. שנית, המומחים מכוונים את המשתתפים לזהות בתוך התנהגותם הרגילה, והפחות מודעת לעצמה, "משאבים" שונים בהם ניתן להשתמש על מנת להתמודד עם מצבי לחץ. כך מנוכסות ומתפרשות מחדש חוויות והתנהגויות יומיומיות רגילות לתוך מערכת מקצועית המבקשת להנחות מחדש את המשתתפים כיצד יש לחוות ולנהל רגשות. אתנוגרפיה זו מאתגרת המשגות נפוצות של טראומה כפי שאלה פותחו באנתרופולוגיה רפואית בעשרים השנים האחרונות. ניתוח תכניות לבניית חוסן מראה שההתפשטות של טראומה לטריטוריות ואוכלוסיות חדשות אינה בהכרח כרוכה במדיקליזציה או בפתולוגיזציה של סבל חברתי; להפך, ההתפשטות מושגת על ידי הימנעות משימוש בקטגוריות פתולוגיות. במקומן מבקשים המומחים לבצע קולוניזציה של עולם הרגשות וזאת בעזרת החלה עמוקה של הפסיכולוגיה על חיי היומיום של האזרחים.

ETHICAL DILEMMAS OF FIELDWORK: WORKING IN THE GREY ZONE

יו"ר: פרופ' הנרי אברמוביץ', אוניברסיטת תל-אביב

Primo Levi used the term “the grey zone” to describe the morally ambiguous area that people inhabited in order to survive at Auschwitz. Much of fieldwork also takes place within such a grey zone. This workshop seeks to provide a safe forum for discussing practical ethical issues and stimulating ethical awareness.

In this workshop, participants will confront and real life dilemmas of doing ethnography at home or in exotic places, using a “Talmudic” method to explore the conceptual complexity of ethical issues involved. Specific attention will be given to entering and leaving the field, dual loyalties, the political contexts, publication dilemmas etc. Participants will be encouraged to register and will receive material in advance. Participants will also be encouraged to bring their own dilemmas.

Glocal Spaces Lost in Translation: an Ethnographic Reading of Deserted Communal Genocide Monuments in Cambodia

Recent decades have witnessed the circulation of Euro-western commemorative forms in non-Western post-genocide societies. Be it genocide museum exhibits or commemorative monuments, architects and museologists have attempted to syncretically weave local culturally particular symbolic motifs with Euro-Western aesthetic commemorative forms. The outcome often appears at first glance to represent a hybrid product of glocalization in the global commemorative landscape, effectively translating particular local conceptions of loss, mourning and collective memory into a universally shared semiotics and mnemonic aesthetics. However echoing the challenge of other forms of cultural translation, Euro-Western commemorative forms of representation may be incongruent with culturally particular worldviews and the way in which local ethos objectify (or resist objectifying) the past. The scholarship on genocide commemoration, primarily in the fields of culture studies or museology, has explored the crisis of representation, the re-presentation of absence or national hegemonic politics of memory. This lecture will suggest that in contrast, anthropological perspectives may isolate the limits of translation pointing to local ethos that may have been lost in translation. Moving beyond questions of design, ethnographic research may also evaluate local responses to commemorative sites in order to determine if and how these 'traveling' models of global of commemoration have been effectively grounded in the local cultural terrain. This lecture will present ethnographic data on communal sites of genocide in Cambodia. Moving off the beaten track, commemorative 'stupas' located in village Wats (Buddhist compounds) will be discussed as potentially incongruent hybrid cultural products of glocal memorialization.

ד"ר דבי בביס, מכון טרומן, האוניברסיטה העברית

דינמיקה של ארגונים וולונטריים בקרב ילידים: המקרה של "Kallawayas sin Fronteras" – ארגון של רופאים אינדיאניים בבוליביה

ארגוני אינדיאניים באמריקה הלטינית מהווים תופעה חדשה שהחלה לצמוח בעשורים האחרונים של המאה העשרים, כאשר קבוצות ילידים התארגנו במסגרות של ארגונים וולונטריים. ארגונים אלו, הנושאים זהות אתנית מובהקת, פועלים כנגד האפליה והדיכוי, תוך סגור להכרה בתרבותם ושימורה. מטרת המחקר הנוכחי הינה בחינת הסוגיה התיאורטית של היווצרותם, המשכיותם ודעיכתם של ארגונים אתניים בקרב ילידים, וזאת בשונה מתופעת הארגונים האתניים בקרב מהגרים וצאצאיהם. לשם כך, נערך חקר מקרה הבא לבחון את תהליך היווסדותו, אופיו והתפתחותו של הארגון האינדיאני ("Kallawayas sin Fronteras" KASFRO), שמשמעות שמו היא "רופאים אינדיאניים ללא גבולות".

הארגון KASFRO נוסד בבוליביה ב-2006 במטרה לשמר את המסורת הרפואית-תרבותית Kallawayas ולפעול למען הכרתה. ה-'Kallawayas' הם עם ותרבות של רופאים אינדיאניים נודדים, המתגוררים באיזור האנדים, ואשר לאורך ההיסטוריה צברו ידע רפואי רב בצמחי מרפא. מכאן עולה שאלת המחקר: כיצד ומדוע נוצר ופועל ארגון וולונטרי בקרב ילידים לשימורה של תרבות הקיימת מאות שנים? כדי לענות על שאלה זו, ערכתי באוגוסט-ספטמבר 2011 עבודת שדה המבוססת על אתנוגרפיה.

ממצאי המחקר מלמדים כי יזמי הארגון הם דווקא Kallawayas אקדמאים צעירים, אשר עברו בילדותם מהכפר אל העיר. התרבות המערבית בה חונכו, בד בבד עם הערות גנאי שמהם סבלו על היותם "בנים של מכשפים" (בשל היותה של הרפואה האינדיאנית בלתי חוקית בבוליביה) הרחיקו אותם בילדותם משורשיהם התרבותיים. השינוי בעמדותיהם, אשר הוביל להקמת KASFRO, התרחש על רקע נסיבות חיצוניות בשלוש רמות: ברמה הבינלאומית, הכרת תרבות ה-Kallawayas על ידי UNESCO ב-2003 כ"מורשת בלתי מוחשית של האנושות" היוותה גושפנקא רשמית לערכה של התרבות; ברמת היבשת הלטינית, מאבקן של אוכלוסיות אינדיאניות למען הכרה בזכויותיהן התרבותיות היוותה רוח גבית לפעילות הארגונית; וברמה הלאומית, המדיניות הרב תרבותית של הנשיא האינדיאני הראשון בבוליביה, Evo Morales, מאפשרת את פעילותה של KASFRO בקידום החקיקה של הרפואה האינדיאנית.

לאור ממצאים אלו ניתן לטעון כי שינויים פנימיים בקהילת ה-Kallawayas, בשילוב נסיבות חיצוניות המעניקות לגיטימציה לתרבויות של ילידים, הובילו להיווסדותו של KASFRO כארגון אתנו-רפואי. פעילותו במרחב של החברה האזרחית למען התמסדותה של הרפואה האינדיאנית בבוליביה, מהווה ערוץ מרכזי לשימורה של תרבות ה-Kallawayas.

ד"ר דפנה גולן, האוניברסיטה העברית בירושלים
 סאמי ארשיד, LLM, עו"ד, דוקטורנט, האוניברסיטה העברית בירושלים
 צביקה אור, MA, דוקטורנט, האוניברסיטה העברית בירושלים
מרחב, שימור ועבודת זיכרון בכפר ליפתא

הכפר ליפתא שבמבואות ירושלים רוקן מ-2,550 תושביו במהלך מלחמת 1948. בשונה מכפרים פלסטינים אחרים שתושביהם גורשו או ברחו במהלך המלחמה, ליפתא לא נהרסה כליל ורוב הבתים ששרדו בה אינם מיושבים כיום. שרידי הכפר והחקלאות ההררית בליפתא הם עדות לנוף תרבות מקומי ולמורשת הבנייה הפלסטינית הוורנקולארית שכמעט ונעלמה מהנוף בישראל. בשנת 2010 פרסם מינהל מקרקעי ישראל מכרז לבניית שכונת יוקרה ושטחי מסחר בליפתא, ובמקביל הוציא צווי פינוי למשפחות היהודיות שהגיעו מכורדיסטאן ושוכנו בליפתא בשנות החמישים. בעקבות זאת, פליטים פלסטינים מליפתא, תושבים יהודים ופעילים וארגונים ישראלים ופלסטינים נאבקים במסגרת "הקואליציה להצלת ליפתא" נגד תוכנית הבנייה במקום. באמצעות ניתוח דילמות, הסכמות ומתחים מרכזיים בקואליציה, מבקש המאמר לבחון סוגיות הקשורות לגבולות פיזיים, חברתיים ופוליטיים ולהצייתם, לזיכרון ושכחה, להכרה והכחשה, ולזכויות הפליטים הפלסטינים.

אנו עומדים על משמעויות הסתירה שבין עבודת הזיכרון של חלק מהפעילים כמרכיב במאבק פוליטי למימוש זכויות הפלסטינים וכאמצעי לאיתגור משטר ההכחשה ביחס לנכבה בישראל, לבין גישתם של פעילים אחרים המבקשים לשמר ערכים תרבותיים, אדריכליים וסביבתיים בדרך א-פוליטית וניטראלית. עוד נבחן המתח שבין הצורך בשיתוף פעולה ישראלי-פלסטיני למניעת הרס הכפר (שנמצא בתחומי הקו הירוק), לבין המגבלות שמציב משטר הפרדה הישראלי והרצון של פעילים פלסטינים להימנע מנורמליזציה של היחסים בתנאים של כיבוש. המאמר מנתח דילמות הנוגעות לבניית חזון משותף לעתיד הכפר כאתר מורשת תרבותית, כאתר הנצחה או כאתר לשיבת הפליטים הפלסטינים. אנו מציגים גם את הדילמות שלנו כחוקרים וכפעילים במאבק, ומציעים שליפתא תשמש מודל לקידום דיאלוג כן ופתוח בסוגיות המושתקות בדרך כלל בשיח ההגמוני בישראל – הנכבה ובמיוחד זכות השיבה, ללימוד ביקורתי של ההיסטוריה הפלסטינית והיהודית-מזרחית במקום, וליצירת מרחב של פיוס, צדק ושלוש המבוסס על הכרה בסבל ועל הגנה על זכויות אדם.

שם המושב: מרחבים, גבולות, מפות

טלי יפה-דקס, סטודנטית לתואר שני בהנהיית פרופ' ורד ויניצקי-סרוסי, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה,

האוניברסיטה העברית בירושלים

(אין) "מקום לפרשנות": ירושלמים תופסים מקום דרך מפות-מיצג

כיצד ירושלמים תופסים את המרחב-העירוני-שלהם? מהם בו "מרחב"? או "עירוני"? "שלהם"?

הבקשה לשרטוט מפה של ירושלים "על דף חלק" מבליטה את פרמטר הסדר הנבחר לתפיסת המקום. על כן, מפות-המיצג (sketch-maps) של "מזרח-ירושלמים" ו"מערב ירושלמים" חושפות דפוסי שיח מקומיים, ומספקות הצצה לנקודת המבט ה"מקומית": היומיומית והסימלית. פרספקטיבות מרחביות אלו כביכול מאפשרות "הבנה" של העיר: הן יוצרות בה סדרים, חלוקות וגבולות. אולם למעשה, במקרה הירושלמי מתגלה מבנה פרדוקסלי של אי סדר עירוני, בו החלוקות והגבולות הם ה"מקום". החוויה של "זהות מקומית" מצטיירת כפרקטיקה פרשנית-חברתית של מאבק על "הון מרחבי" - מאבק הניטש על האמת הנתפסת בעיני ה"מקומי". באופן מפתיע, התוקף של "מקומיות" ירושלמית זו, ממזרח ועד מערב, מתאפשר דווקא מתוך מחלוקת טעונה על מבנה המרחב וצביונו.

התפיסות המרחביות מתחרות על ירושלים: מגדרות אותה, משחררות אותה, מחלקות אותה, בועלות אותה, קוראות לה. מבעד לפערים הפרשניים של העיר, מצטייר דימוי משותף של אי סדר מובנה. אם כן, המבנה המרחבי דרכו מובנת ירושלים בעיני "ילידיה" מאפשר כשל מיבני שבאמצעותו מתקיים ארגון של פירוק ובנייה תמידיים. ארגון מתמיד זה של המרחב, הכרוך באי וודאות ומחלוקת תמידיים, מעצים את תהליכי עיצוב הזהות המקומית, המתקיימים למרות ש"אין מקום כזה, ירושלים" ולא בגלל ש"יש מקום כזה, ירושלים".

חגית זמרוני, האוניברסיטה העברית בירושלים

מפות של תנועה, מפות בתנועה: חקר ניידות מרחבית באמצעות מיפוי דיגיטלי

הרצון להתחקות אחר האופן בו נתפס המרחב על ידי הסובייקטים המשתמשים בו, יוצר מתודולוגיות חדשות המבקשות לשלב ידע מרחבי עם המשמעויות וחווית היומיום של הסובייקטים הפועלים במרחבים שונים. במוקד ההרצאה תעמוד מתודולוגיה המשלבת בין תוכנה של מידע גיאוגרפי (GIS) ובין שיטות מחקר איכותניות 'קלאסיות' של תצפיות וראיונות, שתודגם דרך מחקר שבחן את האופן בו ילדים וילדות בבית ספר דמוקרטי נעים במרחב הבית ספרי שלהם, ואת האופן בו הם מבינים ומפרשים מרחב זה.

מתודולוגיה זו של מיפוי דיגיטלי, קוראת תיגר על המפות הסטטיות המציגות חלוקה נתונה של מרחב, מאפיינים קבועים של מקומות, ומסלולי תנועה קבועים מראש. במקום זאת, באמצעות העיבוד הממוחשב, ניתן באמצעותה לייצג ויזואלית מספר רב של אופני התנהלות במרחב, וכן משמעויות שונות שמיוחסות למרחבים שונים, על ידי סובייקטים שונים. באמצעות מתודולוגיה זו ניתן להמשיך ולבדוק את האופן בו קבוצות חברתיות שונות מתנהלות בתוך – ובין – מרחבים שונים (בסביבה הבנויה, בסביבה העירונית ועוד). הפוטנציאל הטמון במתודולוגיה זו כרוך במעבר בו המפות הופכות מאמצעי סטטי של ייצוג מרחבי למיפוי כפרקטיקה חברתית, המציגה את הדינמיות המתקיימת במרחב על ידי הפועלים השונים, ב'שטח', ומאפשרת את השתתפותם ביצירת השיח המרחבי.

Adoram Schneidleder, PhD candidate, EHESS (Paris) – LAS (Paris)

Lebanese in the Galilee: Practicing and Producing the Israel-Lebanon Border

Negotiated and defined in the 1920's the colonial border between the French Mandate in Lebanon and the British Mandate in Palestine was to become the border between the future states of Lebanon and Israel. The creation of the State of Israel at the expense of Palestinian national aspirations however has laid the foundations for a diversified relation to this border amongst inhabitants of the Galilee today depending notably on their belonging to the indigenous Arab population or the immigrant Jewish population. The bending northwards of this border during the last twenty-five years of the 20th century (Israeli invasions, the "Good Fence" policy, and the establishment of the Security Zone in Southern Lebanon) which ended in the unilateral Israeli withdrawal of May 2000 was accompanied by a rapprochement of two regions (Upper Galilee and Jabal Amil of Southern Lebanon) which had previously undergone nearly 30 years of separation (1948-1976).

This article proposes to explore dynamics in the stabilization and interiorisation of this border among inhabitants of the Galilee through the study of border-crossing practices of Lebanese currently residing in the Galilee. We will be considering two groups of Lebanese migrants, who arrived under two different structural circumstances and settled respectively on opposite sides of the Arab/Jewish spatial divide that runs through the Galilee. The first group is composed of Lebanese migrant workers who crossed the border during the Israeli occupation of Southern Lebanon and the "Good Fence" policy (from the late 1970's until 2000). The second group is composed of members of the South Lebanon Army (SLA) and their families who crossed the border seeking refuge during the Israeli withdrawal from Lebanon in May 2000. Drawing on a comparison with Malkki's study of Hutu refugees who settled in two different socioeconomic and political sites in Tanzania, we will see how two different patterns of border crossings, landing on opposite sides of the Arab/Jewish divide in the Galilee, produce different levels of interiorisation of the Israel-Lebanon border and different uses of categories of identity defined by it.

The discreet presence today of southern Lebanese women in Arab villages of the Galilee hints to a moment (late 1970's to 2000) of re-emerging pre-border practices (pre-1948) while their supple use of categories challenges and blurs the nation-state meaning expounded by the border and the spatial division it imposes. Contrastingly, the ripples sent out by the cast stone of SLA refugees throughout the Galilee's double layered social fabric, Jewish and Arab, appear to enhance the more dynamic separation of groups along the nation-state cosmology materialized by the border, resulting in an endorsement and novel use of categories and labels such as "Israeli", "Lebanese", "Phoenician", "Palestinian" and "Arab".

ניר גזית ואפרת בן-זאב, המרכז האקדמי רופין
בין גבול והעדרו: "הספר החדש" בין ישראל ומצרים, ואיתגורו

במחקר זה אנו בוחנים את תפיסות המרחב והגבול של תושבי אזור "ניצנה" היהודים. אנו מבקשים לברר מהן הזיקות שבין התושבים לגבול וכיצד אלו השתנו עם הזמן. השינויים שחלו באזור לאחרונה היו רבים, החל בכניסת מבקשי-מקלט מאפריקה, דרך התרבות האירועים הביטחוניים ועד להקמת הגדר החדשה. מבחינה תיאורטית, המחקר בוחן את היחסים הדיאלקטיים בין קו-גבול ובין מרחב הספר (Frontier). לא זו בלבד שישנה תנועה מתמדת בין שתי תפיסות אלו אלא שלאור השינויים ניכרת התנגשות בין תפיסת הגבול של המדינה לזו של התושבים. אנו מבקשים להדגים כיצד צמח לאורך גבול זה ספר מסוג חדש, ושואלים מה קורה לספר כאשר הגבול מתחמם.

Keynote lecture: Prof. Bruce Kapferer (University of Bergen)

Anthropology and the State and the State of Anthropology

The lecture will address the central discourses concerning the relation between the state (power) and society in anthropology and the vital relation of such discourse in the critical attitude of anthropology as a discipline. This critical attitude is integral to the distinction of anthropology but is in danger of being reduced in the transformation of state orders in which anthropology was formed as discipline. The issue of anthropology as practice of the state and the relation of novel patterns of theoretical thought concerning the nature of state and society in the context of the transformations of the state will frame the development of the argument.

יום חמישי, 30.5.13 - תקצירי מושבים

הקיבוץ במאה העשרים ואחת: הלוקלי עם הגלובלי	פריצת גבולות בשדה הדתי בישראל	סיפור של עיר, קהילה, בית	פרשנות אלטרנטיבית למרחב המקומי	הפלסטינים בישראל: בין מרחבי פיקוח לזירות של התנגדות והסתגלות	9:00-10:30 שם המושב
גיר אביאלי, אילנה מזרחי, גיא פייל, יפה מושקוביץ ויובל אשוש	יורם בילו וצבי מרק מגיבים: נסים ליאון רחל ורצברגר	הילה צבון, רבקה נריה-בן שחר, Marina Epstein and Pliouchtch and Anastasia Moscaliuc	רינה נאמן, תליה שי	בני נוריאלי, Andreas Hackl, גוטקובסקי יו"ר: נתליה גוטקובסקי. מגיבה: ספא אבורביעה	דוברים/ות
12-15	11	8-10	6-7	2-5	עמודי תקצירים

האם הגלובלי הוא המקומי החדש?	על גבריות	מרחבים ביתיים של סיכון ואי-ודאות	תנועה במרחב ועיצובה של זהות	Mobilizing Shame	11:00-12:30 שם המושב
אורית הירש, מיכל אסא-ענבר, הגר הג'ג'-ברגר	אדם כהן, סיגל אופנהיים שחר, סטס סגין	עידו צוק, גיא פייל, הדס וייס, נורית בירד-דוד ולימור סמימיאן-דרש יו"ר: נורית בירד-דוד מגיב: דון הנדלמן	רעות בנדריהם, רולי רוזן, אורשל דרך	רגב נתנזון, תמר כתריאל ויפעת גושמן, Brian Callan	דוברים/ות
30-33	27-29	22-26	19-21	16-18	עמודי תקצירים

▪ 14:00-15:30 - מושב "הגיגת ספרים" (עמוד 34)

▪ 16:00-18:30 - מושב מחווה לפרופ' מקס גלקמן (עמודים 35-40) (Homage to Max)

(Gluckman)

Part 1

Prof. Robert Gordon (University of Vermont)	Prof. Bruce Kapferer (University of Bergen)	Prof. Don Handelman (Hebrew University of Jerusalem)
--	--	---

Part 2

Prof. Moshe Shokeid (Tel Aviv University)	Peter Gluckman	Prof. Emanuel Marx (Tel Aviv University)
--	----------------	---

- תקצירי הטקסטים המופיעים לצד הצילומים בתערוכת "תמונות משדה המחקר" (עמודים 41-51)

- אצרו: אדם כהן וגלית גובזנסקי

- משתתפים: אדר זהבי, אורית הירש, אסף הראל, אסתר הרצוג, Joshua Schmidt, נתליה

גוטקובסקי, רגב נתנזון, רחלי בן דוד, שלמה גוזמן כרמלי

שם המושב: הפלסטינים בישראל בין מרחבי פיקוח לזירות של התנגדות והסתגלות

יו"ר: נתליה גוטקובסקי

מגיבה למושב: ד"ר ספא אבורביעה, אוניברסיטת בן גוריון בנגב

תקציר המושב

מחקרים שונים נגעו בהיבטים ההיסטוריים, התכנוניים, הפוליטיים והמשפטיים שאפשרו להתיישבות היהודית לנכס את המרחב ויצרו אזרחות מרובדת מבחינה מרחבית, חברתית וכלכלית על רקע אתני לאומי. המחקר האנתרופולוגי לעומת זאת, נותר כמעט שותק בניסיון ללמוד מנקודת המבט הדיסציפלינארית את מקומם של אדם וחברה שמרחבם הפיזי, הכלכלי והסימבולי הופקע, כמו גם תגובות הנגד, תגובות ההסתגלות והפרקטיקות של משא ומתן הנוצרות באמצעות הפקעה מרחבית זו. מושב זה ישרטט במרחב ובזמן שאלות הנוגעות בפרקטיקות מרחביות, כלכליות וסמבוליות של פיקוח במרחב בין כפר לעיר והפקעתו מהאזרחים הערבים הפלסטינים בישראל. זאת, לצד בחינת תצורות ההתנגדות, ההתאמה וההסתגלות העכשוויות הנוצרות בעת הלחול של פרדיגמות חדשות אל המרחב המקומי. מתוך הזהות הלכודה כמיעוט נוצרים מרחבי ביניים של פעולות רב משמעיות המאפשרות לסובייקטים ולקבוצות ליצור לעצמם אלטרנטיבות קטנות למרחב ההגמוני.

בני נוריאלי, דוקטורנט, המחלקה לפוליטיקה וממשל, אוניברסיטת בן גוריון
צבירה כבסיס לפיקוח מרחבי: הממשל הצבאי בלוד, 1948-1949

המחקר מנתח את שנת הממשל הצבאי בלוד כפרויקט לאומי-קולוניאלי תוך הישענות על המונח צבירה באמצעות נישול, אותו טבע דיוויד הרווי. במחקרים קודמים על הממשל הצבאי בישראל תופעות כגון ביזה, הפקעת הרכוש הפלסטיני ופיקוח צבאי מרחבי נותחו בנפרד, והקשרים ביניהם לא נותחו. בשונה, מאמר זה כורך את התופעות הללו יחד וטוען כי הם מתנים האחד את השני. המאבק של הרשויות בביזה הביא לפיקוח מרחבי שהגיע לשיאו עם ניסיונות בריחה של תושבים פלסטינים. ההתגברות על הביזה ועל בריחות הפלסטינים יצרה כלכלת-פיקוח, שהכליאה בתוכה את הביזה, ההפקעה והפיקוח על המרחב שיושב מחדש ביהודים. בהקשר זה, צבירה באמצעות נישול מקבלת מימד לאומי-קולוניאלי דרכו הפקת רווחים כלכליים מעבודה פלסטינית הותנתה בשמירה על שיעורי אבטלה נמוכים בקרב מתיישבים יהודים.

אנדריאס הקל (Andreas Hackl), דוקטורנט, החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת תל אביב
The city as a function, not a place – how Palestinian Israelis use Tel Aviv to transgress boundaries while experiencing new ones

The dissolution of borders and accelerated mobility is one consequence of globalization, while on the other hand, an entrenchment of boundaries and the invention of new ones takes place, often in resistance to the very same forces of globalization that de-localized boundaries in the first place. Acknowledging that both these phenomena are structured into the processes shaping and transforming identities of persons in the contemporary urban space, I am asking how the cosmopolitan city of Tel Aviv functions as a boundary-creating and boundary-dissolving social reality for Palestinian-Arab citizens of Israel, who migrate through this space

My research findings up to date suggest that Palestinian Arab citizens of Israel often do not fully arrive to Tel Aviv, while the city does not become an integral part in their spacial identities. Instead, it appears that they ‘use’ the urban space in a temporary and mobile way, often as a social, economic, cultural and political function that serves individual interests. While Tel Aviv attracts thousands of Palestinian Israelis for education and work, its particularity as a ground for individuality, anonymity, and ‘the good life’ seems to invite young Palestinian Israelis to immerse oneself into an urban space that makes ethnic tensions, cultural constrains and political conflict less pressing. It allows for the dissolution of inter-personal boundaries that would otherwise appear rigid, while the particularity of Palestinian Arabs in Israel as a minority trapped between contradictory senses of belonging sets limits to such immersion and contributes to the creation of new boundaries and new senses of belonging. With the words of Georg Simmel, I am investigating a special case of the “adaptions made by the personality in its adjustments to the forces that lie outside of it.”

נתליה גוטקובסקי, סטודנטית לדוקטורט, בית הספר ללימודי הסביבה, אוניברסיטת תל אביב
חקלאות ערבית פלסטינית בישראל בצומת בין לאומיות לקיימות

בתקופה הנוכחית מתרחש שינוי פרדיגמות בחקלאות: מחקלאות שהאתוס השולט בה הוא לאומיות לחקלאות שנדרשת להוכיח את עצמה כ"מקיימת", המאזנת בין צרכי האדם לסביבה, בין צמיחה הכלכלית לרווחה חברתית וסביבתית. המחקר בודק האם חדירתה של התפישה של החקלאות המקיימת מחוללת שינויים ויוצרת הזדמנויות חדשות לתפישת החקלאות הפלסטינית בישראל ולחקלאים עצמם, או שמא היא משמרת תבניות ישנות בשפת שליטה חדשה.

המחקר מתחקה אחר תהליכי אימוצה והבנייתה של החקלאות המקיימת ביחס לחקלאות הפלסטינית בישראל ובודק כיצד תופשים, מפרשים ומשתמשים בה שחקנים מרכזיים בחקלאות המבטאים את המפגש בין המדיניות הציבורית והפרדיגמה של הקיימות בפגישתה עם החקלאות הערבית-פלסטינית בישראל. ממצא מרכזי של מחקר זה הינו הדיאלקטיקה הכפולה של שיח הקיימות ביחס לחקלאות הפלסטינית. מחד, השיח הלאומי בחקלאות נסדק באמצעות הקיימות ועולים מושגים של צדק, חשיבות המגוון הביולוגי והתרבותי והכרה בערכה של החקלאות הערבית. מאידך, מגויס אתוס הקיימות להצדקת מטרות לאומיות-ציוניות כגון שמירת קרקעות הלאום, בטחון המדינה והרחבת ההתיישבות החקלאית כמטרה ציונית. מנקודת המבט הערבית-פלסטינית, הדיאלקטיקה בקיימות גלומה בראייתה כחקלאות שיש בה פוטנציאל כלכלי-סביבתי המבוסס על הקיים מחד וככלי לשימור הנחיתות הטכנולוגית של החקלאות הערבית מאידך.

שם המושב: פרשנות אלטרנטיבית למרחב המקומי

ד"ר רינה נאמן, המיכללה האקדמית של תל אביב/ יפו
דת אזרחית אורבנית: קדושה ומעורבות חברתית=לאומית בתל אביב

בדימוי הרווח של תל אביב בספרות, בתקשורת ובציבור הישראלי מופיעה העיר כמעוז תהליך הגלובליזציה בישראל – "עיר עולם", "עיר ללא הפסקה" – וכן כמרכז של עושר כלכלי ושל תרבות טכנולוגית וחילונית, המרוכז בעצמו ובחיי ההווה והמנוכר מן הפריפריה. אורה זאת נתפסת כמשפיעה על האוכלוסיה התל אביבית, שמורכבת ברובה ממעמד בינוני וגבוה, בכיוון של חומרנות, נהנתנות, הדוניזם, וכן של אטימות כלפי המציאות הישראלית על מצוקותיה. פרשנות שונה לחלוטין של העיר ושל אוכלוסייתה ניתנת בבית תפילה ישראלי בתל אביב, שהינו גוף מרכזי בתנועה להתחדשות יהודית בישראל וגם גוף חדש במפה התרבותית של תל אביב.

בבית התפילה הנדון הולכת ומתעצבת דת אזרחית אורבנית סביב העיר תל אביב, ובמסגרת מיפעל זה מובנה דיוקן רוחני-רליגיוזי-יהודי של העיר עם מעורבות עמוקה שלה בסוגיות אזרחיות-לאומיות של מדינת ישראל, כמו: דאגה לניצולי שואה, למוגבלים ולקשישים, טיפול בקהילה ההומו-לסבית וטיפול במהגרי עבודה ופליטים. מאפיינים אלה התעצמו בהזדמנות המחאה החברתית בקיץ 2011, כאשר בית התפילה נרתם לפעילויות תמיכה במחאה תוך מתן פרשנות יהודית-מסורתית לדרישותיה. בכיוונים אלה מתבצע בפעילויות בית התפילה ניכוס של העיר בשלמותה – אזור לב תל אביב, הנמל, דרום תל אביב ואזורים נוספים.

טענתי היא שהפרופיל של תל אביב המובנה בבית התפילה הרה משמעויות חברתיות ותרבותיות לנחקרים, לתושבי תל אביב, לאוכלוסיה הישראלית בכללותה, לרשויות עירוניות ולמוסדות רווחה, לתקשורת, וכן לזרמים יהודים בישראל ובחו"ל. בנוסף על כך, למלאכת הפרשנות דרכה נוצר פרופיל זה משמעויות תאורטיות יחסית לספרות העוסקת בדתות אזרחיות אורבניות ובקידוש מקומות חילוניים. ההרצאה מבוססת על מחקר אנתרופולוגי-איכותני שנערך בבית התפילה במשך שלוש שנים, מ-2009 ועד 2012, דרך שלוש שיטות: תצפית משתתפת בפעילויות, ראיונות ושיחות עם היזמים, הפעילים ומשתתפים מן השורה, וכן ניתוח תוכן של חומר כתוב, במיוחד סידורי תפילה והודעות בדוא"ל.

ד"ר טליה שי, הטכניון

"חג החגים" בחיפה – מו"מ מתמשך על המרחב העירוני תרבותי

מזה מספר שנים שאני מנסה לעדכן את המושג "ילידות" או "ילידי" על מנת לפטור אותו מהמרכיבים הקולוניאליים שמלווים אותו, כמו האחר, הלא מודרני, הלא מערבי, וכו'. במסגרת זו ערכתי מחקר בעיר התחתית בחיפה, ובמיוחד באירוע של "חג החגים". כידוע, זהו פסטיבל שנתי המארגן ע"י עיריית חיפה מאז שנות ה-90 המוקדמות באזור של ואדי ניס-נס, בחודש דצמבר, ומוקדש לחגי שלושת הדתות הגדולות. מטרתה המוצהרת של עיריית חיפה היא ליצור באמצעות האירוע הציבורי הזה דיאלוג בין התושבים הערבים והיהודים של העיר שיאפשר מודל חדש של יחסים דו-לאומיים. כאשר בוחנים זמ"ז את ההנחות האנתרופולוגיות ששולטות בתחום ומדברות על שינוי חלקי או זמני שקורה בעקבות אירועים כאלו, לעומת קביעות המבקרים, הרואים באירוע בילוי ועניין של אורח, וטענות המקומיים, שרואים בהצהרות העירייה העמדת פנים בלבד, נראה שאין התאמה ביניהן. על סמך מעקב של מספר שנים אחרי אירועי "חג החגים" וביטויי החזותיים בסמטאות ואדי ניס-נס, אנסה להראות שמתקיים בו מו"מ או מאבק מתמיד על גבולות המרחב האורבני והתרבותי בין הרשות המנסה לשמר את הזהות הלאומית ההגמונית לבין "הילידים" המעוניינים גם הם לקבוע לגבי המרחב העירוני והמורשת התרבותית שלהם.

שם המושב: סיפור של עיר, קהילה, בית

הילה צבן, דוקטורנטית, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת בן גוריון
ארכיאולוגיה של כתובת: סיפורה של שכונת בקעה בירושלים דרך סיפורו של בית בתוכה

בהרצאה זו אעשה מהלך ארכיאולוגי סימבולי, שבמסגרתו אקלף ואחשוף את שכבותיו השונות של בית אחד – ברחוב הקרוי היום שמשון, מספר 17, בשכונת בקעה בירושלים. בקעה נוסדה בסוף המאה ה-19 כשכונה פלסטינית אמידה שהגיעה לשגשוג בתקופת המנדט הבריטי. במאי 1948 נכבשה השכונה, תושביה הערבים עזבוה ותושבים יהודים, ברובם עולים חדשים מארצות האסלאם, תפסו את מקומם. אחרי מלחמת 1967, עם השינויים הגיאופוליטיים בגבולות העיר וטרנדים אדריכליים חדשים של היקסמות מחודשת מהבתים הישנים, החלה בקעה לעבור תהליכי ג'נטריפיקציה. התהליך הובל בתחילתו בעיקר על ידי בני המעמד הבינוני ילידי הארץ, בעלי הון תרבותי גבוה שעסקו במקצועות חופשיים. מההתחלה הגיעה לבקעה גם אוכלוסייה אנגלוסקסית בעלת מאפיינים דומים. בהמשך נכנסה לשכונה אוכלוסייה יותר דתית ומבוססת ושיעור המהגרים האנגלוסקסים, ומאוחר יותר גם הצרפתים, הלך ועלה. התהליכים המרחשים כיום בבקעה הם תהליכים של סופר-ג'נטריפיקציה, במסגרתם מחליף המעמד הגבוה, שכולל ברובו מהגרים דתיים מארצות המערב או תושבי חוץ, את המעמד הבינוני. יחד עם זאת, בקעה היא עדיין שכונה הטרוגנית שאוכלוסייתה משקפת את כל "השכבות הארכיאולוגיות" האנושיות שאכלסו את השכונה מאז שנוסדה. באמצעות בחינת התהליכים שעבר בית בודד בשכונה – בית פלסטיני מהתקופה העות'מנית, שאינו בית ייחודי משום בחינה שהיא – על דייריו המתחלפים והשינויים שנעשו במבנה, אני מבקשת לספר את סיפורה של שכונת בקעה, של אוכלוסייתה המתחלפת ושל התהליכים שעברה במשך השנים מאז שנוסדה. טענתי היא שיותר מכל היבט אחר בשכונה, הבתים הם המייצגים הטובים ביותר של התהליכים שעברה בקעה מאז ייסודה כשכונה פלסטינית. הבתים הם גם "המונע" של תהליך הג'נטריפיקציה של בקעה ומה שהביא לגילוייה בידי המעמד הבינוני הישראלי, והם אוצרים בתוכם אוצר בלום של היסטוריה חברתית ותרבותית. מובן מאליו שבקעה אינה נמצאת בחלל ריק. התהליכים שהיא עברה דומים לתהליכים שעברו גם שכונות אחרות בירושלים והם קשורים במידה רבה לתהליכים רחבים בהרבה: מלחמות, החלטות ממשלתיות, חקיקה וגם תהליכים חברתיים-תרבותיים שאפיינו הן את הצד הפלסטיני והן את הצד הישראלי. כל אלה ישקפו בסיפורו של הבית בשמשון 17.

ד"ר רבקה נריה-בן שחר, תקשורת המונים ואנתרופולוגיה, המכללה האקדמית ספיר ואוניברסיטת בן גוריון בנגב

יום בחייה של אשה מקהילת האמיש/ רשמים ראשונים מיומן שדה

בשנת 2012 ביצעתי מחקר אנתרופולוגי שכלל תצפיות משתתפות, ראיונות עומק וחלוקת שאלונים בקרב נשים מקהילת האמיש בארצות הברית. במהלך המחקר התגוררתי בחווה של משפחה מהאמיש בלנקסטר, והשתלבותי ככל האפשר בחייהם: לקחתי חלק בעבודות הבית, והייתי הנהגת שלהם. בין המשפחה לביני נוצרה מערכת יחסים אישית ומרגשת, שהובילה לפתיחות, אמון, ושיתוף בחייהם. הוזמנתי לפיקניק של סיום בית הספר, לכנסיה, לקבוצת הצעירים, והתבקשתי ללמד את ילדי בתי הספר בסביבה את אותיות הא-ב העברי. תוך כדי התצפיות החלטתי לנסות לעקוב אחרי אם המשפחה במשך יום שלם, מהשעה 4:15 שבה היא קמה כדי להכין ולארוז ארוחות לבניה היוצאים לעבודה מחוץ לחווה, ועד השעה 22:00 שבה היא הולכת לישון. הרצאתי בכנס, מבקשת לפרוש את השגרה האינטנסיבית שהתבוננתי בה, ונטלתי בה חלק, ולשרטט קווים ראשונים לניתוח ואיסוף תובנות.

האמיש מהסדר הישן הם קבוצה דתית אתנו-תרבותית, המשתייכת לזרם הנוצרי האנאבפטיסטי (Kraybill, 1989; Kraybill and Bowman, 2001). רוב אוכלוסיית האמיש מתגוררת בצפון אמריקה ובקנדה, והקהילה הגדולה ביותר נמצאת בפנסילבניה. באחד מבתי הקהילה הזו התארחתי, לאחר שיצרתי קשר עם בת משפחה צעירה שהכירה לי את הוריה ואחיה. המפגש בינם לביני (אשה יהודיה, ישראלית ושומרת מצוות) הניב יחסים מתמשכים שהרצאה זו מציעה מעט מתוכם.

הנשים בקהילת האמיש, בדומה לנשים בחברות מסורתיות אחרות, מקפידות על צניעות בלבוש, בדיבור ובהתנהגות. ברמת ההצהרה, הן משניות לגברים. ברמת המעשה, למרות שהן לא יכולות להבחר להנהגה הדתית, יש להן קול משלהן בהצבעות הקהילתיות, הן שותפות בתפילה ובריטואלים בדומה לגברים (גם אם אינן מובילות), ויש להן תפקיד מרכזי בקבלת ההחלטות בבית ובמשק.

מחקרים אקדמיים מעטים התמקדו בנשים מהאמיש: אלו עסקו בהיבטים היסטוריים (Schmidt and Reschly, 2000; Schmidt, Zimmerman-Umbel and Reschly, 2002), במעמד הנשים בקהילות השונות של האמיש (Johnson-Weiner, 2001), ובנושא הלידות הביתיות (Joly, 2007). עד כה לא מצאתי מחקר שעסק באופן ספציפי בחיי היום יום של נשים מקהילת האמיש, ונידמה כי תיאור הרוטינה וניסיון להבין אותה, בעיקר בחיי נשים ובחיי נשים בחברות מסורתיות – נוצרים פוטנציאל עיוני מאתגר.

Dr. Arch. Marina Epstein-Pliouchtch and Arch. Anastasia Moscaliuc

Jewish Architecture without Borders: Kishinev in the First Half of the 20th Century

Kishinev is a multiethnic city, whose architectural image and urban dynamics were forged, to a large extent, by the influx of many ethnic groups prior to World War II. Numerous ethnic spaces – created by Russians, Ukrainians, Moldavians, Greeks, Armenians, and Jews – determined Kishinev's urban structure and its nature. Irrespective of their national identity, all the city's residents were able to settle in every part of the city and lead active professional and social lives. Therefore, those places in Kishinev characterized as "Jewish architecture" were established throughout the urban enclave rather than within the boundaries of a ghetto, as traditionally occurred in many European cities. More than a hundred such Jewish architectural and urban places still survive across the city despite the large-scale destruction wrought there by World War II.

During the first half of the 20th century, Kishinev's Jewish population was estimated at more than 50% of all residents. This demographic and anthropological phenomenon was felt in every walk of the city's life and had an impact on its urban planning. Many residential buildings and public institutions of the Jewish community, including medical, educational, commercial and industrial enterprises, have been conserved. However, of the 77 pre-war synagogues and Jewish prayer halls that existed, holding a special place in Kishinev's architecture, only seven buildings remain today.

The unique nature of Kishinev's Jewish life was molded under difficult conditions and through some drastic historical developments, e.g., its inclusion in the Pale of Settlement up until 1917, and the heavy-handed restriction of Jewish rights introduced by the state in the 1920s. Nevertheless, no single geographic area was ever set aside strictly for Jewish development in Kishinev. Hence the city's diverse "Jewish places" have become an integral part of one indivisible urban space, testifying to the community's significant contributions to the totality of Kishinev's urban environment.

This paper proposes to use specific case studies to examine the Jewish architectural and urban places of Kishinev, at their acme and in their decline, as key components which define the city's present urban spaces.

שם המושב: פריצת גבולות בשדה הדתי בישראל

פרופ' יורם בילו ופרופ' צבי מרק

בין צדיק למשיח – קווי מתאר לניתוח השוואתי של חסידויות חב"ד וברסלב

חסידויות חב"ד וברסלב הן מהקבוצות הבולטות והדינמיות ביותר בין הקהילות הדתיות בחברה היהודית בישראל של העשורים האחרונים. המסלולים ההיסטוריים של שתי החסידויות נבדלים בתכלית, ומבחינת דרגת הגיבוש המוסדי שלהן הן נתפסו בעבר כממוקמות בקטבים המנוגדים במרחב החסידי אך למרות הניגודים, ההשוואה בין שתי החסידויות מתבקשת, ולא רק בגלל תנופת ההתפשטות שלהן וניראותן הבולטת ברחוב הישראלי. פטירתו של האדמו"ר השביעי של חב"ד, רבי מנחם מנדל שניאורסון חשוך הבנים בקיץ תשנ"ד, הותיר את חסידי חב"ד ללא מנהיג-יורש - מצב שחסידי ברסלב חיים עמו זה מאתיים שנה, מאז שנסתלק מייסד החסידות, רבי נחמן. הצירוף של שני מישורי ההשוואה מעלה קושיה מרתקת: דווקא שתי הקבוצות החסרות ברגע ההיסטורי הנוכחי את המרכיב החיוני לכאורה בהגדרתה ובוהותה העצמית של קהילה חסידית – הצדיק החי המתווך בין בני הקהילה לעולמות עליונים – הן אלו המפגינות את החיוניות והתנופה הבולטות ביותר בעולם החסידי בישראל, ואולי בעולם היהודי כולו. כיצד ניתן להסביר את הפופולאריות הגואה של חסידויות ללא אדמו"ר מכהן – מצב שהוא אנומליה מוחלטת בהוויית החיים החסידית?

הניתוח ההשוואתי המוצע בתשובה לשאלות אלה מבקש למפות ולבדוק את קווי הדמיון העיקריים בין חב"ד וברסלב מתוך התמקדות על המגמה המשותפת לשתי החסידויות לערער על גבולות מוסכמים בעולם הדתי-חרדי ולפורצם בתחומים שונים. ההשוואה היא ראשונית וטנטטיבית, ועם זאת היא נסמכת על רציונל מוגדר: חציית הגבולות בחב"ד וברסלב קשורה קשר אמיץ לאוריינטציה המשיחית המאפיינת את שתי החסידויות. זיהוי הצדיק כדמות משיחית שהופעתה מערערת את הסדר ההיסטורי אינו מתיישב עם הורשה רוטינית של המנהיגות בקהילה, ולכן הן חסידי חב"ד והן חסידי ברסלב חסרים אדמו"ר מכהן. ברצוננו לטעון כי חוסר זה, השולל לכאורה מהקהילה החסידית את תמצית קיומה, הופך ליתרון ולמתכון להצלחה דווקא בתקופה הנוכחית, שבה לחסידים מן השורה מעמד מרכזי יותר ומרחב גדול יותר ליוזמה ולפעולה אוטונומית. כפי שיובהר במאמר, פריצת הגבולות בתחומים השונים, ובעיקר בתחום הטכנולוגי והאפיסטמולוגי, מסייעת להנכיח את הצדיק הנעדר והופכת אותו, באופן פרדוקסאלי, לדמות קרובה ונגישה במרחב החיים של המאמינים, ללא האילוץ של מערכת תיווך היררכית ומגבילה בינו לבינם.

מגיבים:

ד"ר נסים ליאון וד"ר רחל ורצברגר

שם המושב: הקיבוץ במאה העשרים ואחת: הלוקלי עם הגלובלי

ד"ר ניר אביאלי, החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
המק'דונלדיזציה של חדרי אוכל קיבוציים ותוצאותיה הלא צפויות

חדר האוכל היה מאז ומתמיד ליבו הפועם של הקיבוץ. חדר האוכל מוקם מרחבית וסמלית במרכז הקיבוץ, בצמידות למוסדות החברתיים המרכזיים, נפקד ע"י מרבית החברים מספר פעמים ביום, ושימש כמרכז החברתי וכביטוי המובהק של חיי השיתוף. במסגרת השינויים האידאולוגיים שעברו הקיבוצים בעשורים האחרונים, עברו חדרי האוכל טרנספורמציה רדיקלית. מאמר זה, המבוסס על עבודת שדה אנתרופולוגית אשר נערכה בחדרי אוכל בשלושה קיבוצים בשלבים שונים של הפרטה, מנתח את משמעויותיה המגוונות של חווית חדר האוכל בקיבוץ בעידן ההפרטה. האוכל ומנהגי האכילה מוצגים במאמר כביטויים של אידאולוגיות ומבני כוח הגמוניים, ואילו השינויים נידונים כתוצר של שינויים ערכיים ומאבקי כוח, בקיבוץ ומעבר לו. הדיון מאתגר את הניתוח המקובל של משבר הקיבוצים כתוצאה של עליית חשיבותו של הפרט בחברה הישראלית ומציע כי לצד נטיות אינדיווידואליסטיות, המתחרים העיקריים על נאמנותם של חברי קיבוץ הם ארגונים ומבנים פרימורדיאליים וחברתיים כגון המשפחה, הקבוצה האתנית והמעמד.

אילנה מזרחי, דוקטורנטית, אוניברסיטת תל-אביב

החיפוש אחר "המקום הקטן" בזקנה המופלגת

המרחב החברתי-גיאוגרפי בו מתקיים המחקר, אחד מקיבוצי "השומר הצעיר" השיתופיים המשתנה בהדרגה לבלתי-שיתופי, הופך עבור הזקנים המופלגים, בני ה-80 ומעלה, מקום שאינו מהווה עוד בית עבורם. אמנם, החיים בתנאים מאפשרי המשכיות ניכרת- בתעסוקה, בדוור בחברה רב-גילית, בפעילויות חברתיות, בביטחון כלכלי ללא תלות בתרומה לקהילה ובמתן שירותי בריאות וסיעוד ברמה גבוהה- מספקים להם משאבים תרבותיים-חברתיים, חומריים ופסיכולוגיים המסייעים להם להתמודד עם מגבלות הגיל ללא ההכרח בעיסוק בבעיות קיום והישרדות. אולם, "מאחורי הקלעים" נחשפים קשייהם ותחושות פגיעות, הדרה וכאב ביחס למקום שלא רק שהם אינם שותפים עוד בעיצובו אלא אף נתפסים כגורם מפריע המייצג את העבר הלא רצוי. המחקר הוא מחקר אורך בעל שני שלבים (1998-2000; 2006-2008) הנעזר בשיטות מחקר אתנוגרפיות (תצפית משתתפת) ונרטיביות (סיפורי חיים) לבחינת האופן בו הזקנים המופלגים מבנים את זהותם ומתמודדים עם החיפוש האוניברסאלי עם החיפוש אחר מקום או תחושה של מקום, אחר בית, אחר המנוחה והנחלה. בהצגה אתחקה אחר חברי הקיבוץ שעלו לישראל ב"עלייה החמישית" (1929-1939) לאחר שוויתרו על "המקום הקטן" (בית ההורים) ועלו לישראל בעקבות הרעיון הציוני ("המקום הגדול"). המיקום הדיאלקטי שלהם כיום בקיבוץ- כמעורבים אך שוליים- מאפשר להם להשתחרר ממיתוסים חלוציים עמם היו מזוהים, ולחזור אל הבית הבורגני- בית ההורים, המבטא המשכיות עם הערכים הרווחים כעת בחברה הקיבוצית. בהצגה אתחקה גם אחר "השורדים" (החברים שנותרו בחיים בשלב ב' במחקר) ואבחן האם גם על קו הקץ, מתקיים החיפוש אחר הבית.

שהגיעו המתמקד בשתי יחידות דוריות- ה"עלייה החמישית" (שעלו בשנים 1929-1939) ו"עליית הנוער" (עלו בשנים 1939-1941)- בהצגה אתמקד בחיפוש של החברים ומתחקה אחר האופן בו מבנים הזקנים המופלגים את זהותם לאור השינויים בזהות הקולקטיבית ולאור השינויים שהם חווים בזקנתם. נקודת התצפית הלימינלית- ממנה סוקרים הזקנים המופלגים את חייהם- מלמדת על השחרור מ"הקולקטיביות הרעיונית" בה היו נתונים שנים רבות, ועל שחרור מתקינות פוליטית וממחויבות הביטואלית, אותה חשים הזקנים לקראת סוף חייהם. אלו חוברים לכדי יצירת שיה דורי אחר, המותאם לרוח התקופה אך גם מתכתב עם הרוח האידיאליסטית לאורה התחנכו בעבר. השיח הוא פוליפוני, בו זהויות ממוקפות מחליפות את אלו הדיכטומיות (חלון-בורגני). התחקות אחר התנאים ומבנה ההזדמנויות באתרים הדוריים, לפי מנהיים (Mannheim, 1952) מסייעים בפענוח שיחי "קהילות הזיכרון" (שנהב, 2002), המנהלים משא ומתן על דמותם בראי ההיסטוריה. שבעבר היה "מקום קטן" לחברים, בית. לאחר שוויתרו קודם לכן על "המקום הקטן" (בית ההורים) ועלו לישראל ב"עלייה החמישית" (1929-1939) בעקבות הרעיון הציוני ("המקום הגדול"), נותרים הזקנים עם תחושה שו בחיפוש המתמיד והאוניברסלי של האדם אחר מקום או תחושה של מקום, אחר בית, אחר החיבור בין המנוחה והנחלה, נוהלים החברים אכזבה. המקום, כפי שאמרו גורביץ' וארן (2007), הוא בסיס לזהות כי בו מתחבר הפרט לעולם ודרך עצמו לעולם. הקיבוץ הנחקר היה בעבר "מקום קטן" לחברים, בית, לאחר שוויתרו קודם לכן על "המקום הקטן" הראשוני (בית ההורים¹) ועלו לישראל בעקבות הרעיון הציוני ("המקום הגדול"), אך הפך למקום שהמגע החברתי עם שאר החולקים אותו אינו משמעותי כבעבר (Usitalo, 1998).

זכות האבות אינה עומדת לחברים ובבית הקיבוצי שבנו הם הופכים לזרים. תחושת הביתיות נפגמת לא רק במרחב הגאוגרפי, אלא גם במרחב הרטורי שכן "הסימן של להיות בבית זו היכולת להבין בלא קושי רב ולעקוב אחר ההיגיון של האחר, בלי צורך בהסברים ארוכים" (Auge, 1995 p.8). החברים מתקשים להבין חלק מהנהלים החדשים, ואף חשוב מכך להסכים (רגשית) עמם, ומתאכזבים בכל פעם מחדש.

¹ לפי אוזה (Auge, 1995) זהו מקום הלידה המכונן את זהותו של הפרט.

גיא פייל, מסטרנט, אוניברסיטת חיפה

מנחה: פרופ' נורית בירד-דוד, אוניברסיטת חיפה

גידור בקהילה המגודרת: בחינת תהליכי גידור הבית הפרטי במושב ובקיבוץ

בשנים האחרונות ניתן לזהות עליה משמעותית בהקפתם של בתים פרטיים במושבים ובקיבוצים בגדרות ובחומות, כמו גם באימוצם של פרקטיקות אבטחה שונות כגון התקנת מערכות אינטרקום, מצלמות במעגל סגור, אזעקות ושלטי אזהרה. כחלק מתופעה זו של 'ביצור הבית הפרטי' מאמצים בעלי הבתים מאפיינים רבים המיוחסים לרוב לקהילה המגודרת.

בעשור האחרון קיים עיסוק אקדמי גובר והולך בסוגיית הקהילות המגודרות. העניין הרב בתופעה, אשר נדמה כי היא מרמזת על שינויים חברתיים רחבי היקף ואף על הגדרה מחדש של המרחב העירוני, הביא לדיון ער בסוגיה. אחד המאפיינים העיקריים של קהילות אלו הוא השימוש בפרקטיקות ואסטרטגיות אבטחה שונות ליצירתה ושימורה של הפרדה בין ה'מקומי' וה'אחר'. בהצגה זו אני מעוניין לבחון ביטוי שונה במקצת של הפרדה זו, של אימוץ פרקטיקות ואסטרטגיות אבטחה שונות, לא ברמת הקהילה דווקא, אלא ברמת הבית הפרטי.

עוד מהיווסדם חלקו המושב והקיבוץ רבים ממאפייני ההדרה הפיזית והחברתית אשר מיוחסים לקהילה המגודרת. לפי רוזן ורזין (2010) ישובים אלו ניתנים להגדרה כ"קהילות מגודרות אידיאולוגיות", אשר להבדיל מאלו הניאו-ליברליות, התבססו על תפיסות עומק אידיאולוגיות ואורגנו על פי עקרונות קולקטיביסטיים. עם זאת, בשני העשורים האחרונים החלו הקיבוץ והמושב לאמץ בצורה גוברת והולכת מאפיינים של הקהילה המגודרת הניאו-ליברלית (כזו המאורגנת לפי עקרונות אינדיבידואליים ונשענת על הלוגיקה של השוק, כאשר, למשל, הקבלה והסינון מתבצעים באופן כמעט בלעדי על בסיס שיקולים סוציו-אקונומיים). מבחינה זו, מהווה הפרקטיקה הגוברת של הקפת הבית הפרטי במושב ובקיבוץ בחומות תופעה מעניינת וייחודית למדי בספרות הקיימת בנוגע לקהילות מגודרות. כאשר אסטרטגיות האבטחה השונות מביאות, כך ארצה לטעון, ליצירתם של מעין קהילות מגודרות זעירות ואוטונומיות בתוך הקהילה המגודרת ולהתהוותה של גרסה ישראלית מקומית וייחודית של הקהילה המגודרת.

באמצעות בחינה של תהליכים אלו אבקש לדון בסוכנות של הצורה הבנויה, כמו גם על המאבק והמשא ומתן על דמותה כגורם מרכזי המשפיע על פרקטיקות של חלוקה מרחבית ושימוש במרחב, על תפיסות עומק תרבותיות כדוגמת פרטיות וביטחון, וכן לבחון אותם כביטוי למשא ומתן מתמשך על גבולות המרחב הציבורי והפרטי בקהילה.

ד"ר יפה מושקוביץ, המחלקה למדעי ההתנהגות, המכללה האקדמית כנרת
ד"ר יובל אשוש, המכללה האקדמית הגליל המערבי, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה
בין שימור לפירוק: חקר המקרה של המפעל הקיבוצי "מילניום תעשיות"

המחקר מתאר מחזור החיים ארגוני (organizational life cycle) של מפעל קיבוצי "מילניום" צמיחה, התבגרות, התמסדות, ביורוקרטיה, ניוון, שקיעה ארגונית, זקנה ומוות (Greiner, 1972; Kimberly, 1980: אדיג'ס, 1991: Sutton, 2005; Moskovich, 2012).

שיטה: המחקר נערך במתכונת של אוטוביוגרפיה ארגונית, חקר מקרה (case study) והתבסס על ניתוח של 25 ראיונות אתנוגרפיים של חברי המפעל.

ממצאים: המחקר מתאר את שלב היזמות של מילניום תעשיות, חברי הקיבוץ החליטו ללכת על גומחה חדשנית של הקמת מפעל בתחום המגנטיים בשנת 1979. לאחר שהוחלט באסיפה הכללית על הקמת המפעל יצא לאירופה צוות ראשוני ללמוד את רזי תעשיית המגנטיים והשתלם במדינות המוצא שמהן נקנו חומרי הגלם והציוד הראשוניים. לאחר מספר שנים, החל המפעל להניב פירות. המטרה העיקרית של מילניום הייתה יצירת הכנסה כלכלית לקבוץ תוך שמירת הניהול הקיבוצי, והחלטותיו נעשו על ידי אסיפת הקבוץ. בתחילת הדרך, הייצור גבר והמפעל הניב רווחים, שהושקעו ברווחת הקיבוץ: שופץ חדר האוכל בתי החברים וכן נבנתה בריכה ובמה מרכזית.

משנת 1995 נקלע המפעל לקשיים כלכליים, תהליך שמאופיין כדעיכה ארגונית (organizational decline). הקשיים נבעו מניהול לקוי על בסיס של נורמות קיבוציות שאינן תואמות לאמות מידה קפיטליסטיות. הנהלת המפעל לא השכילה להתמודד עם תחרות שבאה ממזרח אסיה, שבה תהליך הייצור הוא זול יותר. המפעל יזם פיטורי עובדים, תהליך הייצור פסק לחלוטין, ולבסוף ב-2009 פורקה "מילניום תעשיות".

הארגון הוקם מחדש כאשר משקיע חיצוני רכש 74% מבעלות המפעל ב-2010. הרוכש החליט לשנות את מטרות המפעל: מארגון יצרני הוא הפך להיות ארגון של סחר, ללא המעורבות של הקיבוץ בניהולו ותפעולו, כיום יש במפעל כעשרה עובדים. המפעל הצליח לשמר את קיומו כישות חדשה שאיבדה את ייחודה הקיבוצי אל עבר בעלות פרטית המתנהלת על בסיס כלכלי ללא מחויבות קהילתית.

Mobilizing Shame: שם המושב:

רגב נתנזון, דוקטורנט, המחלקה לאנתרופולוגיה, אוניברסיטת מישיגן, אן-ארבור
מרחבים של דו-קיום ודו-קיום במרחב: ניתוח אנתרופולוגי של סיורים היסטוריים בחיפה

הרצאה זו עוסקת באופני סיפור ההיסטוריה של יחסים חברתיים בחיפה ומבוססת על תצפית משתתפת בסיוורים שהתקיימו בעיר בין השנים 2007 ו-2012.

בתיאורים הרשמיים והפופולריים של חיפה, העיר מוצגת כ"עיר מעורבת" בעלת מסורת ארוכה של "דו-קיום" בין יהודים לערבים מימי האימפריה העות'מאנית ועד היום, ולכן כייחודית בנוף המקומי. בהרצאה אראה כיצד בסיוורים מתואר עברה של העיר דווקא כסיפור של הפרדה בין אוכלוסיות.

טענתי המרכזית היא שההסבר להדגשת מנגנוני ההפרדה בהיסטוריה של העיר טמון לא רק בטיבן של העובדות ההיסטוריות בהן משתמשים מדריכי הסיוורים, ולא רק בקשר שבין פוליטיקת ההפרדה בעבר ההיסטורי לבין פוליטיקת ההפרדה בהווה של הסיוור, אלא גם בהגיון המרחבי של הסיוור בעיר. טענה זו עולה מתוך הקשר שבין ה"איך" של מהלך הסיוור ל"מה" של תוכן הסיוור. קשר זה יוצג באמצעות ניתוח המבנה הנרטיבי של הסיוורים, האופן בו הם הועברו לקהל, אופן התנועה במרחב העירוני, והדינמיקה שנוצרה בין מדריכי הסיוורים, המשתתפיהם בהם, וההתרחשויות בסביבה. ניתוח זה מצביע על כך שהדגש על הסביבה הבנויה – על הסגנונות האדריכליים והאידיאולוגיות שלהם, על העבודה שהושקעה בהקמתה, על רישומי הבעלויות על נכסים, ועל הנתונים הדמוגרפיים של דיירי המבנים – מחזק את הרושם של הפרדות מעמדיות, אתניות, דתיות, לאומיות ומגדריות בעיר המעורבת, ולמעשה עומד בסתירה להגיון העירוב. יחד עם זאת, כאשר התיאורים ההיסטוריים נמסרים בעל-פה במרחב הפיזי בו התרחשו האירועים המסופרים, נפתחת אפשרות לדיאלוגים עם משתתפי הסיוורים, לאילתורים, לשינויים ולהפרעות. אלו, יחד עם שילוב מידע בשולי הסיוורים על מגעים חברתיים חוצי-קטגוריות, מאפשרים את הנכחת מלאכת ההפרדה (וסיפורה ככזו) – כמלאכה פוליטית.

פרופ' תמר כתריאל, המחלקה לתקשורת אוניברסיטת חיפה
ד"ר יפעת גוטמן, המחלקה לסוציולוגיה ולאנתרופולוגיה, האוניברסיטה העברית בירושלים

על המאבק נגד הגדר: תעוד ועיצוב נוף הזיכרון בסרטים אקטיביסטיים

תקציר ההרצאה: המאבק הלא אליים של פלסטינים נגד הקמת מכשול ההפרדה הישראלי על אדמות כפריהם, שחלקו גדר וחלקו חומה, ושאליו הצטרפו תומכים ישראלים וזרים, מלווה במאבק על הדימויים התקשורתיים שמעצבים את דעת הקהל ואת הזיכרון העתידי של המחאה נגד הכיבוש. בנוסף להפצת קטעי וידאו שצולמו בהפגנות נגד הגדר בערוצי מידע פתוחים כמו יו-טיוב, מאבק הדימויים כולל גם סרטים דוקומנטריים. כך הופכים פעילי המאבק נגד הגדר והמצלמות שהם מחזיקים בידיהם למשתתפים בהבניית דימויו של מכשול ההפרדה והמאבק כנגדו בזירה הישראלית והבינלאומית. קו זה של ייצור מדיה מ"למטה" מותח את הגבולות שתוחמים מאבקי זכויות אדם ועבודת זיכרון. מחד הוא נעשה במקביל לניסיונות אקטיביסטיים אחרים להיאבק בבניית החומה ובכיבוש, למשל בערכאות משפטיות, ומנגד הוא מעוגן באג'נדה של "אקטיביזם של זיכרון" המייצרת זיכרון נגדי באמצעות פרקטיקות ומשאבים תרבותיים קיימים כדי לעצב מחדש את מסגרת הדיון הציבורי לשנים הבאות.

בהמשך לטענת מקלאגן כי סרטים דוקומנטריים מבנים מרחב אלטרנטיבי לחקירה, שיח ואתגור של ערוצים מסורתיים של ייצור ידע ואישורו (McLagan 2012), עבודה זו מתמקדת בתפקידם של סרטים דוקומנטריים כטקסטים תרבותיים ופוליטיים שתפקידם לעורר דיון ציבורי. ננתח שלושה סרטים דוקומנטריים שנעשו במחצית השנייה של שנות האלפיים, המתעדים מזוויות אישיות שונות את המאבקים נגד הגדר בבלעין ובבודרוס למען קהלים מקומיים וזרים. שלושת הסרטים מאתגרים את הנראטיב הישראלי ההגמוני שמתמקד בדימויים של לוחמות ישראליות, אלימות פלסטינית ואדישות גלובלית. הם עושים זאת באמצעות הצגת פעילות של חציית גבולות לאומיים למען תמיכה במאבק הפלסטיני הבלתי אליים. הסרטים משלבים אסטרטגיה של "ביוש" (mobilizing shame), שנפוצה בשיח זכויות האדם, יחד עם תיאורים רפלקסיביים של תקווה ומחויבות. בכך הם מקדמים נראטיבים של שינוי על רקע סכסוך לאומי שמסומל ומקובע על ידי מכשול ההפרדה ההולך ונבנה.

Brian Callan, Doctoral Candidate, Dept. of Social Sciences, Loughborough University, UK

Something's Wrong Here: Transnational Dissent and the Unimagined Community

For millenia Jerusalem has been a crossroads and a destination, a site of transnational social emplacement where armies triumphed and retreated, merchants paid their toll and kept their piece, migrants and pilgrims came and went and stayed. The city is a repository of the unending cultural accretion of thoughts, tongues, texts, deaths, and lives that touch upon its hills. Today pro-Palestinian activism and its associated political tourism are a significant contributor to these ongoing processes. Based on ethnographic research in 2011-2012 this paper explores the production of a transnational community through various dissenting practices in Israel/Palestine. Through a critique on the efficacy instrumental sociological understandings of transnational dissent, from framing processes at the micro-level (Benford and Snow 2000) to the macro-level concept of Global Civil Society (Beck 2005), it proposes a more affective understanding of communities produced through a sense of wrongness. Drawing upon established work on the imagined nature of collectives and contrasting them with more recent critiques on conceptualizations of community as practice or purpose (Amit and Rapport 2002; Lavengood 2008; Mayntz 2010), this paper asks why the moral actors from Global Civil Society limit their imagined community in spatial terms? In a world of movement, where the everyday practice of community is as likely to be defined through shared worldviews as it is through shared spaces, the challenge is to ask how theoretical perspectives inhibit a wider sense of belonging between people who believe something is wrong, and how we may engage in recognizing and re-imagining transnational activism not merely as an episodic and instrumental *gesellschaft* but as a praxis of fluid, interconnected and self-reproducing *gemeinschaften*.

שם המושב: תנועה במרחב ועיצובה של זהות

רעות בנדריהם, דוקטורנטית, המחלקה לאדם במדבר, המכונים לחקר המדבר ע"ש בלאונשטיין, אוניברסיטת בן גוריון שבנגב
"סיפור של מקום" - רבי שיח ציבוריים כזירת מאבקים של זהויות

במסגרת מחקר אתנוגראפי העוסק בקשר בין מרחב, כוח, וזהות בחיי היומיום של עיירה אחת בדרום-מצפה רמון. מצפה רמון היא מקרה בוחן ייחודי שבו עיירת פיתוח בפריפריה הישראלית הופכת לאתר של התיישבות נחשקת על ידי אנשים מהמרכז הישראלי המבקשים לעצב בעיירה חיים אלטרנטיביים של אקולוגיה ותיירות מדברית. המפגש המורכב בין האליטות החברתיות לאוכלוסיה המקומית הופכים את העיירה למקרה בוחן מתאים במיוחד להבנת הקשר בין זהות כוח ומרחב. מטרתו המרכזית של המחקר היא בחינת מושג הפריפריה כמרחב המובנה על ידי אינטראקציה בין קבוצות חברתיות שונות המתגוררות בעיירה. עבודה אתנוגראפית מתמקד המחקר בתיעוד המאבקים על הגדרת המרחב ועל המשאבים ששליטה במרחב כזה מאפשרת.

הרצאה תתמקד בפעילותה של עמותת קשת לפיתוח המרחב העירוני במצפה רמון. עמותת "קשת" הינה עמותת תושבים לעידוד ותמיכה ביוזמות בתחום החינוך התרבות והפיתוח האקולוגי במצפה רמון. היא נוסדה בשנת 1999, כאשר קבוצת תושבים במצפה רמון שמה לה למטרה להוציא מהכוח אל הפועל את יתרונותיו הגיאוגרפים והקהילתיים של הישוב. בצוות המוביל של העמותה חברים אמנים, תיירנים, אנשי מדע, אנשי חינוך ושוחרי סביבה. הקבוצה לוקחת חלק פעיל בתהליך כתיבתה של תוכנית מתאר חדשה למצפה רמון. חברי עמותת "קשת" הופכים לקבוצת לחץ מרכזית המשפיעה על תכנון המרחב העירוני של מצפה רמון. הם יסדו קבוצת עבודה שעוסקת בקידום כתיבת התוכנית, שותפים לוועדות תכנון ובניה מקומיות ומחוזיות, ומארגנים רבי שיח שמטרתם ליצור שקיפות לתהליך הבניית המרחב.

בהרצאה זו אבקש להתמקד בניתוח רבי השיח, המאורגנים ביוזמתה של עמותת קשת. רבי השיח הינם זירה שבה עמותת קשת מנסה לבנות את הסיפור של מצפה רמון כעיר תיירות מדברית המתבססת על עקרונות הקיימות, עקרונות התואמים את האג'נדה של חברי העמותה. השיח הסביבתי בדבר המרחב העירוני מתנגש עם השיח של ותיקי העיר, הרואים בעיר פוטנציאל לעיר תיירות המתבססת על כלכלת הימורים. רבי השיח מהווים זירת מאבקים בין שיחים על פניה של העיר המאפשרים לבחון את מערכת היחסים בין מרכז לפריפריה במרחב הפריפריאלי ובחינה של תהליכי הבניית זהות.

רולי רוזן, דוקטורנטית, אוניברסיטת חיפה

על שרטוט וטשטוש גבולות הלאום במרחב העירוני בחיפה: ארבעה מודלים של יחסים בתנועה

"אני, יש לי שכנים יהודים - הביית שלי הוא של כולם, אנחנו משפחה אחת. אבל כשיש משהו – למשל איזה פיגוע או מלחמה או משהו - ישר מצביעים עלי: 'הנה ערבייה'". כך, במשפט תמציתי ודרמטי אחד, מתארת תושבת שכונת עין הים בחיפה את האופן שבו גבולות הלאום מטושטשים - ואז משרטטים שוב, וחוזר חלילה, בחיי היומיום בעיר המערבת.

הדוברת היא אחת מ-165 משתתפים ב-26 קבוצות מיקוד שונות, שנערכו בשנת 2009 במסגרת תכנית חיפה עיר משותפת של ארגון שתי"ל, ואשר ביקשו לבחון את מרקם היחסים הבין-קהילתיים בעיר. מניתוח החומרים, ששימשו בסיס לתיזת MA במחלקה לאנתרופולוגיה באוניברסיטת חיפה, עולים ארבעה מודלים שונים של שרטוט או טשטוש גבולות ויחסים מודל של שרטוט נוקשה של גבולות ומלחמה בין הצדדים השונים מודל של שרטוט של גבולות ובניית יחסי שלום וידידות ביניהם מודל של שרטוט גבולות וניהול יחסי ניכור ואדישות מודל של טשטוש גבולות ואובדן הזהויות הנפרדות

הטענה המרכזית היא כי בחיי היומיום נעים החיים באזור הגבול והמפגש בין הקהילות באופן תזזיתי בין המודלים השונים, כאשר אנשים מדגישים או מטשטשים את זהויותיהם השונות על-פי ההקשר והנסיבות. ההרצאה תביא 'דוגמאות מן החיים' לאסטרטגיות הטשטוש והשרטוט ותבחן אנקדוטות של של ניהול משא ומתן על הזהויות בהקשרים שונים. היא תבחן כיצד ומתי נוצרות זהויות משותפות (למשל במחאת קייץ 2011) וגם כיצד הן שבות ומתפרקות עם עליית מתח ההסלמה בסכסוך הלאומי. תבדקנה גם השפעות של תהליכי הגלובליזציה על עיצוב הזהויות הנפרדות או המשותפות, והדרכים בהן מנוהלים קונפליקטים או מעברים בין הזהויות השונות. תרומתה המרכזית של ההרצאה היא להבנת האופן בו המרחב המשותף מייצר זהות משותפת, אך גם מפורר אותה בשל הנסיבות הקונפליקטואליות מסביב.

אורטל דרך, M.A., אוניברסיטת בן גוריון בנגב

קפיצת זהות: פרקטיקת הפארקור כזירת כינון זהות של צעירים-מהגרים בפריפריה הישראלית

מחקר זה עוסק בפרקטיקת הפארקור ובאופנים בהם נחוות הפרקטיקה בידי צעירים, מרביתם מהגרים. המחקר מפנה מבטו אל זהות המשתמשים בפרקטיקה המרחבית ומתוך זהות לממדיה השונים, מבקש להבין את משמעות הפרקטיקה לא רק כשפה מרדנית-חתרנית אוניברסאלית, אלא גם כפעולת התמקמות בהקשר תרבותי לאומי מסוים – הקשר פריפריאלי והגירתי ישראלי.

כמבנה תיאורטי כללי, שואבת העבודה מתפישת המרחב של לפבר, המחברת בין הממד האידיאולוגי, ממד המשתמש והממד הפיזי. החיבור מבקש להראות את ההשפעות ההדדיות בין הממדים, תוך הצבעה על ההזדמנויות והקשיים הנוצרים ממבנה זה. מההיגיון המשורטט עולים שלושה ממדים תיאורטיים המודגשים בעבודה. ראשית, מחשבה תיאורטית הנוגעת למרחב, אופני עיצובו והדרכים השונות לפעול בו; שנית, הספרות התיאורטית העוסקת בפרקטיקת הפארקור ובדומות לה; שלישית, ספרות העוסקת בזהות המשתמשים, שבהקשר הישראלי מתמקדת במהגרים צעירים מחבר המדינות לשעבר.

שתי קבוצות, בנתניה ובדימונה, נבחרו כזירות אמפיריות. המחקר מתבסס על תצפיות וראיונות עם עשרה אנשים, שכניסתם לעולם הפארקור הושפעה מחוויית ההגירה, תוך התמקדות בשתי שאלות משלימות. הראשונה עוסקת באופנים בהם משתתפת פרקטיקת הפארקור בעיצוב זהותם ומקומם של חברי הקבוצות במרחב. הבחינה נעשית תוך התכתבות מול אופני שימוש שונים בפרקטיקה וניסיון ללמוד כיצד הללו מזינים וניזונים מהבניית הזהות. השאלה המשלימה עניינה כיצד מכוננת הנראות של אותם צעירים באמצעות שימושים שונים בפרקטיקת הפארקור. כיוון זה עוסק בשאלות כגון האם וכיצד משמשת הפרקטיקה כמשאב כוח סימבולי עבור הצעירים ובאיזו מידה תורמים אופני השימוש להכרה חיובית בזהותם.

העבודה מסמנת את משמעות הפארקור כפרקטיקה שהיא בו זמנית טרנספורמטיבית ומשעתקת, משמע, כפרקטיקה המייצרת הזדמנויות עבור המשתמשים ולצד האפשרויות הנפתחות, מכילה הגבלות על הזדמנויות אלו. הטיעון משורטט באמצעות שתי קבוצות הפארקור, החוות תהליך התפתחות מסוג זה, על אף שמדובר בתהליכים שונים בהתפתחותם וכיוונם.

שם המושב: מרחבים ביתיים של סיכון ואי וודאות

מנחה: פרופ' נורית בירד-דוד

מגיב: פרופ' דון הנדלמן

תקציר המושב

מושב זה יקבץ מספר אתנוגראפיות העוסקות בחוויות היומיומיות של "הבית" מחד ושל "ביטחון" מאידך ויבחן את התהוותם של מרחבי מחיה, אי וודאות וסיכון, והדינאמיקה ביניהם. השדות שיוצגו מזמנים מפגש בין מרחבים של חיי יום-יום משפחתיים ומרחבים ביטחוניים, אסטטיים וכלכליים, פרטיים וציבוריים, שגרה וחירום ובה בעת קוראים תיגר על ההבחנות הללו. במרחבים אלו באים לידי ביטוי תפיסות עומק תרבותיות, ביטחוניות, וכלכליות, אשר בה בעת מעצבות את חוויות היום-יום של פרטים בהם ומשפיעות על השתנותם של המרחבים תוך כדי הפעולה בהם. נראה כי הפרקטיקות האינדיבידואליות, המשפחתיות והמדינתיות במרחבים אלו חושפות דינאמיקה מורכבת שבין טכנולוגיות מדינתיות וטכנולוגיות של העצמי.

עידו צוק, דוקטורנט, החלקה לאדריכלות

החזית האזרחית של הבית

תהליכי ההתבצרות וההתחמשות של המרחב העירוני מחזקים את כוחו האידיאולוגי והתרבותי של העורף כמכשיר אזרחי של ביטחון לאומי. תהליכים אלה ממחישים את עיצובו של מערך העורף ואת ייצורו כ'חזית אזרחית'. השיבותה של הגנת העורף, סיבתה וצורתה, נקשרות לגורמים פונקציונאליים הניתנים לפרשנות במרחב ובזמן. המרחב המוגן הדירתי מהווה בסיס להבנתם של גורמים אלה ומגלם התכוונות כפולה, אישית ולאומית, של ייצורו. העיקרון הדו-תכליתי של פעולתו מייצר יחס בין משמעת של מגורים לבין רגולציה של מיגון; בין שימוש במגורים וייצור אפקט אינדיבידואלי של דיור לבין יישום מיגון במגורים וייצור אפקט המוני שמאחד אוכלוסייה וכך מנסה לשלוט בחזרה או בשגרה של אירועים המהווים סכנה לשלומה. בדומה לטכנולוגיית סיכון שמגדירה את אופן הטיפול באיום על האוכלוסייה כפונקציה אקטוארית, כך מנגנון ההגנה האזרחית של המדינה מנסה למצוא מענה הסתברותי לירי רקטות וטילים על העורף. שתי הטכנולוגיות, הממשמעת והמסדירה, הן טכנולוגיות של הגוף. הן נפרדות, מנוגדות ומשלימות זו את זו, באשר האחת מאפיינת את יכולותיו של גוף אינדיבידואלי והשנייה מכלילה את יכולותיו לצורך ניהול שליטה על האוכלוסייה. בחינת האמצעים ויכולת ההתמודדות של המדינה ושל האזרחים עם 'שגרת חירום' בעורף הישראלי מזמנת קריאה ביקורתית של מנגנוני הגנה וחוסן אזרחיים, של עיצובם ושל השפעתם על תפיסת מגורים.

גיא פייל, מסטרנט, אוניברסיטת חיפה

בהנחיית פרופסור נורית בירד-דוד

(ה)בניית האדם היזמי: כינון הבונה כיוזם בתוכנית הליווי של מרכז הבנייה הישראלי

הצגה זו תבחן כיצד בא לידי ביטוי מושג האדם היזמי של פוקו (Foucault 2010) בתחום הבניה הפרטית למגורים בישראל. ההצגה תתמקד בתוכנית הליווי של מרכז הבניה הישראלי, גוף ייעוצי המסייע לבונים הפרטיים לנהל את בניית ביתם בשיטת "בנה ביתך". מרכז הבניה מהווה, כך ננסה לטעון, זירה של הבניה ומשטור השיח, אשר בו מובנים אלו הבונים את ביתם כסוכנים עצמאיים ואוטונומיים - כיוזמים של עצמם. לאור טענה זו, הצגה זו תשאף לאמץ את הניתוח הפוקואיאני על ידי ניסיון לבחון את הקשר בין מערכות הרגולציה העצמית של הפרט לאופני שליטה ומערכות הכח, כמו גם על ידי בחינת הדרכים שבהן הופכת סובייקטיביות לאובייקט וליעד לאסטרטגיות, טקטיקות ופרוצדורות של רגולציה. בהתאם לכך, נבחן במאמר כיצד ההבניה של הבונים כיוזמים ושל תהליך בניית הבית הפרטי כמעשה יזמות מביאה למשא ומתן אפיסטמולוגי על הגדרתו של הבית, כמו גם על הגדרתם של אלו השוכנים בין ארבעת קירותיו. נתייחס ל"ביטחון" לא במובנו הפיזי דווקא, אלא במובנו העמוק יותר כתפיסת עומק תרבותית ונראה כיצד היא מתקשרת לפרקטיקות ואסטרטגיות של ניהול סיכונים והפחתת אי הוודאות הכרוכה בפרויקט בניית הבית הפרטי, כמו גם בצורה גוברת והולכת כמאפיין של סוכנות בממשל הניאו-ליברלי. מבחינה זו, האחריות העוברת אל הפרט לניהול פרויקט הבניה של ביתו באופן המוצלח (והכלכלי) ביותר, יחד עם חדירתם של הפרקטיקות האקטואריות והפיננסיות של השוק אל תוך כתליו של הבית הפרטי מביאים לבחינה מחודשת של תפיסת הבית כמרחב פרטי של ביטחון.

פרופ' נורית בירד-דוד, אנתרופולוגיה, אוניברסיטת חיפה
ד"ר לימור סמימאן דרש, אנתרופולוגיה, מדיניות ציבורית, האוניברסיטה העברית בירושלים
בית וביטחון: הלאומי, הכלכלי והאססטי בחדר אחד

מאמר זה ידון במפגש שבין הבית הפרטי והביטחון הלאומי ובפרט בבחינת כינון המקלט הביתי בישראל – המרחב המוגן הדירתי – הממ"ד. מטרתנו תהא להציג שני חלקים תיאורטיים ושני שדות אנתרופולוגיים; האונטולוגיה והאפיסטמולוגיה של הבית, אל מול המשגות של ביטחון והיערכות לאומית. כמו-כן, נשאל כיצד השילוב התיאורטי והאמפירי המוצע במחקר זה מייצר שדה שאינו מציית מראש להבחנות שבין ביטחון/סיכון, פרטי/ציבורי, אזרחי/צבאי. נשאל כיצד מושגים של "בית", "בית מבטחים", "ביטחון" ו"סיכון" באים לידי ביטוי בכינון הממ"ד? כיצד שאלות של אסתטיקה, רווח והפסד, שיקולים נדל"ניים, והתערבות מדינתית מעצבים אותו?

ד"ר הדס וייס, המכון ללימודים מתקדמים, אוניברסיטת הלסינקי

ביטחון לעומת השקעה: רכישת דירה בשוק נדל"ן ממונף

מגמה בולטת בתהליכי מימון גלובלי (financialization) היא הנטייה של בנקים לשמור על רווחיות באמצעות הלוואה למשקי בית. משקי בית, בתורם, לווים בעיקר לשם רכישת דירה: נוכח כרסום מתמשך ברשתות הגנה ציבוריות, בעלות על דירה נתפסת כאמצעי ביטחון המספק למשפחה יציבות, המשכיות, ונכס שניתן לסמוך על נזילותו לעת הצורך. אך הביטחון שדירה מגלמת בחובה תלוי בצמיחה מתמדת של שוק הנדל"ן. כאשר רכישת דירה מתאפשרת רק באמצעות מינוף בנקאי משמעותי, החובות שמשק בית צובר נחשבים להשקעה טובה רק כל עוד ערך הדירה עולה בהתמדה. ואמנם ערך הדירה עולה, כל עוד הולכים ומתרבים רוכשים נטולי ביטחון הנאלצים לרכוש דירות יקרות באמצעות משכנתא מנופחת. מכאן שהחתימה לביטחון של משק הבית היחיד, מזין חוסר ביטחון קולקטיבי. באמצעות דוגמאות מעבודת שדה שערכתי בקרב רוכשי דירה ראשונה בישראל, אמחיש כיצד הפרדוקס בא לידי ביטוי אצל רוכשים המבקשים ביטחון, בה בשעה ששוק הנדל"ן הממונף כופה עליהם להתנהל כמשקיעים ולשאת באחריות על השלכות השקעתם.

שם המושב: על גבריות

אדם כהן, דוקטורנט, אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה לסוציולוגיה ולאנתרופולוגיה
מרחב גבריות פסיאודו-צבאי בתנועות גבריות בישראל

ההרצאה תתאר תהליך של יצירת מרחב פסיאודו-צבאי בקרב פעילות תנועות של גבריות בישראל, תוך העמדת הטענה התיאורטית כי הבניית מרחב בעל גבולות מטושטשים בתנועות מגדריות, מבנה מודל גבריות פוסט-מודרניסטי, בעל גבולות חדירים.

תנועות הגבריות בישראל פועלות לסייע לגברים מול מצוקות הנובעות משינויי הסדר המגדרי הקיים, באמצעות הבניית מודלים חלופיים של גבריות ומתן תמיכה רגשית. המחקר האתנוגרפי המוצג בהרצאה, כלל ראיונות עם מובילי התנועות, לצד קיום תצפיות משתתפות בשדה וניתוח של חומרים פרסומיים של התנועות. מניתוח סדרי שיח עולה כי תנועת הגבריות כיום, כוללת מגוון רחב של קבוצות ופעילויות להבניית זהויות גבריות חלופיות לגבריות הישראלית ההגמונית, כאשר השיח המרכזי בתנועות הוא השיח הטיפולי. עם זאת, גברים ישראלים חווים קשיים בלמידת השיח הטיפולי בתנועות לאור סולם הערכים החברתי, השפעת מודלים קודמים של גבריות ישראלית ונטיות גברים להתמודד עם מצוקות בכלים פרקטיים של עשייה.

כמענה לקשיי הגברים ללמידת השיח הטיפולי, פונים מובילי התנועות ליצירת בריתות דיסקורסיביות בין השיח הטיפולי לשיחים בעלי הון חברתי לגברים. המרכזי בין שיחים אלו הוא השיח הצבאי, המהווה מרכיב מרכזי בהבניית הגבריות הישראלית ההגמונית. הברית דיסקורסיבית בין השיח הטיפולי לשיח הצבאי מתאפשרת באמצעות יצירה של מרחב רעיוני פסיאודו-צבאי. מרחב בו מובילי התנועות מחברים גברים לארכיטיפ היוניגיאני של איכות הלוחם, במטרת יצירה והבנייה של זהויות גבריות פוסט-מודרניות, המבוססת על איכויות הגבר הישראלי ההגמוני. מרחב זה מאופיין בגבולותיו השיחיים המטושטשים, נוכח היותו מסגרת לוחמנית וטיפולית, מאתגרת ומכילה. אתגור גבולות המרחב נובע משילוב השימוש בסמלים, נרטיבים, טקסים, ומושגים הלקוחים מסדרי השיח הצבאי, לצד תהליך כינון זהות קולקטיבית גברית, רגישה וטיפולית, בעלת תודעה ואיכויות פמיניסטיות. כפועל יוצא, גבולות המרחב אף מאתגרים את גבולות הגדרת מודל הגבריות האידיאלי בתנועות. בהרצאה ינותחו דילמות של מובילים בנוגע להבניית המרחב הפסיאודו-צבאי, לצד הצגה ויזואלית של מרכיבי המרחב והשפעתם על מודל הגבריות. הרצאה זו מחדשת בטענתה כי כיום מופיעים בחברה הישראלית מודלים מחודשים של גבריות בעלי גבולות חדירים מהכוללים את מרכיבי השיח הטיפולי והשיח הצבאי.

ד"ר סיגל אופנהיים-שחר, התוכנית ללימודי מגדר והחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, בר אילן. מנהלת את מרכז ד.פ.ג.ה - מרכז ההשתלמויות של התוכנית ללימודי מגדר.

עבודת גבולות, ביחס למושג 'גבריות' (מבט ראשון)

בשנים האחרונות בישראל נוצרה תופעה חברתית חדשה במסגרתה גברים מתארגנים בקבוצות, לטובת לימוד טכניקות 'פיק אפ' האמורות לאפשר להם מפגשים מרובים עם נשים. ניתן לאפיין את אלו, הפונים בצר להם ללמוד כיצד 'להתחיל' עם נשים, כחווים תחושת אי-ראויות ופחיתות ערך ביחס לגבריותם לאחר שנחבלו וצולקו על ידי שיחי הגבריות ההגמונית.

התיקון עבורם מתבצע דרך פניה לאינפורמציה הנרכשת ברשת האינטרנט וכוללת ספרוני הדרכה וסרטוני הנחיה ובשלב מתקדם יותר הם אף מצטרפים לקבוצה אשר מעודדת אותם לבצע פעולות בעלות מאפיינים הגמוניים אותם לא העיזו לממש לפני כן. המסר העיקרי שמעבירה קהילה תומכת שכזו הוא כי עצם האימון בטכניקות פיתוי משמעו מימוש טבעו הנכון והראוי של הגבר.

לצד מהלך זה מתרחש בחייהם של אותם גברים תהליך חשיפה טבעי לפרקטיקות ותיאוריות פמיניסטיות מעצם נוכחותן בשיח התקשורתי והציבורי. מסרים אלו מחלחלים לתרבות ה'פיק-אפ' ויוצרים תגובה כפולה בקרב הגברים הלוקחים בה חלק: מצד אחד הפמיניזם מעמיד בספק את הגישות ההגמוניות המקובלות, מה שיוצר סימני שאלה בנוגע לנכונות התכנים שמועברים באותן סדנאות. מצד שני, הפמיניזם נחוה כמאיים ופוגע בניסיון לפתח גבריות דומיננטית 'מצ'ואיסטית'.

סיטואציה זו, עם כל הקשיים הטמונים בה, יכולה בעזרת התערבות והנחיה נכונה לשמש כמקפצה לשינוי המסרים הנורמטיביים המועברים בתרבות ה'פיק-אפ', להטייתם לטובת ראייה שוויונית של היחסים בין המינים, ולפיתוח קבלה של מגוון איכויות גבריות.

מהלך שכזה בוצע בשנתיים האחרונות דרך המפגש בין מרכז דפנ"ה הפועל מתוך התוכנית ללימודי מגדר בבר-אילן, לבין אחת החברות המלמדות אסטרטגית 'פיק אפ' בארץ. בהצאה זו אציג את הליווי האקדמי המורכב שיצרנו עבור אותם גברים, ואת תוצאות המעקב אחר חוויותיהם מתוך המפגש בין הרצון שלהם לפתח איכויות גבריות מסורתיות לבין מוכנותם לנסות ולהתמודד עם תכנים פמיניסטיים, כמו גם מסרים המנסים לעודד פירוק ביקורתי של דימוי הגבר ההגמוני, וליצור לגיטימציה להנכיח מצבי פגיעות. את תוצאותיו של מפגש זה אבחן לאור תיאורית 'עבודת גבולות' (Weimer, 2008), אשר מבחינה בין התערבות משמרת מצב, לבין התערבות מערערת ומשנה.

סטס סגין, (בעבר מנהל מייסוד, היום מנהל 'Who men?) סטודנט לתואר שני, סוציולוגיה חברתית, החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת בר אילן
עבודת גבולות, ביחס למושג 'גבריות' (מבט שני)

החל משנת- 2005 הייתי אחד מהמייסדים של קהילת 'אומנות הפיתוי' בארץ. ובמשך 6 שנים לימדתי (הרבה) גברים בישראל כיצד לאמץ לעצמם סוגי התנהגויות המוגדרות כ"גבריות", במטרה למשוך נשים. כחלק מתהליך גיבוש קהילה זו, עודדנו את התפיסה המחזקת גברים להיות דומיננטיים ולשלוט באינטראקציות החברתיות, וביססנו את ההנחה שעליהם לדעת לעמוד על שלהם כדי שיוכלו לכפות את רצונם על אחרים. האמנו שאימוץ דפוסי ההתנהגויות אלה, יובילו גברים להצלחה גדולה יותר עם נשים. (ולצערי בחלק מן המקרים זה אף קרה).

בעקבות מפגש עם תכנים פמיניסטיים, במסגרת התואר השני במחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת בר-אילן שיניתי תפיסה. את שינוי הגישה שחל אצלי בחרתי להעביר הלאה לחברי קהילת 'אומנות הפיתוי'. בעזרת שיתוף פעולה עם מרכז ד.פ.נ.ה זיהינו שגברים שהגיעו אלינו היו צריכים זה בעיקר תמיכה וחיזוק. ואם בעבר החיזוק שנתנו להם היה באמצעות אימוץ התפקיד המסורתי של הגבר הכוחני, עתה התחלנו לספק תמיכה מסוג אחר כדי לייצר שיח שונה, ולעודד את ההרשאה לחוות גבריות שונות. אם קודם לכן, אימנו גברים לערוך הפחתת ערך לנשים, תוך הגדלת תיקוף זהותם כגבר דומיננטי ולכן ראוי. היום, אנו משקפים כיצד התבוננות על נשים כאל חפץ זמין לפיק אפ, מהווה מצע לאלימות חברתית. ובמקום אנו מעודדים לתפיסה של הדדיות בקשר, המתאפשרת תוך הגדלת זכאות חברתית, להתבונן באופן ביקורתי על האידיאל הגברי הראוי, שמושגתל בנו מילדות.

במסגרת הסדנה שאנחנו מעבירים כיום, אנחנו עוזרים למשתתפים להתחיל לאתגר את תפיסת הגבריות שלהם, תוך פירוק של מה שהם מכירים כ"גבריות" הנכונה, לקראת הגדרה מחודשת. כך, מתאפשר תהליך של שחרור מהדימוי הדומיננטי, ומתבצע תהליך של חיבור מחדש לזהויות שדוכאו ולצרכיהם, מנקודת מבט שונה. תהליך זה, המתקיים בחצי שנה האחרונה, מנסה ליצור תיקון של חוויה מתסכלת עבור עשרות גברים שעברו קורסי 'אומנות הפיתוי'. גברים שהפכו במשך הזמן אף ליותר מתוסכלים, לחוצים ומיאשים בעקבות הקורסים שהם עברו. בעזרת התוכנית אליה נחשפו כבר 110 גברים עד היום, הולכת ונוצרת לאט לאט קהילה חדשה, המקבלת ומעניקה תמיכה שמאפשרת להם להשתחרר מחוויית הבושה וחוסר הערך. חוויה שלמעשה חוזקה תוך המפגש עם תפיסת הפיק-אפ המסורתית, בהיותה מעודדת גברים להתאמץ אף יותר, להיות מה שהם לא.

שם המושב: האם הגלובלי הוא המקומי החדש?

יו"ר: אורית הירש ומיכל אסא-ענבר

מגיב: פרופ' אורי רם, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת בן גוריון בנגב

תקציר המושב

"A different point of view is simply a view from a place where you're not"

כך קיבלה כרזת פרסומת של בנק בינלאומי גדול את פני הנוחתים בשדה התעופה בלוס אנג'לס בחורף 2008. לפי הכרזה, המקום הוא שמעצב משמעויות. עם זאת, מיקומה של הפרסומת במרחב הלימינלי שבין מטוס לקרקע ובין מדינה למדינה מוסיף מימד של אמביוולנטיות לקשר שבין מרחב, מקום ומשמעות. אמביוולנטיות זו היא מאפיין מרכזי של העידן הגלובלי, שאחד מייצוגיו הוא המעבר בשרוול המטוס המתווך בין אי-מקום למקום. כך למשל, ההגירה בעידן הגלובלי מאופיינת בגילום של יותר ממרחב אחד - המרחב אליו הגיע המהגר. חיי היומיום של המהגרים יוצרים מרקם של יחסים, החוצים את גבולות המדינה המארחת וגבולות מדינת המוצא. מורכבות יחסים אלו אף מגדירה מחדש את המרחבים הזמינים למהגרים ולבני המקום. על רקע תהליכים אלו, מושב זה ידון בהבניית המרחב המקומי לנוכח כניסתם של שחקנים חדשים. האם המעבר למקום אחר בהכרח מייצר נקודת מבט אחרת כפי שמציעה כרזת הפרסומת? האם מהגרים חדשים מקבלים את זהותו ונקודת מבטו של "המקומי" או שהם מבקשים לשנותה? האם יתכן מצב שבו אנו נמצאות במקום מסוים, אך שייכות באופן וירטואלי ורגשי למרחב אחר שאינו מוגבל במקום? בשאלות אלו ואחרות יעסוק המושב.

אורית הירש, דוקטורנטית במחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת בן גוריון בנגב.
פה קבור הכלב – זהו עצם העניין? כלבים, פסולת ('waste') ופוליטיקת הזהויות בין המקומי לגלובלי באי

יווני

בעידן שבו הגלובליזציה מפיצה לכל עבר אנשים, בעלי חיים, סחורות ורעיונות ותהליכי ההגירה ממקמים אותם מחדש, מתעוררת השאלה לגבי זהות ה"מקומי". הים אשר נתפס בעבר כגבול טבעי נחצה כיום ביתר קלות ומהגרים מהאיחוד האירופי (expatriates), המצוידים במזוודות ובשיחים גלובליים, מגיעים אל חופי איי יוון. המפגש הבין תרבותי בין המהגרים וילידי האי במקום מתעצב, בין היתר, כאתנוסקייפ ('ethnoscape'), מרחב מריבה לגבי יצירת הסדר החברתי והסמלי של החברה המתגבשת במקום. זירת התגוששות זו מושפעת גם ממשבר היחסים בין יוון לאיחוד האירופי (ובעיקר בין יוון לגרמניה) על רקע התהום הכלכלית שאליה הידרדרה יוון. בהרצאה זו, המתבססת על עבודת שדה שנערכה באי היווני 'איריני' בין השנים 2010-2013, אתחקה אחר ההבניה מחדש של זהות "המקומי" בעזרת התמקדות במחלוקת החברתית בין מקומיים וזרים לגבי קטלוג דבר מה כאשפה ('waste') שיש להרחיקה. במהלך השנים האחרונות התרחשו באי עשרות מקרים של השלכת גורי כלבים שזה עתה נולדו אל תוך פחי האשפה השכונתיים, ככל הנראה על ידי חקלאים זקנים שנולדו באי. תיירים ומהגרים, החולפים ליד הפח ושומעים את "השקיות השחורות המצייצות", אוספים מהמתקן את הגורים השורדים ומעבירים אותם לידי עמותת צער בעלי חיים באי שהוקמה על ידי תושבי המקום הגרמנים. לאחר מספר שבועות, עם תום ייצוב מצבם הגופני, הגורים נשלחים לגרמניה ונקלטים בחיק משפחות מאמצות. תופעת השלכת הגורים לפח עוררה ביקורת נוקבת בקרב האקספטים האירופים וכן בקרב המהגרים העירוניים מיוון שחיים ב'איריני' ויחדיו הם נוקטים בפרקטיקות מחאה שונות נגד המעשה. בהרצאה אטען כי המחלוקת סביב מיון הגורים כאשפה חושפת את המטה-נרטיבים העומדים בימים אלו בבסיס פוליטיקת הזהויות בין זהויות מקומיות וגלובליות באי. כמו כן, אראה כיצד מעקב אחר השחקנים החברתיים והשימוש שהם עושים בגורי הכלבים עשוי ללמדנו על אופני הטמעת זהות "המקומי" כיום באי ועל הקווים לדמותה של זהות מתגבשת.

מיכל אסא-ענבר, דוקטורנטית במחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, האוניברסיטה העברית
דמיון, תרבות ומרחב בבית ספר בינלאומי בדרום סין

החיים בעולם הגלובלי מלאים בסתירות פנימיות. הקואורדינאטות של זמן ומקום כבר לא יוצרות מציאות דו-ממדית כי אם רב-ממדית, והיי היוםיום מכילים קפיצות תדירות בין זמנים ומרחבים שונים. בהתאם, יחידים או קבוצות מאמצים פרקטיקות של ניהול משא ומתן לקביעת גבולות חדשים - דינמיים ככל שיהיו. אולם בתוך כך, החוויה הסובייקטיבית של המציאות נותרת שלמה וקוהרנטית ואינה נחווית על ידי הפרטים כחצויה או סוריאליסטית. לדוגמא, אני יכולה להתכתב עם חברה מקוריאה בצ'ט, לשלוח לה הודעה קולית דרך הטלפון הנייד, ובמקביל להניק בבית את התינוק שלי. כל זאת, מבלי לחוש בדיסוננס כלשהו. אפדורי פותר את הסתירה על ידי הטענה כי הדמיון (imagination) הוא הפרקטיקה החברתית המאפיינת את הסדר הגלובלי, וככזה הוא משמש מרכיב מפתח ביצירה של תחושת מקומיות (sense of locality). תחושת המקומיות, כמבנה של רגשות (Appadurai, 1996) ולא כמופע חומרי, מתבססת על הדמיון המייצר ומחזק את הדומה והמשותף בין קבוצות ותרבויות שונות. הדמיון, המתעלה מעבר למדינת הלאום, מאפשר את חווית ריבוי המרחבים המאפיינת כל כך את העולם הגלובלי. בהרצאתי אבחן באמצעות רעיון ה'דמיון' של אפדורי את שדה המחקר של עבודת הדוקטורט שלי - בית ספר בינלאומי בעיר גדולה בדרום סין. הבאים בשערי בית הספר, ילדים ומורים מעשרות תרבויות שונות, עושים שימוש במקורות שונים לעיצובה של מקומיות חדשה ויוצרים מרחבים מדומיינים הנפרשים בין המקומיות הסינית המוחשית לבין המרחב הגלובלי והמופשט; בין ריחות, חפצים ומיתוסים הנארזים ומובאים מארץ המוצא אל המקום החדש ובין דימויים מספרים ומסרטים על תרבויות אחרות. באמצעות שדה מחקר גלובלי ומרובה תרבויות אבקש לבחון את כוחו של הדמיון ביצירה של אהדות ושוני תרבותיים.

הגר חג'ג'-ברגר, דוקטורנטית במחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, האוניברסיטה העברית
מרחב השתהות בלולאת מביוס: טיולי זהות בשדה של מחאה חברתית

"פה אני בלי דת, אני בלי מין, אני בלי עדה ובלוי צבע, אני אפילו בלי שם.. במחאה הזו אני טבולה ראסה, רק פה יכולתי לנקות את עצמי מכל ההגדרות האלה, רק פה ברחוב, כשכולם רואים, יכולתי סוף סוף להסתכל.. ולנסות להבין מי אני" (עדי, שדרות רוטשילד, יולי 2011)

בעידן שבו הגבולות בין ה"כאן" ל"שם" הופכים שקופים, האינדיבידואלים נמצאים בהליכה מהירה, כמעט ריצה, לחיפוש מרחב והגדרת מיקומם בו. תהליך ההליכה - חלק מהמרוץ בשיח הפוסט-מודרני - הוא תהליך של פעולה (acting) שמחייב עשייה (doing). שיח זה פגש רבים מהמוחים בשדרות רוטשילד במחאה החברתית של קיץ 2011, שהגיעו למחאה עם מטען מחייב של עשייה ותזוזה מתמדת. בזמן הזה יצרו מרחב אחר, שמושפע מכללי השיח אך עם זאת נעצר להשתהות. בתוך המחאה החברתית נוצר באופן מפתיע תהליך של עצירה והתבוננות. זהו מרחב של השתהות המאפשר חיבור בין ידע והתנסויות הנחוות בו ובין הפרשנויות שהסביבה והמשתתפים מעניקים לו. מרחב דיאלוגי שיוצר התבוננות חיצונית, מדיטטיבית כמעט, בתוך הנפש ובהוויית ה"היות" (being). בדומה לטבעת מביוס, מאפשר מרחב זה מעבר בין צידה הפנימי של הטבעת וצידה החיצוני, כך שבעת היותי בפנים, אני גם בחוץ ולהיפך. במרחב זה פוגשים המוחים את ההוויה הגלובלית ומטשטשת הגבולות שמבנה מנגנון המדינה (כגון: היות אזרח, היות מהגר) ונפגשים עם ההוויה הפנימית שלהם מול עצמם ומול האחרים הסובבים אותם, כל זאת תוך הבנייה ופירוק של תצורות סובייקטיביות חדשות. את ההוויה הפנימית הזו מכנה אגמבן (Agamben) "whatever being". בכך הוא מתאר הוויה כלשהי שמובנית מחדש דווקא בין הגבולות של הגלובלי והלוקלי. בעבודת הדוקטורט שלי, המבוססת על מחקר אתנוגרפי במאהל רוטשילד קיץ 2011 אני בוחנת את הבניית הזהות בשדה המחאה החברתית כזהות הנעה בין המרחב הגלובלי ללוקאלי. קריאה זו של המחאה היא בעלת ערך להבנת מחאות עתידיות כמחאות גלובליות המשוחררות מזהות יציבה, מקטלגת, ויחד עם זאת כמחאות שמתרחשות במרחבים לוקליים ולכאורה מוכרים.

מושב "חגיגת ספרים"

יו"ר: שלמה גוזמן כרמלי

- משה שוקד מציג את ספרו:
מסע אנתרופולוגי: תצפית מרחוק ומקרוב. בהוצאת רסלינג.
- אילנה מזרחי סוקרת את ספרו של ראובן שפירא:
האמת על הקיבוץ. בהוצאת פרדס.
- ראובן שפירא סוקר את ספרה של אסתר הרצוג:

Patrons of Women: Literacy Projects and Gender Development in Rural Nepal.

Berghahn

- פנינה מוצאפי-הלר מציגה את ספרה:
בקופסאות הבטון: נשים מזרחיות בפריפריה הישראלית. בהוצאת מאגנס.
- שלומי דורון מציג את ספרו:
המהלכים בין העולמות: חזרה בתשובה וחזרה בשאלה בישראל. בהוצאת הקיבוץ המאוחד.
- אריאלה פופר-גבעון מציגה את ספרה:
מעשה בקמע: מרפאות מסורתיות ערביות בישראל. בהוצאת אוניברסיטת חיפה ופרדס.

מושב מחווה לפרופ' מקס גלוקמן (Homage to Max Gluckman)

Prof. Robert Gordon, The University of Vermont and the University of the Free State.
How the Guinea-Pig burnt his Bridge: and a good thing it was too

Gluckman's essay "Analysis of Social Situation in modern Zululand" is held to be a paradigm shifter in the practice of social anthropology. This paper analyses how "the Bridge" as this essay came to be known was written. It examines three Archival accounts. First, the official Archival version which alludes to his banning from fieldwork for going "too Native"; Second, Gluckman's own Archive in published and unpublished material, which despite being surprisingly self-reflective---"I was my own Guinea-pig"--- he claimed, never mentions his "banning" but emphasizes the ethical dilemmas of intervening in the face of injustice. The third Archive I examine is unwritten. It discusses the social milieu and cultural context, emphasizing the role of gossip among Whites, emergent Afrikaner nationalism and anti-Semitism as well as his exposure to an internationalizing (Fabian?) socialist discourse. In brief, I suggest that when Gluckman knew that he would not be able to return to Zululand he could afford to call the situation as he saw it and incorporate White officials into his analysis, a tack which was previously taboo.

Prof. Bruce Kapferer , University of Bergen

Max Gluckman: A (Once) Africanist and the Development of his Thought in the
Context of the Rhodes-Livingstone Institute (temporary title)

TBA

Prof. Don Handelman, Hebrew University of Jerusalem

Max Gluckman's Idea of Structural Duration

TBA

Prof. Moshe Shokeid, Tel Aviv University

Max Glucman as Supervisor and his Position in Our Professional Records

TBA

Peter Gluckman

Max Gluckman as a father and a person: a bright African dawn, long British days and a warm Israeli evening

TBA

Prof. Emanuel Marx, Tel Aviv University

Max Gluckman and Israeli Anthropology: An Exercise in Myth-Making

I will tell the story as I experienced it. The relevant documents, including my own correspondence with Max Gluckman and Emrys Peters, are deposited at the RAI and can be accessed. Here I rely on my memory and on the accounts of the Bernstein Israel Research Project written by various colleagues and myself over the years. My story will thus reinforce the existing myth of how it all began, but I hope that younger anthropologists will revise the historical account and create another myth for another generation.

תערוכת "תמונות משדה המחקר"

התערוכה עוסקת בתיאור ופרשנות של המרכיב החזותי בשדה המחקר האנתרופולוגי והסוציולוגי כאמצעי המשקף מימדים של מרחב, מקום וגבול. בעוד השימוש בתיעוד חזותי אתנוגרפי הנו אמצעי מוכר ונפוץ בעולם, בישראל הוא טרם פותח מספיק. הדימויים המוצגים נלכדו במצלמות חוקרים במהלך עבודת השדה בארץ ובחו"ל. הם משקפים את הרעיון התיאורטי של התבוננות על הבנית החזותי על ידי החברה, לצד הבנית החברה מתוך מרכיביה החזותיים. הצגת הדימויים בתערוכה כמכלול, מאפשרת בחינה של המשקיף ושל המושקף, של הנראה והבלתי נראה, של המחוות הבלתי מדוברות ושל התמקמות החוקרים בין שחקני השדה. התערוכה בחסות המחלקה לסוציולוגיה ולאנתרופולוגיה של אוניברסיטת בר-אילן והאגודה האנתרופולוגית הישראלית.

אוצרי התערוכה

אדם כהן, דוקטורנט, מרכז הסדנא לתרבות חזותית במחלקה לסוציולוגיה ולאנתרופולוגיה באוניברסיטת בר-אילן. חוקר את תנועות הגבריות בישראל, באמצעות מתודולוגיה אתנוגרפית הכוללת ניתוח סמיוטי של התרבות החזותית. גלית גובזנסקי, סטודנטית לפסיכולוגיה, סוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת בר-אילן. מצלמת וכותבת עבור "טבע הדברים", "מסע אחר", "קומפוזיציה", "נשיונל ג'יאוגרפיק ישראל" ועוד.

אדר זהבי, סטודנטית לתואר שני בלימודי פיתוח קהילות באוניברסיטה העברית

IMAGES OF SUCCESS BY MISING YOUTH

מדינת אסם שבצפון מזרח הודו הינה משכנם של בני שבט המיסינג (Mising). בני השבט, מונגולים במוצאם, התיישבו לאורך גדות נהר הבמהפוטרה (Brahmaputra River) בתחילת המאה ה-11 לספירה. זוהי קהילה שוחרת שלום המונה כיום 1,300,000 איש לערך, המאופיינת בעושר תרבותי ומבנה חברתי ייחודי, שהתפתחו מאורך חייהם העצמאי והמבודד.

התמונות המוצגות להלן הן חלק ממחקר שנערך עם נערים ונערות בני השבט. המחקר מתאר את תופעת ההגירה של נערים מכפרי השבט, לערים הגדולות של הודו לשם הרחבת הזדמנויות פרנסתם. בנוסף, בוחן המחקר את השפעת ההגירה על תהליך התפתחותם האישי של הנערים ותהליך פיתוח כפריהם וקהילתם. המשתתפים בפרויקט אשר הסכימו לקחת בו חלק, הונחו ליצור ולצלם תמונה אשר תשקף את האתגר של שלהם בדרך להצלחה.

התמונות צולמו על ידי המשתתפים ובכפריי השבט והן מדגישות את הפערים הנתפסים בין המושג הצלחה, הבא לידי ביטוי בכותרת התמונה, ובין האתגר שבדרך, דהיינו המציאות המשתקפת מן התמונה. בנוסף, התמונות מרמזות על האמצעים לשינויי מעידות על חזונם של המשתתפים בנוגע לדרכים הזמינות והאפקטיביות לגישור פערים אלה.

האומץ והיצירתיות של צעירי שבט המיסינג מאפשר לכם הצצה אל הכפר הגלובלי מנקודת מבטם הייחודית.

אורית הירש, דוקטורנטית לאנתרופולוגיה, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

על גבולות ה"אנושי": טרנספורטים של כלבים מיוון לגרמניה

סדרת תמונות זו צולמה בין השנים 2010-2012 במהלך עבודת השדה באי היווני "איריני" (Irimi) (שם בדוי). היא מתמקדת במתחים החברתיים המתרחשים כיום ביוון במפגש בין ה"מקומי" לגלובלי", דרך חקר יחסי אדם-כלב. התמונות מתעדות פרויקט של עמותת IAWS (Irimi Animal Welfare Society) שבמסגרתו נשלחים כלבים משוטטים מהאי אל גרמניה לצורך ביותם מחדש (Rehoming). העמותה, שמורכבת ברובה מאקס-פטריוטים גרמנים המתגוררים באי, טוענת כי פעילותה האנושית מעניקה לכלבים חיים חדשים לאחר שנפגעו מאלימות בעליהם המקומיים. המשלוחים (Transports) דורשים תקציבים, כוח אדם וחשיבה יצירתית שמאפשרת לעקוף את החוק היווני. התמונות ממחישות רגעים מההכנות באי: הובלת הכלבים אל הנמל המקומי, העברת דרכוניהם האירופאים אל מתנדבים גרמנים, קשירתם ברצועות בצבעי דגל גרמניה, המתנה למעבורת שתיקה אותם לנמל פיראוס ופרידה טעונית רגש. סדרת התמונות מעלה, בין היתר, שתי סוגיות אנתרופולוגיות: האחת, תוכן התמונות מעלה שאלות תיאורטיות ומוסריות לגבי ההבניה החברתית של זהות "האנושי" נוכח הדהוד הזיכרון הקולקטיבי של השואה. שנית, פרויקט זה סופג ביקורת ממקומיים היוצאים נגד "הפעולה הקולוניאלית" הגוזלת מהאי את הכלבים ומתערבת בשגרת המקום.

אסף הראל, דוקטורנט לאנתרופולוגיה, אוניברסיטת רטגרס, ניו ג'רסי

גלות, גאולה והתגלות

אסף הראל הוא דוקטורנט לאנתרופולוגיה באוניברסיטת רטגרס, ניו ג'רסי. עבודת הדוקטורט שלו מבוססת על כשנתיים וחצי של מחקר אתנוגרפי בקרב מתנחלים ופלסטינים. עבודת השדה החלה ב-2005 בגוש קטיף במהלך "תוכנית ההתנתקות" והתרחבה אל עבר יהודה ושומרון/ הגדה המערבית/ השטחים הכבושים. מחקר השוואתי זה בוחן שלוש קבוצות של מתנחלים – התנחלות ציונית-דתית בורגנית, תלמידי הרב יצחק גינזבורג, ותלמידי הרב מנחם פרומן – ומתמקד בקשרים שבין תודעות זמן דתיות לבין פרקטיקות של התנחלות.

התצלומים לקוחים מעבודת שדה בגדה המערבית (2010 - 2012). יחדיו, הם מהווים סידרה המנסה להתמודד עם אפשרויות הייצוג של התגלויות שונות של גלות וגאולה. מושג הגלות מסמל בסידרה זו ניתוק של זמן ממרחב. כלומר, נתק בין ההווה לבין המרחב הפיסי והתרבותי-חברתי הקיים. לעומת זאת, גאולה מסמלת חיבור בין זמן ומרחב.

פרופ' אסתר הרצוג, מכללת בית ברל ומכללת לוינסקי

הנחלת קרוא וכתוב לנשים "חסרות השכלה"

מתוך הספר:

"Patrons of Women: Literacy Projects and Gender Development in Rural Nepal"

(2011, Berghahn)

התמונות לקוחות מאוסף צילומים שעשיתי באזור הכפרי בנפל, בקיץ 1997. נשלחתי לאזור לומביני על ידי חברה ישראלית המבצעת פרויקטים של פיתוח השקיה בארצות מתפתחות. התבקשתי, כ"מומחית לענייני נשים", לספק תכנית והצעת תקציב לקידום נשים באזור שבו ביצעה החברה פרויקט של הקמת מערך בארות מים עמוקים. בהדרגה הבנתי כי למעשה התקציב אינו מיועד לקידום נשים אלא לפקידות המקומית, הזוטרה והבכירה, לשם "סיוורים לימודיים" בחו"ל. התברר לי כי תיאור הנשים כנחשלות, כבורות וכןזקקות, שירתה את כל השותפים בפרויקט: החברה הישראלית, הבנק העולמי (שנתן הלוואה) וממשלת נפל. כך הייתי שותפה למצג שווא שבו הוגדר תקציב כמיועד לנשים אך בפועל הועבר לפקידי ממשלה.

בתמונות ביקשתי לתעד היבטים מהפרויקט של הנחלת קרוא וכתוב לנשים "חסרות השכלה", להמחיש את הפן האסרטיבי של הנשים בכפרים, הסותר את הסטריאוטיפים הרווחים, וכן להציע הסתכלות ביקורתית על ה"עזרה" של ה"מערב הנאור". במהלך השהות שלי בנפל ביקרתי בעשרות כפרים ונפגשתי עם מאות נשים שם. הקשבתי, בעזרת ארונה השותפה הנפלית שלי, לדברי הנשים. הן ביקשו הכשרה מקצועית בעבודה חקלאית, בטיפול בבקר וכיוב'. אך הציעו להן לימודי קרוא וכתוב. כך הוצגו כנחשלות והוצדקה הפטרונות. בסופו של דבר לא קיבלו לא זאת ואף לא זאת. מקומי, כאחת מאינספור מומחים מחו"ל, התברר כמיותר כמוהם וככדאי לי.

Joshua Schmidt, Ph.D. Dead Sea and Arava Science Center, Ben-Gurion University of the Negev

Fringe Benefits: Comparing and Contrasting the Communities of Mitzpe Ramon

The photographs pertain to an ongoing anthropological study of the six core communities living in Mitzpe Ramon, an isolated and remote and ethnically diverse town in the southern Negev Highlands. Despite their lack of a collective history, common cultural heritage and/or mutual belief system, local residents are united through their existential marginality which, depending on their particular background, was either chosen or part of a government supported policy. The town's outlying setting facilitates a unique variety of inter-communal relationships which are both particular to Mitzpe Ramon while also, in many ways, a reflection of larger power structures found in more central areas of the country. The photographs illustrate the social nature of Mitzpe Ramon where, shaped by the town's peripherality, extraordinary cultural juxtapositions are the norm.

נתליה גוטקובסקי, בית הספר ללימודי הסביבה ע"ש פורטר, אוניברסיטת תל-אביב

הצפת "אלבטוף", בקעת בית נטופה, חורף 2013

הצפת "אלבטוף" - בקעת בית נטופה במי הגשמים הינה אחד הגורמים להיווצרותם של ערכי נוף וטבע נדירים בישראל, המאפיינים בתי גידול לחים. הבקעה מעובדת בשיטות חקלאות מסורתיות על ידי תושבי הכפרים שסביבה ופסיפס החלקות הצרות שבה מסמל את חלוקת הקרקעות והקטנת שטחי הבעלות בשל חוקי הירושה המוסלמים. התמונה צולמה למרגלות המצפים אבטליון והררית וממול נשקפים הכפרים בועינה ונוג'ידאת.

על עתידה של הבקעה ניטש קונפליקט בן עשרים שנה בין המעוניינים לנקזה לטובת פרנסת החקלאים לבין הקוראים לשמרה לטובת ערכי הטבע והנוף כמוצרים ציבוריים. הבקעה המוצפת, מסמנת עבור התושבים בכפרים ערכי נוף שלטענתם, הנהנים ממנו כלכלית הם תושבי המצפים. לעומתם, החקלאים סופגים הפסד כלכלי מההצפה ומאי הפיתוח של הבקעה. תעלת המוביל הארצי אשר עוברת בלב הבקעה בעוד לחקלאים אין מכסת מים לחקלאות מעצימה את תחושת ההדרה.

בקעת "אלבטוף" הינה אחת משלושת זירות המחקר שלי העוסק בתפישה ובמדיניות של חקלאות מקיימת (Sustainable Agriculture) והשפעותיה על הערבים הפלסטינים בישראל.

נתליה גוטקובסקי, בית הספר ללימודי הסביבה ע"ש פורטר, אוניברסיטת תל אביב

Winds of change? : מבט לשטח החקלאי של באקה אל'רבייה וג'ת, חורף 2013

"זו חקלאות כמו שצריך להיות, כמו אצל היהודים" אמר לי אגרונום, עובד משרד החקלאות, מאזור ואדי ערה. עבורו, מראה זה שניבט אליכם בתמונה הוא מקור לגאווה. אזור המשולש הינו אחת הזירות המועטות בישראל בהן החקלאות הערבית-פלסטינית הינה אינטנסיבית - מתועשת, כלכלית וטכנולוגית.

מה המשמעות של הפנמת אידאת המודרניזציה כערך חיובי ונשגב עבור מי שהחקלאות בקהילה שלו נסמכת על גידולי בעל ב-90% משטחי החקלאות שלה? האם אידאות המודרניזציה, ועקרון השוק של "יתרון לגודל" משרתים קהילה ששטחי החקלאות שלה הלכו והצטמצמו הן בשל הפקעת אדמות והן בשל מסורת חלוקת הקרקעות בירושה?

האם השינוי למען חקלאות מקיימת (Sustainable Agriculture) המתחולל במדיניות החקלאית העולמית וזו הישראלית, המתייחס לעקרונות שמירה על הסביבה, שימור קהילות כפריות ומבטא גישה פוסט-יצרנית ורב תפקודית בחקלאות עשוי ליצור הזדמנויות חדשות לתפישת החקלאות הערבית-פלסטינית בישראל?

רגב נתנזון, דוקטורנט לאנתרופולוגיה, אוניברסיטת מישיגן, אן-ארבור

אתנו[פוטו]גרפיה מתערבת בשכונה "מעורבת"

חורף 2010 בשכונת הדר - ה"מעורבת" - בחיפה: לא חלפה יממה מהדיווח התקשורתי על "מכתב הרבניות", המזהיר יהודיות מקרבה לערבים, וכבר הוכנה תבנית דו-לשונית (עברית וערבית) לגרפיטי "יהודיות וערבים מסרבות להיות אויבים". את מבצע הריסוס, שנועד "לשמח את לבבות התושבים והתושבות", הוזמנתי ללוות ולצלם תוך שמירה על חסיון משתתפיו. למחרת סיפרה לי אחת מתושבות השכונה שהכתובת חיממה את ליבה, ותושבת אחרת הראתה לי בגאווה שצילום הגרפיטי כבר מתנוסס אצלה כתמונת הרקע על מסך הטלפון הנייד.

כמה שבועות לפני פרוץ המחאה החברתית של קיץ 2011, מספר תושבים ותושבות בשכונה החליטו שנמאס. העירייה מזניחה, השכונה ותושביה נותרים מופקרים, והגיע הזמן להתארגן ולשנות. באסיפת התושבים שאורגנה נדונו טענות וכיווני פעולה, ובסיומה הצעתי לתת למארגנים את הקלטת האירוע (בקול ובתמונה) לצרכי תיעוד והפצה. מספר ימים לאחר מכן אתר חדשות מרכזי פרסם את אחת מהתמונות בצמוד לדיווח על ההתארגנות. למחרת הפרסום דווח שבכירים בעירייה מגלים סימני עצבנות.

רגב נתנזון הוא דוקטורנט במחלקה לאנתרופולוגיה של אוניברסיטת מישיגן (אן-ארבור), חוקר את היומיום, ההיסטוריוגרפיה, והדימויים החזותיים של חיים משותפים בחיפה, ומלמד אנתרופולוגיה חזותית במכללת הדסה.

רחלי בן דוד, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

מבטים ממוסגרים: מפגשים עם 'האחר' המקומי במסגרת מסעות ספארי משפחות ישראלים למזרח

אפריקה

התמונות מציגות רגעים מתוך (אי)מפגש בין תיירים ישראלים למקומיים מסאים בטנזניה. הראשונה מציגה ריקוד 'אותנטי' (welcome dance), והשנייה אינטראקציה ספונטאנית. התמונות צולמו במסגרת עבודת שדה למחקר על מסעות ספארי מאורגנים המכילים מבוגרים וילדים, שהוריהם בחרו את הספארי באפריקה כמדיום מתאים לציון הגעתם לגיל בר/בת מצווה. בתמונה הראשונה מהדהדים היבטים ישראליים כמו הישרדות, גבריות וצבאיות, הנתפשים כמרכיבים רצויים בתהליך עיצוב זהות הילדים. ככלל, התמונות מדגישות אופי פוסט קולוניאלי המצוי במסעות התיירותיים לאפריקה דרך הבלטת דיכטומיות כגון: מקומיים/תיירים, שחורים/לבנים, פשטות/מורכבות ואחידות/מגוון.

בתמונות מכלול מבטים ומסגרות. מבט התיירים ומבט המסאים נפגשים באמצעות מבט שלישי, המבט התיירותי על אפריקה, האקזוטי והמפחיד. המבט על המסאים, הנתפשים כמי שתרבותם קפאה בזמן, מוקפא וממוסגר בתאריך ושעה מדויקים, או מוחזר לילדים המסאים דרך השתקפותם בטלפון הנייד. הטלפון-מצלמה מזמן תקשורת שמעבר לשפה ולתרבות ובכך מסייע להציית גבולות זמן ומרחק גיאוגרפיים. זויות הצילום - מעבר לראשי הילדים ולכתף התיירים - מייצגת את מבט האנתרופולוג, ומסגרת עבור הצופה את מכלול המבטים.

שלמה גוזמן כרמלי, דוקטורנט לסוציולוגיה ולאנתרופולוגיה, אוניברסיטת בר אילן

פורים טיש, מתוך תולדות אהרון, אתנוגרפיה וטקסט

אנחנו רגילים להתבונן בחסידי תולדות אהרון מבעד לעדשת המצלמה. דימויי החסידים החברים בקהילה המתבדלת מככבים בתמונות הפגנות, הפרות סדר ושריפת דגלי הלאום. בלהט תיאורם כ"אחר" מאיים ודמוני נזנח תיאורה של אחת מהקהילות המרתקות בפסיפס חסידויות זמננו.

התמונות צולמו במהלך עבודת שדה אותה ערכתי בחסידות תולדות אהרון בין השנים 2006-2010. ה'טיש' הוא ביידיש שולחן, 'שטם-טיש' הוא שולחן של יום חול וכשחסידי אומר שהוא הולך ל'טיש' כוונתו שהוא הולך לשולחן השבת של האדמו"ר, שולחן בו אוכלים מעט בגשמיות ושובעים ברוחניות. כמעט בכל שבת מתנהל טיש בבית המדרש הגדול של חסידי תולדות אהרון בירושלים, ובהתאם למימרת המקובלים הגורסת כי "כיפורים כ-פורים" הרי שטיש פורים המתועד הוא הזדמנות להתברך בשפע מיוחד ששמחה, עצב, התבשמות והתעלות רוח משמשים בו בערבוביה.

בעזרת הביצוע התרבותי המתנהל בטיש ובאירועים ציבוריים אחרים בחסידות נוצרת דרמטיזציה של חיי החסידים והקהילה. "תצוגת התכלית הדרמטית" בביצועים הללו היא כלי חברתי ואמוני רב ערך, תצוגה סמלית של הגבולות החברתיים ושל העקרונות הרוחניים שמנחים את החסידות על ידי הצגתם בפני החסידים ואורחיהם. ההשתתפות בביצוע היא חוויה המביאה לידי ביטוי את החשיבות הרבה המיוחסת: לחיי הקהילה;

להתבדלות; לחיים של דבקות וביטויה בחיי היום יום; לתפקידו של האדמו"ר כמנהיג הקהילה ולמשמעות הרוחנית המיוחסת לאדמו"ר כצינור לשפע אלוהי. בעזרת צילום הביצוע המתנהל בטקסים הציבוריים בחסידות, נחשפים בפנינו טקסים המכוננים, מייצבים ומתחזקים מציאות תרבותית המתקיימת אל מול מציאות של קשיים ואיומים מבית ומחוץ.

הצוות המארגן של הכנס:

יו"ר האגודה : אפרת בן-זאב

מזכיר האגודה: אלעד אור

גזבר האגודה: איתי אלטר

אחראית תחרות עבודת תזה מצטיינת על-שם מקס גלקמן: דבי גולדן

יו"ר מושב "חגיגת ספרים": שלמה גוזמן-כרמלי

אוצרי תערוכת "צילומים מהשדה": אדם כהן וגלית גובזנסקי

ועדת תוכן: ג'קי פלדמן, אדם קליין-אורון, אפרת בן-זאב

רכזת פורום דוקטורנטים: תמר קנה-שליט

הסברה: דניאלה אריאלי

רכז מטעם מכון ון ליר: אדם קליין-אורון